

З О Р А

Л И С Т

ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЂОРОВИЋ.

Свеска за Јули и Август

1897.

Садржај:

Хаалид ибн Ваалид, спјев Драгутина Ј. Илића. — На млађима свет остаје, приповијетка из српског живота (наставак) од Радоја Домановића. — Бог у природи пјесма М. Ј. Љермонтова превео Милорад Ј. Митровић. — Ближњем свом поклоњено поверење правља овога, док неповерење квари, од Јов. Стефановића-Виловског. — Избраник, пјесма М. П. — Сретно се свршило . . . приповијетка Стевана Милијевића. — Лутајте мисли . . . пјесма од Јелене. — Шума и степа, од И. С. Тургенева; с руског превео Јован Максимовић. — Дениза, драма у четири чина, написао Александар Дима Син, с француског превео Милан Вл. Борђевић. — Ускрс (спјев у прози) од Вас. Нелировића-Данченка, превод с руског од Ц. — Не узимај жену с дјететом; са арапског превео Хасан еф. Наметак. — Кнез Сребрни, (наставак) роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја; с руског преводи Вукосага Иванишевића. — Судија убијца, (свршетак) од Ги де Мопасана, превео Жарко. — Аустерлиц, од Роже де Бовоара, с француског превео Liseron. — ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ: La nation tchèque. La mission et son role en Europe. Revue publiée par Charles Hipman. Prague. 1895. п. 1896. приказује Н. С. П. — Моји записници, слике и успомене. Написао Ст. Бешевић-Петров, приказује Риск. — Књижевне биљешке. — Разно. — Читала.

У МОСТАРУ,

ИСТАМПАРИЈА КЊИЖАРНИЦЕ ПАХЕР И КИСИЋА

1897.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БРАЋА ОБОРИНЕ

МОСТАР.

у новосаграђеној магази прама „Hôtel Kronprinz“.

Част нам је поштованој публици из мјеста и са стране до повољног знања ставити, да смо отворили мануфактурну и помодну трговину снабђевену са свијем нужнијем потребама које овамо засијечају, као: одијела, шешири, рубље, ципеле и омбреле за господу и госпође. — Платна: свилена и ланена, за мушка и женска одијела, душеке, поставу и намјештај. — Ћилими, завјесе, покровци за кревете, јоргани, пешкири и стоњаци, рукавице, кравате, мидери, бијеле тканине, немјерена и галантеријска роба, чарапе мушке и женске и све врсте плетива, потребе за пут, одијела за велосипедисте и т. д.

Потпомогнути многогодишњијем искуством нашега ортака надамо се, да ћемо моћи задовољити поштоване муштерије у сваком погледу.

Еспап је из првијех и најсолиднијех фабрика, а цијене су најумјереније.

Наруџбине са стране обављамо врло брзо и најтачније, а мустре, на захтјев, шаљемо бесплатно.

Са особитијем поштовањем

Браћа Оборине.

WWW.UNILIB.RS

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Г.И. Бр. 1284

З О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. II.

У МОСТАРУ, 31. ЈУЛА 1897.

Бр. 7. и 8.

Халид ибн Валид

I.

О, звездеце јасне, посред неба шарна,
 Што трепавим зраком разгоните тмину,
 И светлите благо изнад Фарзистана,
 Како да се дигнем у вашу висину?
 По лествама зрачним једном сам се пео,
 И гледао озго у људске перчине,
 Хеј, ал' онда бејаш и лакши и смео,
 А сад куд ћу тужан од ове дебљине!
 Залуд срце тежи тамо да узлеће,
 Узмахује заман на песнички крили,
 Притегло је тело па никамо неће,
 Лепше му је, вели, по земљи да мили.
 Планине и горе, стрмене и благе,
 Прилегните часом, на вама ћу сести,
 Па ме диж'те онда у звездеце драге,
 Тако ћу вам и ја у небеса смети.

Тек оданде скоком, на репатој звезди,
 Да пројашем опет до седмога ката,
 А да добро знадем како но се језди
 То нека вам каже чаробница Фата.
 Два су пуна лета како ходим с њоме,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

По беломе свету. Ну, шта рекох оно?
Песмо, што но пламтиш у срдашцу моме,
Разлежи се, јекни, ко највеће звоно!

*

У име Онога, који небо сазда,
Да над земљом тамном вечито почива,
Чије око светло, на свет мотри вазда,
Који муњом пали и милост дарива.
И који је штедро даровао Верном,
Сред пустиња знојних хладовне оазе,
Жуборкаста врела, па и мени смерном
Одредио судбу, стазе и богазе.

Певам сада песму, која својим чаром
Правоверне уши узвисити мора,
И ледена срца загрејати жаром,
Штоно се разлива из сунчева двора.
Алах рече тамо: „О, Талеров сине,
Узми сааз, да га прашина не гуши,
И по свету пођи, песмом од истине
Правоверној деци ти прочачкај уши!“

Алах рече тако, кој' нам уши створи,
Да слушамо оно што нам заповеда,
Кога свака тварка поштује и двори,
У дану и ноћи који нас погледа.
У име Алаха и ја ћу вам пети,
Чудновату причу што се некад згоди,
Нек ми песма драга под сунцем узлети
Где орао сиви поносито броди!

А ви, чија срца, кад их туга такне,
Ко листак застрепе, од зиме студене,
Скакутните амо газелице лаке,
Да вам очи чарне сузама засене.
Јер ја ћу вам причат, како драгих двоје:
Халид-ибн-Валид и малена Фата,
Пропатише љуто са љубави своје,
Како их је судба гонила стократа!

II.

Аравијско сунце где природу пали,
Између Некрета и Гадрамауте,
Пустиња се шири Рааба-ел-Хали,
По њој песак сиви завејао путе.
Као море сиње, без краја и конца,
Пружила се ова пустиња широка
По њој ретко звоне караванска звонца,
Нит се види трага од коњичка скока.

На пустињи нема ни палме ни травке,
Докле око смагне свуд је песак живи,
Озго, сунце баца плаховите зраке,
Оздо, јара бије, жеже песак сиви.

Пре хиљаду лета, преко овог јада,
Краљ Хабиба силом хтеде овуд проћи,
Водио је војске равно сто хиљада,
А свет је дрхтао од његове моћи.
Ал како је сунце над пустињом сјало,
И пламеном пекло по снази и глави,
Све што живо беше знојити се стало,
И цела се војска у зноју удави.

Сам Хабиба главом, да големе беде!
Умал' не утону сред знојавих вала,
Ал га зорни коњиц из мора изведе,
(А томе је коњу мајка нека хала).
Али у том паклу, пустињскога жара,
Оаза је једна, на источној страни,
Ту су палме вите, пуне рајска чара,
А долине цветне ко сагови шарни.

Поточићи бистри као суза јасна,
Жуборе и теку кроз мирисно цвеће,
По зеленој трави газелица красна,
Весело се игра, скакуће и леће.
А по густу грању птичице се гнезде,
Од песама јасних сва природа звони,
Несташни ветрићи над ружама језде,
Кроз мирисне вале задовољство рони!

Румени се запад у вечерњу сјају,
 Уморено сунце за оазом тоне,
 Узавреле птице подигнуле грају
 А из неме даље јасна звонца звоне.
 Прашина се дигла у вечерњу зраку,
 Разлеже се блека свилоруна блага,
 А за њиме Араб на коњицу лаку
 У село се враћа, са пландишта драга.

Тако вече љупко над оазом слеће,
 А кад сунце клоне са пешчане равни,
 Као седи Шеих тад се месец креће
 И звездама бледим кити вео тамни.

Еле, у том гају, где милине спеше,
 Живело је онда Бену-Амир, племе,
 Том племену Шеих Абу Суфјан беше,
 И благослов Божји плодио му семе.
 Под саклама њихним не чу нико ваја,
 Ту дечица плове по камиљу млеку,
 И петлови њихни носили су јаја,
 (А то бар не бива у обичну веку)!

Под шатором својим, од камиљих длака,
 Док убојни Араб караване води,
 По шестеро доји Арављанка свака,
 Има која туце за годину роди.
 Једном речи, у тој богатој оази
 Све је лепше него у другоме свету,
 Над њом лето три пут на годину слази,
 А већ нико зиму и не знаде клету.

Али међу свима шаторима овим,
 Понајвиши чадор у средини стоји,
 Кад у сутон сунце ка западу плови,
 Пред њим старац смерно бројанице броји.
 На сеџаду меком седи старац клечи,
 Шеих, Абул-Касим ибн Суфјан то је,
 Прам Каби је неке шапутао речи
 И о земљу чело ударао своје.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Тако и то вече, кад се деси оно,
Слушаоци што ће мало после чути,
Абу-Суфјан већ је на шилтету клон'о
И баш хтеде старац мало одахнути.
Пред чадором седе, а робиња млада,
Таман чибук носи и камиља млека,
Станарица вредна што помузе сада —
Он угледа један облак из далека.

И тај облак праха примиче се амо,
Носи се и ваља по румену сјају,
Шеих диже шаку, загледа се тамо,
Сад разбира јасно и голему грају.
То су чете бојне храбрих Бедуина,
По пешчану мору што помно крстаре,
Ено бурнус бели његовога сина,
И весело очи засијаше старе.

А чета је, веће, пред чадоре стала,
Из шаторâ жене и дечица журе,
Свакоме је радост у очима сјала,
Ал највише том се радовале цуре.
Јер ратници храбри, сред пустиње равне,
Враћали се нису без бисерна дара,
Пљачкали су прво многе караване,
А после цурама срце из недара.

Ал' овога пута сасвим друкче беше,
Веселе је било цурама заного,
Неко момче младо пред шатор донеше,
Пред Шеиха старог спуштају га благо.
Ко је момче ово? Са којих ли страна?
Нико не зна! Кад су крстарили тамо,
Нашли га у песку скоро завејана,
И камилу мртву покрај њега само.

Онесвесло момче, као мртво да је,
Укочено лежи, без свести и даха,
Само једна суза на трепкама сјаје,
(Сви гледају с тугом бедна сиромаша).
Сажаљиве жене слеглоше се листом,

А већ, знате, нису остале ни цуре,
Трљају га, квасе, са водицом чистом,
На главу читаво сручише му буре.

Најзад, нешто водом, нешто вревом жена,
(И у пустињи је жена увек иста),
Стаде да се миче охладнела стена,
Расклопљено око животом заблиста.
А кад се освести стари Шеих рече,
Нек принесу млека, кокоса и меда,
Те да гладна душа некуд не утече,
Бар докле им судбу своју приповеда.

Бедуини редом околно се'ше,
Убојита копља над њима зе сјају,
А подаље жене и веселе сеше,
Радознало новог роба погледају.
„Странче“ — рече Шеих — „кад је удес био,
Да те Касим спасе од самрти веље,
Под шатором мојим гост нам буди мио,
И нека ти буду испуњене жеље.

Бену-Амир, племе, велико и часно,
Има чиме увек дочекати госта,
Оаза нас плодна исхрањује красно,
У њој никад нема ни туге ни поста.
Па кад се разгалиш и умор ти мине,
Ти нам онда кажи, како доспе амо,
Видим, из далека да путујеш сине,
Срећа, што те моји избавише само!“

Тад охрабрен младић своје скуте сави,
Пак је смерно старцу приступио руци,
А затим, прашином посу се по глави,
Знак, да ће им причат о патњи и муци.
Младићи и старци, девојке и жене,
Око овог момка све се више ближе,
Зато и ви, цуре, брже око мене,
Јер тек трећа песма прави бисер ниже!

Ср. Карловци.

Драгутин Ј. Илић

НА МЛАЂИМА СВЕТ ОСТАЈЕ

— Приповетка из српског живота —

— Радоје Домановић. —

(Наставак)

Утра дан, тек што сунце бејаше одскочило, седео је већ Мита за столом на своме теферичу и чекао кафу.

И ако мишљаше о Стеви ипак не могаше, а да не прекори бабу што није „кајмакли кафу скувала“.

Баба се као обично извињавала, да је тако са женама навикла.

— Ал' у Ниш што праве... Иш! Иш... Пајкан, Пајкан, јури пилиће уђоше у башту — прекиде Мита своју прву реченицу.

— Јуче се једно опет удавило! — додаје баба снуждено.

— Гле, купио Панта рибу! — рече Мита нагло кад угледа Панту да прође улицом носећи једног шарана.

Пожури и сам на пијац толико, да чак заборави понети дуванску кутију са дуваном, а то се врло ретко могло Мити десити.

Рибу бејаше донео један сељак, и кад Мита стиже затече још само једног шарана, те одмах брже боље ступи у погодбу, да му не би тако лепа прилика пропала.

Давао је осам гроша, а сељак тражи девет гроша и двадесет пара.

— Хоћеш ли за девет гроша, пријатељу?... Хајде понеси, ако хоћеш.

— Чу Мита нечији глас иза својих леђа, те се окрете да види ко је.

То је био Љуба Тасић, кмет, с којим је Мита од пре две три године „у завађи“.

Мита задрхта, и као да онеме пред том појавом. Није дуго могао да се

прибере. За то време сељак већ бејаше пришао Љуби продао рибу и пошао за њим.

Мити јурну крв у главу. Појури за њима као бесомучан, стиже их и заустави сељака дајући 10 гроша.

— Риба је погођена, — рече Љуба озбиљно и пође напред.

— А како смеш да удараш на мој пазар? — виче Мита као бесан.

— Понеси рибу — виче Љуба сељаку.

Мита узео шарана и држи једном руком, а другом баци два динара пред сељака, који обезумљен гледаше овај призор.

Силан се свет слегао из љубопиства да види шта ће бити.

— Јесте ли видели, људи, ово? — пита Љуба.

— Да сам још кмет нико не би ништа видео! — виче Мита.

— Тешко месту са таквим кметом! —

— Ти си ваљан! Срамота, срамота, а до јуче су туђим зубима леб јео, а сад си бољи од Мите. Да мене није било, твој би се оцу ударио црвен печат у врата, и ти би овакав био као прст? —

— Причај ти то другоме! —

— Силеције, зар сте ви кметови? Што глобите народ? —

— Ко? —

— Ти! Ти! Ти га глобиш! — виче Мита сав црвен.

— Чули сте, људи, — рече Љуба хладно и пође.

— Нека чују сви! Цео свет зна за ону Тришину масу, што си појео! —

Оде и Мита. Свет још стоји у неколико групица и о овом се догађају отпоче жив претрес.

— Шашав старац! — рекао је Љуба једном своме пријатељу, кад га је питао шта се то десило између њега и Мите.

— Што га не оставиш, бога ти, како те не мрзи с њим да се млатиш? — кори га овај.

— Што да ме мрзи; ја бап волим кад се он кида! —

— 'Оће код мене силу да покаже! — викну Мита кад стиже кући и тресну шарана о сто.

— Нема код мене југовине! Не дам ја кајишарлуци да се врше... Нека тужи... Марим ја што ће јучерашњи балавци да ме туже!... Син би ми био срам га било и он тако!... Још децу да пустим да ми се ту натресају... Зар је то правда?!... — виче Мита на сав глас и већ неки са улице застајкају и скупљају се пред његовим двориштем, и завирују унутра.

Заћута; сави цигару и испуши, па онда намрштен отвори фијоку од стола, те поче претурати тражећи хартије да пише тужбу. Место чисте хартије ту бејаше ваздан којекаквих излишних предмета. Ту су комади од једног поцепаног сановника, ту једна корица од устава, па неке призпанице (уништене), једна половина Видаковићевог романа: „Љубомир у Јелисеуму“, па од некуд и нека стара четка за ципеле, од које је готово остало још само дрво, за тим један фишек штирке (што Мита љутито баца на патос); напипа још и бабину косу завијену у стари мастан фес и обмотану канапом.

— Шта ће ми та лудорија? — гунђа Мита и тресну косу на патос. Претура, претура, а већ готово од

силне мешавине предмета заборавио и сам шта тражи.

— Шта ми се ова бртва наврзла, ког врага?! — узвикну очајно и баца браву чак кроз прозор у двориште.

Хартије нема, те Мита зловољан и сав ознојен од умора и неке муке поче викати на бабу како је она свему крива.

Баба нађе од некуд један табак прилично изгужване хартије. Донесе и мастило у једном стаклету, које је с поља све затрпано прашином. Е, али сад нема дршка и пера. Тражи, тражи и једва један пут нађе се и то.

Мита одахну мало, зави цигару обриса зној са чела, засука мало рукаве од капута и онда се задовољно ускрекну на столицу и пушаше чекајући, да се мало прибере за тако важну ствар.

Кад се одмори, тад мало протрља руком чело искашља се и плуну, метну хартију преда се, и превуче неколико пута дланом по њој, као да је исправи, одмери једну шаку одозго и три прста са стране табака, и после приличног размишљања написа на средини: *Тужба* а испод тога: „Начластву овога среза и Господину капетану Митру Петровићу“. Ту застаде.

Мучаше се дуго како да отпочне, али никако му не дође на ум згодна мисао.

Устаде љутито и стаде ходати горе доле узнемирено, размишљајући о почетку тужбе.

Једна кокош поче да какоће у дворишту, и то Миту разјари, те дохвати бабину папучу и баца се на кокош.

— Море шта ћемо с шарана? — Упита баба и додаде — а не бацај се с те папуче к'о луд! —

— Гад баба, промрмља Мита љутито и седе опет за сто.

— Је л' чорбу да метем? — опет ће баба.

— Вуци се бестрага с твога шарана, лудо матора! — викну Мита као бесан, и више за се промрља: „баш ми поквари све!“

Посла момка да му уточи ракије и оде у собу (био је на теферичу), леже на диван и размишља.

— Само док ми Стева стигне, па нека се он после тера са мојим крвницима. Мити мало лакну кад помисли да ће имати ко да га одмени у борби. Али је решио да дотле мора и сам да се брани. Реши се још да нађе Милана, те да заједно напишу.

По ручку је већ и Милан седео с њиме у соби и размишљаху шта да предузму.

— Кадију тужиш, кадија ти суди! — вели Милан.

— Он ће мене тужити! — вели Мита.

— Овај — поче Милан неку реченицу, и ту реч тако отегну, да је Мита мислећи да он није чуо, поновио још једном своју реченицу.

— Јес . . . ама . . . овај . . . отеже опет Милан трљајући чело.

— Шта? —

— У новине да пошљемо, па нека се он пуши. Ја ћу да напишем, а ти само потпиши.

Мити прелете радост преко лица. Одмах даде Милану хартију и перо па он изађе лагано.

Док је Милан тамо радио он се договараше с бабом шта ће се од шарана и закључе, да би могли до-вече звати своје пријатеље опет на вечеру.

У том дођоше Јеша и Павле, да да чују шта је било и нестрпљиво очекиваху да и Милан изађе са дописом.

— Мислим, да неће умети да напише! — говори Павле с поносом, што у својој средини имају Милана.

— Љуба ће боље! — говори Јеша! и завео се од смеја. —

Љуба у полић уме! — доладе Мита и сви се слатко засмејаше.

После читава два часа изађе и Милан сав у зноју и седе да им прочита.

Сви се наместише и са страхопоштовањем слушаху „речи, које ће се и штампати“.

Господине уредниче!

„Имајте доброту, да у вашем цењеном листу *одпечатате* ово неколико скромних редака и наша пак цела околина слажућа се са овим редовима биће вам особито благодарна“.

„Ми као да нисмо у цивилизованог Европи, као да нисмо у деветнајестом веку, када пак култура и просвета да предњаче требају, већ као да живимо у средњем веку!!! Грозно и по сто пута грозно!!! *Нек чује Европа, нек чује образовани свет* какве ми кметове имамо и разне кметовске пришипетље и чанколизе. Љуба Тасић кмет овога места данас на најгрознији начин нападе мирног и поштеног грађанина и врлог патриоту Миту Јанковића, који толике године беше кмет на понос свију нас, а не да као неки трпа школски прирез у свој џеп и подмиђује своје чанколизе да сведоче криво за оне даске што је општина купила од Марка Томића. Знамо ми те ниске ујдурме и куда се новац општински троши. Знамо ми и за ону банку, што је кмет узео од Петра Микића, да му сина ослободи од војске, као и за својега што је дао команданту назиме и пет ока препеченице. За

сада је довољно оволико а у будуће више“.

Примите г. уреднице и овом приликом израз мога одличног поштовања“.

Један посматрач.

— Тако! — узвикну Мита.

— Е, чујем, лепо срочено — додаде Јеша.

— Мало си и Васу дирнуо за сведочење. —

— Ако си га закачио! — виче Мита — много се он нешто напео.

— Сетиће се сви ко је писао! — рече Милан правећи се замишљен, а лице му сијаше од задовољства и поноса.

— Е, Јањо, спремај за довече да сви заједно вечерамо. Не марим сто дуката да потрошим само кад је овако лепо испало.

Сви пристадоше на овако zgodан и оштроуман предлог Митин.

— Е, чујеш, баш је то добро за инат Љубе — знаш и код њега ће довече чини ми се Јова на вечеру.

— Јес', Јова ће код њега. Долазило дете код Лазе овде, те однело тањире, што Лаза узимао од њега ономад за славу, па рекло: „’Оће да нам дођу гости“. А то мени прича јутрос Савка Лазина, долази знаш овде те тражи једно њено ћуре, вели: „изгубило ми се ћуре!“ —

Све ово исприча Јања са задовољством и сви пажљиво саслушаше.

У вече су већ сви гости седели за столом. У зачелу бивши срески начелник Милан (стари богослов), па онда Јеша и Павле, до њих Мита и онда редом жене по старештву.

Жене отпочеле говор о цени неких пицева и онда пређоше у говору на хаљину Љубине жене.

— Оне машине више нису по журналу! — рече Миланова жена увијајући главом и успијајући уснам од задовољства што се осећа „ви-соко образована!“

— Стоји јој као на штапу! — додаде Јешина жена.

— Баш је zgodна за маскен-бал! — процеди опет Миланова госпа кроз зубе, и поче се смејати тако као да по неким нотама удешава висину гласа мењајући га на разне начине.

Људи већ озбиљније разговор воде.

— Ја сам Васу одбранио кад је било суђење због оне воденице, — говори Мита.

Сви живо претресаше тај догађај и изведоше „наравоученије“ како је свет неблагодаран и напоменуше како је баш „сам Љуба томе Васи кр’ао врат“ па данас ипак не раздвајају се к’о божић и бадњи дан.

— Вара он сад Васу због... — поче Павле. —

Знам — рече Милан и климну главом.

— Које, које? — питају остали.

— Због... — опет ће Павле и показа кажипрстом десне руке по длану леве као кад се пише.

— Интабулација! — пришапну Јеша тајанствено и обазре се да нису чуле жене.

Милан махаше главом.

У разговору су се ревносно кучали чашама и ревносније испијали.

Разговор постаје све живљи и живљи.

Милан уз разговор улучи zgodну прилику, да и педесети пут можда у истом друштву, исприча откриће Америке. У причању те „историске ствари“ он се особито извежбао, а

етвар је саму усавршио и накитио свима могућим занимљивостима, које је год запамтио из опште историје, а додао многе друге што се можда не налазе ни у једној историји, нити којој другој књиги. С каквом вољом он то прича може се мислити, кад је чак устао код једног места, те узео сунцобран своје жене, да њиме престави сабљу.

Јешина и Павлова жена су за то време тихо разговарале о „извођењу пилежа“, а Миланова жена пратила је пажљиво причу као и Јеша. Она је чак по негде и подсећала мужа на нешто, што би он случајно заборавао.

Мита и Павле слушају, слушају, па тек шапатом проговоре по неку о Љуби, па опет мало слушају, па опет о Љуби.

Жене су даље повеле говор о разводу брака између Цајке и њеног мужа, испитујући до кога је кривица.

Јеша је, пошто саслуша причу о открићу Америке, почео запиткивати Милана о звездама. Њих два су претресли звезде и прешли од некуд на веровање у снове. Одатле пређе Милан на нека објашњења о бесмртности душе и док је он то ватрено доказивао, Јеша је намислио да му исприча како је у сну јео гљиве и брао неке печурке и да га упита да ли то значи нешто.

Мита и Павле грдећи Љубу почеше толико викати и лупати песницама о сто, да остали пресекоше разговор и слушаху њихову дебату.

— Дочекаће вала и он и поп Коста да оду на робију због оног венчања! — виче Мита.

Жене докопаше згодну тему за разговор и поведоше га наново шапатом за своју рачун.

— Мисле они са мном да играју жмуре! — викну Павле и лупи песницом по столу толико, да се једна чаша претури. Павле сад осу грдњу на поп Косту и не обзираше се да ли га ко слуша.

Док он то викаше Мита се клео Милану како га цени и поштује.

Јеша већ почео да штучка и дуго гледаше у свећу, а за тим прекиде Мити и Милану говор питањем: „да ли је богатија Француска или Енглеска.“

Разговор тече све живље и сад већ готово сваки говори и нико не слуша.

Јеша прича како је био добар коњаник. Измахује десном руком и командује: „сеци пешака на десно!“

Милан пева „где јест сребро и злато“.

Мита и Павле говоре један другоме нешто у исти мах и вуку се за рукаве од капута.

„Ура! Ура!“ продера се Јеша за свој рачун, и измахну десном руком, а леву држи, као кад се држи узда при јахању.

Сви се окретоше њему.

— Бод у лево! — командује он даље.

Ово одушеви Миту, те стаде причати о свом наредничком животу.

— Разумем, г. пуковниче! — говори Мита стојећи и салутира по војнички.

— Уви мње слачајши Исусе! — запева Милан и затури мало главу натраг.

— Ју, баш је здраво комично! — цичи Миланова госпа слушајући како Павле отпоче да командује Јеши.

— Ха, ха, ха, ал' је здраво комично! — смеје се она на свој начин.

У
Н
И
Б
Р
С
К
А

Јеша отпоче на послетку да говори немачки. У ствари он не зна немачки ни речи, али имаше обичај да говори кал се напије неке неразумљиве, збркане стогове и то је он називао "немачки".

Павлу се то допало, па се и он упиете с јешом у разговор на тај начин. Јура један друкот, вуче, и покажу се при споразумевачу више ружкама, а веш слабо их се тиче да ли један друкот разуме.

Павле некако незгодно гурну јешу, те овај у мало не паде.

— Не гурај-а-а-ј се-е! — про- цели јеша кроз зубе и прогужки даље "немачки говорити".

Миранова госпођа час подига општро Мирана и махне љутило глатом, колико да му да знак, да више не пије; а час опет ујари у свој особити смех изговарајући своју омиљену реченицу:

— Ју, ај су комични! . . . Ха, ха, ха, ха . . . баш су комични!

При завршетку пијанке решили су да отпевају на улици:

— Што си тако суморан, мој голубе, бели? — Тиме су хтели да пркосе Јбуџи због дописа, који је веш послат у штампу.

Неколико дана после пошто бе- јаше веш изашао Миранов допис, изаше и допис Јбуџин у противнич- ким новинама:

Раџа, 11. маја 1892.

Мото:

"Стан, почекај од Лобоја Мјо! И ми коња за трку имамо!"

(Наставиће се)

Поштовани г. уредниче! И ако не сметрам за потребно и вредно отговарати на ниске клевете, те му глава изгледа као басамаш, и који није смео потписати ни своје "часно" и "поштено" име, ипак у хатар голе истине изјављујем, да је све оно, што је противу мене изашло, гнусна лаж и пука измишљотина, и да ће господин дописник, чија је маска веома провидна, имати прилику, да и преј сулом части докаже своје ниске клевете.

На суду срамна кукавицо, што ни имена ниси смео потписати.

Примите, г. уредниче, и овом приликом уверење мога одличност пошто- вања и имајте доброту, да ово неко- лико редака одпечатате у Вашем многопоштену листу".

Јбуџа Тасић.

Овакви су се дописи гутали у овом месту! Мита је број онога листа где бешпе изашао допис против Јбуџе чувао као и признанице својих лаж- ника, све заједно увијено у једном комаду платна и увезано врло бриж- љиво јаким канапом.

Од овог доба постаоше Мита и Јбуџа још већи непријатељи. Сваки од њих преносио је чак своју мржњу и на оне, који би с противником били у добрим односима.

Мита је на пример уснео после другог тудја и напрезања, да се од- бие меница, коју је поднео неки Васа, срески писар, са потписом Јбу- џиним. Јбуџа је опет учинио, да Пера, кум Митин, не добије место за општинског писара.

БОГ У ПРИРОДИ

(М. Ј. Ђермонтов)

Када се таласа пожутела њива,
И при звуку ветра шуми шума свежа,
И малина рујна у врту се скрива
Под слађаном сенком листова и врежа;

Кад орошен росом што је мира пуна,
У румено вече, ил' у јутро златно,
Сребрнаст ђурђевак испод густог жбуна
Главицом ми својом клима многократно;

Кад разигран извор по понору леће
И, заносећ мис'о у сна мутног тмину,
Тајанствену бајку шапће ми и сплеће
О мирноме крају, одакле се вијну, —

Тад се тихо мири немир духа мога,
Тад нестаје бора на мом бледом челу,
И на земљи срећу ја постижем вељу,
И на небу видим и разумем Бога.

Милорад Ј. Митровић

Ближњем свом поклоњено поверење поправља овога док неповерење квари

Сусретајмо сваког свог ближњег и подчињеног, докле га не познајемо по његовој нарави, по његовим добрим или злим навикама и својствима — лепо и са пуним поверењем у његово поштење. Поштеног човека, осетљивог, вређа неповерење и чини му незаслужени жао. Сумњивих нарави човек ће на неверљив сусрет из освете да ти учини зло, док од тебе њему поклоњено поверење у души му буди осећаје благодарности и племенитости.

Ја ћу овакав један пример да овде наведем из свог живота:

Становах пре неки тријест година у граду З. Једнога дана дође ми стран човек, у сиротинском оделу, снујден и уморан: „Господине! рече, чујем, да требате и да тражите једнога слугу. Узмите мене у службу. Сиромаш сам човек. Имам преко жену и децу. Па ме је нужда натерала, да тражим зараде и кору леба за своје рођене!“

„Оно је обичај, а и закон, да иштем од тебе писмено, где си до сада служио и којег си понашања. Но почем видим твоје бедно стање, примам те у службу без даљих доказа, да не луташ од немила до недрага и да мољакаш за зараду“.

Беше Нића већ више недеља у мојој служби, беше вредан и окретан, и добре воље.

Једнога дана пођем у лов и понесем обе своје двоцевке дамасценке, јер ћу се тамо са пријатељем састати, и за њега она друга двоцевка.

Пред вече дам Нићи, кога бејаш повео собом, обе пушке и цео ловни прибор, да однесе дома; а ја ћу са пријатељем његовој кући.

Опет прођоше више недеља; ево ти мог Ниће. „Господине, дошао сам, да молим за отпуст. Сад да вам се исповедим: Криумчар сам, па ми се беше пре више месеци ушло у траг. Ја, да избегнем затвор и глобе, стругнем на ову страну. За ово доба свог бављења у вашој служби, утро

се је траг моје кривице, опасности по мене више нема, и тако ме вуче срце својти. Ал сад још нешто да ти се исповедим: Ја сам човек шарен, да виш, хоћу кад-кад и да украдем. Оздравио сам од те ружне навике, од те заразе. Одреп, кад ме оно с вашим двоцевкама и са прибором посласте кући, гледам ја и мерим, које лепо оружје; брат брату да да 50 и више форината, која би то лепа „зарада“ била за сиромаша човека. Ја сам само требао на Саву, па у чун, те у Србију, па никад више да мене или ваше оружје нађете. У мал' што не ускочих. Али у тај мах сетим се вашег доброг — пуног вере у мене — лица; ви ме држасте за поштена човека, дадохте ми своје добро. — А! та стидео би се целог свог жи-

вота до последњег издисаја, да сам онда то мени покљоњено поверење ногама погазио. И видећи за цело ово време код вас, како је слатко, кад човек сам осећа, да је добро неко дело учинио, да се је од злочина уздржао, зарекао сам се, да никад више не чиним зло, већ да будем поштен човек. И држаћу ћу реч, већ моје деце ради. А тај обрт у својим наравима имам благодарити, вашој безазлености, с којом сте ме сматрали, да сам ваљан и поштен човек“.

И тако Нића пређе преко, и дај Боже, да се још и данас држи тих лепих начела! и да се је излечио од оне ружне заразе!

У Беоу, 18. јуна 1897.

Јов. Стефановић-Виловски

ИЗБРАНИК

— ЛЕГЕНДА —

(Из заборављених песама)

К ада негда, у времена стара,
Распусности, раскоши и квара
Пророк рече: Свету спаса треба!
Дође на свет изабраник неба,
Са љубављу у младачким грудма,
Да је, чисту, проповеди људма;
Да омили праведничке путе;
Подлој лажи да не носе скуте;
Да и сами братску љубав трубе,
А истину да штију и љубе...

Истина и љубав, та два мача шамна,
Сатираху смело људска дела срамна;
Истини и вери он је венце плео,
А љубављу живот испунит је хтео.
Реч његова чиста и честито дело
Судбини и људма пркошаху смело,

А судбина слепа, ко и људи што су
Наградама осу.

Јер изабраник пророчанским гласом
Свет испуни стравом и ужасом:
„Гленте дворе и дворанске власти,
„Ташти живот и ниске им страсти,
„Људска лица — а у њима звери,
„Празне душе, а прљави смери,
„Сами лиси, огари и мачке,
„Подло лижу скуте владалачке,
„Стидно пузе, понизно се смију,
„А у душам' прне мисли крију;
„Са мраком се и пороком друже,
„Пустој сили најамначки служе
„И за мрве, што их она дала
„Узвикују благодарно: „Хвала!“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

„А истина кад се међ њих јави
„У ланце се спутава и дави . . .“
„А пук доле? — Гомила је глупа,
„Што с' у блату и незнању купа,
„Вазда пузи и ударце прима,
„Химне пева и хвале онима
„Што је тлаче ил' тирански муче
„Ил' сужанству уче . . .
„Мрак незнања њих ужасно дави;
„А истина кад се међ њих јави,
„То је гоне и у ланце кују —
„Јер глупаци неће да је чују . . .
„У мраку су и они на вису,
„Ко и ови што се дигли нису. —
„Незнање се с ученошћу мери,
„А утехе ни у самој вери,
„У пороку сви невиност виде,
„Лаж кроз људе ко истина иде,
„Сујетом се и таштином ките
„И пропасти у наручја хите“ . . .
Груди биле љубави му пуне —
Почео је пороке да куне;
Истини се посветио цео,
Ал му наук нико није хтео, —
Те се за њим олуј подсмех даде,
И он страшно паде.
Чисто срце што ј' љубављу било,
Под рите се просијачке скриво,
На Голготу своју пође смело,
Трн и венац крашаху му чело;
А истина света, богодана,
У грудма му оста закопана;
Јер му љубав дочекаше свуда
С презирањем: „Луда!“ . . .
И где стиже
Ту се подсмех диже.
И презрење за века му оста —
И он луда поста!

Ту над собом проли горке сузе,
Лиру узе
И ценећи моћ божанску њену,
Он се у свет крену.
Да још више страда
Путујући од града до града.
Место страно.
Ту ће мало стати,
Својој лири звучна маха дати.
Јекну лира отворено, јасно
И избраник одушевљен страсно;
Ал га руља с презирањем гледа
И певат му не да.
Он зар збори; зар он пева песме!
„Глас твој више прозборити не сме!“
„Даље, даље!“ — и засу га срамом
А један се на њга баци камом.
Поже главу, тужно се осмену,
Узе лиру и даље се крену.
Ал где стиже
Ту се подсмех диже;
Нигде станка
Ни одморна санка . . .
Но он ступа куд га судба гони,
Низ образе топле сузе рони,
Небесима искрен поздрав шаље
И одмиче даље . . . даље . . . даље.
Једног дана, тек је сутон пао,
Малаксао крај двора је стао.
Лиру диже,
Ал не песма, него уздах стиже,
А уз уздах болни гласак оде
„Леба кору! Воде мало . . . воде!“
Но дворанин ни оком да трене,
У даљину блене.
А избраник када нице паде,
То он таде
Сву испољи своју душу црну —
Склопи двери и двору се врну.

Са кладенца враћала се мати;
 Сиротицу син малишан прати;
 Нежно чедо топлу сузу проли
 И мајчицу слатким гласом моли.
 Мати приђе и наже крчагом —
 Напоји га и водом и снагом.
 Глас задрхта: „Ти си права мати“
 „Чедо твоје нек благослов прати“,
 И пољуби узданицу њену,
 И освежен даље светом крену.

Свуд је трње . . . Ступа нога смела.
 Ману људе, градове и села;
 Иде даље, само даље нагли —
 Град и село губе се у магли:
 Око њега свуда њиве тучне,
 Шумни лахор и песмице звучне,
 Травна поља и шарено цвеће,
 Лахор шумни таласа и креће,
 Тајни гласи из даљине брује,
 Ситне бубе из ливаде зује;
 Више њега пучина је ведрa —
 То природа шири бујна недрa
 И зове га . . . Све га себи прима.
 Уздах му се гуши у недрима.
 Ледно срце нежи се и крави,
 Гледећ немо свод небесни плави.
 Све је пуно саучешћа, миља,
 Природа га само благосиља
 И у своја наручја га прима,
 Да му тугу снима.
 Све га зове, све га себи тражи,
 Да му боле зблажи: —
 И зелена трава
 И пучина плава,
 Лахорић што бруји,
 Поточац што струји,
 И ливада травна,
 И пољана равна,
 И шарено цвеће,
 И облак што леће,

Па и сутон тија
 Што с' лагано свија,
 И весело тиче —
 Све му редом кличе:
 „Прогнали те људи
 „Са мржњом од себе,
 „Али наше груди
 „Дочекују тебе,
 „Одмора ти нуде,
 „Ојађеном срцу
 „Да ти лакше буде;
 „Твоја бона душа
 „И свештена лира
 „Ту ће наћи мира!“

Путник клону, небу поглед баци,
 Последњи га поздрављају зраци . . .
 Сунце тоне —
 А на лири слабе жице звоне;
 Шапат песма са усана бруји . . .
 Заћутали у лугу славуји,
 Лаган ветар у гране се скрио,
 Листак лиску дошаптава тио;
 Поток клизи кроз долину малу
 И вал шапће валу:
 „То изабраник свету иде новом,
 „Поздравља нас песмом лабудовом
 „Која тугу и опроштај гласи,
 „И дах што се гаси . . .
 „То су пути: неба избраници
 „Међу људма вазда изгнаници“ . . .
 Снага клону, клону душа чиста
 И спомену Спаситеља Христа.
 Поглед блуди,
 Куд му душа жуди . . .
 Анђо ступа, носи цвеће свело
 Да окити избранику чело.
 Болник главу прислонио грудма.
 Лахор приђе . . . изумрли звуци; —
 Он почива са лиром у руци:
 Изабраник је опростио људма!

Ћуте шуме тавне
И долине травне;
И ноћ што је пала
За тренутак стала. —
Десило се нешто,
Са чега ће људи
Бусат' се у груди;
Са чега ће дуго
Горке сузе лити
И уздахе вити.

Ветар дуну и шапну дрвећу,
Зелен трави и дремовном цвећу,
Тичицама и виру и долу,

Јечајући у великом болу:
„Плачте друзи, горке сузе лите,
„Своју тугу од људи не крите,
„Нек вас од сад вечно сузе буде —
„Избраник је оставио људе“ . . .

*

Дан се дану краде... Век за веком креће
Избраника вазда оплакује цвеће:
И кад јутро ступа,
Природа се цветна сва у роси купа . . .

Београд, 1884.

М. П.

СРЕТНО СЕ СВРШИЛО . . .

Приповијетка **Стевана Милијевића.**

Ко ће тебе мајко хранит',
Кад ја морам цара бранит'?
Мајко рођена!
Ко ће тебе љубо љубит,
Кад ја морам цара служит'?
Љубо медена!"

Ова је пјесма цијепала срце старе газдарице Банићке. А има једно двајестак дана врије Бањалука само том пјесмом. Ето, како су раздијелене позивнице за војништво: и дан је и ноћ вриска, вриска, пјевање, играње. Само весеље и то весеље, али, од жалости.

И Бранко, син старе газдарице Банићке, је добио ту несретну позив. Од оног дана кад ју је примио у своје руке: лијепо као да није онај момак. Нити честито једе, ни пије. Чисто се упроцијенио, а реко би за сваку ноћ преживи по пет година; тако, некуд брзо стари. Ма, ни налик да је на досадањег Бранка. — Ко ће знати, шта му се уселило у памет?!

Кућа је Банића једна по једна у Бањој-луци. Стара, стећа трговачка кућа. Мало

који бањалучки газда није у њој служио. Многог је сина отац у њу тушн'о без икакве потребе; но само, е би се научио реду и поретку. А кад који момак упорави посленим путем још за зелених година — обично рекну: Е, онај је толике године јео Банића љеб, па видио како се кућа кући и да нема дана за расипа. — Та је кућа била благословена не само радом и богатством већ и чељадима. Ће има, ће нема синова: туј их увијек има к'о Југовића. Али је ево сад у том отањчала. Сама стара газдарица Јелка са своја два ока — два сина Бранком и Урошем. — И то: Бранко је, ево, за војништво, а Урош истом ако је ступио у осамнаесту. Да их Бог поживи: оба су ко два бора, а лијепи к'о дјевојке. Но још и учени и начитани. Ма није покојни Банић жалио треснути кесом да му синови виђају свијета и просвијећених земаља. Све су они виђели како се ради и тргује, за то и јесу онако и варени и печени трговци. А радени и чуварни, да им није пара. Ал' нада

свијем овим имају круну врлина... Њих се два воле — главом платити један за другог. Чини ми се: сав их свијет не би завадио. Мајку опет, слушају к'о Бога, а стара се топи, топи од радости. Али види, ће јој ту сласт загорчи оно војништво, а још горе она пјесма. Јутром и вечером јој уши зује: Ко ће тебе мајко хранит кад ја... и онда се стресе.

Урош уред и дањива и ноњива у магази, а ни Бранко лакше не пролази. Али данас Бранко нешто не излази из своје собе. Некве га мисли обладале, те их се не може отрести. Зар преп'о се момак војништва, или му је жао оставити брата и мајке, јер к'о зна ће га могу бацити да служи. Уз'од'о се по соби, а све таре чело. Док ће на једноч: То не вјерујем да и сама небеса проговоре! Зар мој Урош мени инлу учинити...? Јок...! Свијет к'о свијет: завадио би два ока у глави; делај ће нас моћи гледати. Мука им ће се вако пазимо, па не знају шта ће... Опет велим: То не море бити... Али ако би било...? Ја би и њој и њему куглу у чело, па нек омастим конопац. Ух, стра' ме овог... Зар свом Урошу, који би крв своју за ме пролио? Па и њој...? Јок, јок, Боже сачувај! Бјежи, да бјежим у магазу. Иза овог изиће из собе и некастиле прилуни вратима за собом.

Уред је непуна година како је Бранку памет раздијељена. Пола му памети не излази из Јове Зекића куће, а само с половицом води он свој пос'о. Ма, није ни чудо, јер какав тамо једињак цвијет цвјета. На прозору Јовину расте гонце Зорка. А то још не расцваћено гонце отело је Бранку и мисли и срце и све... Од драгости ли оджалости ли: ту је улицу прозв'о „Сокак уздаха“. Па, да вам кажем само како ју је он сам описив'о свом неком пријатељу:

Она је безазлено јагњешце; весела птичица; благи анђелак; млада душица у облику дјевојачком. Живахна, несташна, весела, а ником, ни колик' је црно под ноктом, зла не мисли. Ваки цвијет тешко

да још ће сунце обасјава. А, лијепа — пара јој нема. Она врана коса превалила појас. Кад је увије у оне двије гужве, па обори низ плећашца: онда нек се сакрије и Равијојла и Венера. Очи јој ко двије звјездице. Црне, а жегу куд год преврну. Још кад их пресумити на страну; погледа испод ока, или их разрогачи: онда полудим, уплашим се — шта ли... Лице јој — писати по њему. Па кроз ону њежну бјелину истом пробијају румене руже. А носић...? Одгриз'о би га, па онда сам плак'о, што сам то учинио. Усташца — мали прозор одакле мед, нектар, или још што слађе, цури. Каква су — кад би видео ће се хране обичном храном: језа жалости би прохујала кроза ме. Пит'о би се срцем: Зар се она уста не питају миомприсама? Зар је ово, збиља, обично дјевојче? И чисто би почела губити досадању врједност. — У устима зубићи к'о у невинашцета, које истом гања девету. Да ме нагризу не знам или би ме рана пржила неком тајном ватром, или би ме занијела. Кад би раница зарасла кроз сав би вијек на оном мјесту нешто осјећо, шта ни сам не знам шта је. Савјест би ме изјела чим бих допустио другој, да ма кад било својим пољупцем оно мјесто позлиједи. Све мислим, да ми ондје цвјета најруменија ружа, или најјаснија звјезда сја. — То је стан звјезде мога живота. — Млада к'о капљица, невина к'о анђелак, најивна као свако непоқварено чедо, којем се од рођења тек шесности пут каранфил расцвао. Па како је онда не бих волео? Не знам или више волим мајку и свога Уроша, или њу, или и самог себе?

Ето како Бранко обожава тај свој идеал; ето како воли свога једнога брата и старицу мајку, али, ево дош'о неко и шапк'о му, да су Урош и тај њему најмилији створ заљубљени једно у друго. И то он чу при свом поласку у војнике.

Жалосан се час брзо примиче, те освану и дан новачења. А каже се: На несретном се кола ломе, па и Бранко само

што се snимио, а доктор повика: „тауглих“. Стара газдарица кад је чула пала је у несвијест, а ни Урошу није боље било. А тек како ли је Зорки? Шта ћеш? Бог, зар, тако одредио, а што је од Бога слађе је од меда.

Ће несреће, ту и среће има, па и Бранку просвијетли његова стара срећа. Одредише га да служи у Бањојлуци. Како је то стару газдарицу обрадовало: не зна ни казати. Из захвалности завјетовала се слати намастиру Гомионици сваке године по оку тамјана, 5 ока зејтина и 3 оке воска. А, борме, је то највећма обеселило Бранка, јер се под оном својом бајонетом почесто навраћо у „Сокак уздаха“, да напари очи. Истина, и сад су му долазиле поруке како га Урош увијек замјењује код Зекића куће, па чак и то: како он и Зорка кане утећи „пријеко“. Бранко се чинио невјешт, али је скастио томе ући у траг; ма узалуд.

Е, јури, брате, вријеме к'о бијесно. Већ освану и Ђурђевдан. А њему се радује и гора и вода, а камо ли не ће људи и остали створови. Све је данас поврвило цркви, да се помоли драгоме Богу, јер Ђурђев дан је нова година за све Србе. Али да је Бранко знао, шта ће јутрос сазнати не би дошао у цркву. А можда би баш онда нарочито дош'о. — На ово му је осван'о Ђурђевдан... — Ето, тушну му нека жентурина писмо у руку, које је Зорка писала Урошу. Он се си-

ромах заклони за цркву, па га чита, чита, а сав дрхће. Али како год окрене: није њезин рукопис, ама је налик на њега. К'о женска рука... Мучно је распознати, особито кад пишу оловком, што наше дјевојке највише и чине.

Тај је дан Бранко стражарио у тврђави управ над Врбасом. На десној обали, баш спрам њему, је весеље. Ту је кућа газде Ристе, која данас слави своје крсно име. Па дошла му је стара газдарица Јелка са сином Урошем, Зорка са својом родбином и пуно их још пуно. Бранко их само погледа и уздише. Ех, како не ће — кад му је тамо све што му је најмилије. А и сам би сад тамо био, па се освједочио за оно јутрашње, писмо; али проклета служба. Истом сиће Врбасу Урош са Зорком, па сједе у један чамчић и завесла по зеленом Врбасу. За њима ето ти Милана Спасића, па са Миленом Ђорђића у други чамац и низ Врбас. Бранко их мотри и замисли се: Не д'о Бог да се сад чамац изврне: мог'о би, чини ми се, обоје спас'ти, како знам и пливати и ронити. Па, зна и Урош...

Он то и мисли и не мисли, а некаква клада испод ђуприје, па гру о Урошев чамац и он се изврну на сред Врбаса. —

Бранко баца пушку и капу, па плус у воду.

Боже мој, за ким ли ће прије сегнути, да га избави кад су му обоје једнако удаљени??

ЛУТАЈТЕ МИСЛИ

Лутајте мисли!... Оф не лутате:
Знате махалу, конак јој знате,
Знате јој бакче, камо дањује,
Одају знате, камо ноћује;
И знате чије име помиње,
И знате који сахат проклиње...

Нит.

Јок, не проклиње. Трпи и ћути:
Свело се лице к'о лимун жути,
Чело јој бледо, око усало,
Срце удара тихо, по мало...
О, мисли моје, млађана нева
Личи на свећу, кад догорева.

Јелена

ШУМА И СТЕПА

— И. С. Тургењев —

... И мало по мало поче га вући
Назад у село, у тамни врт,
Где су липе тако огромне, тако сеновите,
И ђурђевци тако девичански мирисни,
Где се округле врбе над водом
С насипа наклониле у дугом реду,
Где дебели храст расте над плодном њивом,
Где мирише конопљом и копривом...
Тамо, тамо, у пространа поља,
Где се као кадифа црни земља,
Где раж, камо год баците поглед,
Струји тихо меким таласима,
И пада тешки, жути зрак
Иза прозрених, белих, округлих облака;
Тамо је добро...

(Из песме предане огњу).

Знате ли ви, каква је наслада
извести се у поље пре зоре?
Ви излазите у трем... На
тамносивом небу трепећу овде-
онде звезде; влажан ветрић до-
леће час по час као лак талас; чује
се уздржани, нејасни шапат ноћи;
дрвеће слабо шуми, заливено сенком.
Ево их, међу ћилим на кола, стављају
крај ногу ковчежић са самоваром.
Логови дрхте, хржу и господствено
се премештају с ноге на ногу; пар
тек пробуђених гусака полагаано пре-
лази преко пута.

За плотом, у бапти, мирно хрче
ноћни стражар; сваки звук чисто
стоји у стиснутом ваздуху, стоји и
не прелази; коњи се кретоше на један
пут, таљиге громко заклопараше...
Ви идете — идете поред цркве, с брда
на десно, преко насипа... Пруд се
тек почиње пушити. Малко вам је
хладно, покривате лице огрлицом од
шињела; дрема вам се. Коњи звучно
бљечкају ногама по барицама; ко-
чијаш звиждуче. Но ето, одмакли сте
четири врсте...

Крај неба руди; у брезама се
буде, незграпно прелећу врране; врапци
цвркућу около тамних камара. Ра-
светљује се ваздух, виднији је пут,

јасни се небо, беле се облачићи,
зелене поља. По избама црвеним
огњевима горе лучеви, иза врата чују
се поспани гласови. А међутим ју-
тарња се румен разгорева; ево, већ
се златне пруге опружиле по небу,
у провалијама колута се пара; шеве
звучно поју, праскозорни ветар духну,
— и тихо испливава јарко-црвено
сунце. Светлост, рекао би, потоком
јури; срце у вама задрхти као птица.
Свеже, весело, мило! Далеко се види
свуд унаоколо.

Ено, за шумарком село; ено, мало
даље, друго, с белом црквом, ено,
брезова шумица на брду; за њом је
бара, којој сте ви пошли... Брже,
коњи, брже! Општрим касом напред!..
Још три врсте, не више. Сунце се
брзо диже; небо је чисто... Време
ће бити прекрасно. Стадо се просуло
из села нама у сусрет. Попели сте
се на брдо... Какав изглед!

За читавих десет врста вијуга се
река, тамно се плавећи кроз маглу;
за њом водено-зелене ливаде; за
ливадама положити хумови; у даљини
се с виком бију вивци над баром;
кроз влажни блесак, разливан у ваз-
духу, јасно се истиче даљина...
много лепше но лети. Како слободно
дишу груди, како се брзо покрећу
удови, како чврсне сав човек, обузет
свежим дахом пролећа!..

А летње, јулско јутро! Ко је, осем
ловца, искусио, како је пријатно
газати зором по жбуњу? Као зелена
црта повлачи се траг ваших ногу
по росној, поседолој трави. Ви рас-
клопите мокри жбун, а он вас свега
обаспе накупљеним топлим мјром
ноћи; ваздух је сав напојен свежом
горчином пелина, медом елде и ду-

њице; у даљини стоји као стена храстова шума и зелени се на сунцу; још је свеже, али се већ осећа близина врућине. Глава се мучно заноси од силног миомира. Жбуњу нигде краја... Ван што се овде, онде у даљини жути приспевајућа раж и у уским пругама румени елда. Ево, зашкрипаше таљиге, кораком пролази мужик, а најпре склања коња у хлад... Поздравили сте се са њим, одмакли сте — звучни фијук косе разлеже се за вама. Сунце је све више и више. Брзо копни трава. Ево, већ је врућина. Пролази један сат, други... Небо тамни по крајевима; оштром препеком пламти непомицни ваздух. — „Где би се ту, брате, могло пити воде?“ питате косача. — „Ено, тамо, у провалији, има кладенац“. Кроз густо лескино жбуње, испреpletано бодљикавом травом, спуштате се на дно провалије. Доиста: под самим обронком крије се извор; храстов жбун жедно раширио над водом своје шапасто грање; велики сребрни мехурићи, поводећи се, дижу се са дна, покривеног ситном, кадифеном маховином. Баците се на земљу, напили сте се, али сте лени да се макнете. У хладу сте, удишете мирисну влагу, добро вам је, а пред вама се жбуње усијало и чисто се жути на сунцу. Но шта је то? Ветар изненада налете и промаче; ваздух задрхта унаоколо: да није гром? Ви излазите из провалије... Каква је то оловна пруга на небосклону? Згупњава ли се врућина? или се диже облак?... Но ево, слабо блесну муња... Охо, та то је бура! Унаоколо још јарко сија сунце: ловити се још може. Но облак расте: предњи му се крај протеже као рука, нагиба се као свод. Трава, жбуње, све наједном потамне... Брже! ено канда једног сељака... брже!.. дотрчали сте, дошли... каква

кишица? какве муње? Понегде кроз сламени кров закапала вода на мирисно сено... Но ево, сунце се опет поиграва. Бура је прошла, ви излазите. Боже мој, како весело блиста све унаоколо, како је ваздух свеж и жидак, како мири на купине и на печурке!..

Но ево, спушта се вече. Румен запламте као огањ и обухвати полак неба. Сунце седа. Ваздух је у близини некако особито прозрчан, чисто стаклен; у даљини полеже мекана пара, топла на изглед; заједно с росом пада ален блесак на пољане, до малочас обливане потоцима житкога злата; од дрвета, од жбунова, од високих стогова сена потрчаше дугачке сенке... Сунце је село; једна звезда се ужегла и дрхти у огњеном мору смираја... Ено, сад бледи; небо се плави; одвојене сенке ишчезавају; ваздух се налива маглом. Време је кући, у село, у колибу, где конакујете. Забацив пушку за плеће, брзо идете, не осврћући се на умор... А међутим наступа ноћ; иза двадесет корака већ се не види; пси се једва беле у мраку. Ено, над црним жбуњем крај неба мутно се беласа... Шта је то? — пожар?... Не, то изгрева месец. А ено тамо, доле, на десно, трепте већ и сеоске ватрице... Ево, најзад, и ваше колибе. Кроз прозорчић видите сто, покривен белим столњаком, горећу свећу, вечеру...

Или кажеш да ти спреме лаке кочије, и поћеш у шуму на јаребице. Пријатно је пролазити узаним путем, између два зида високе ражи. Класје вае тихо бије по лицу, босиље вам се качи за ногу, препелице вичу ода свуда, коњ трчи леним касом. Ево и шуме. Хладовина и тишина. Ставити јасенови високо шуме над вама; дуге опуштене гране бреза једва се мичу; моћни храст стоји као витез

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

поред лепе липе. Идете зеленом, сенкама ишараном стазом; велике жуте мухе непомично висе у златастом ваздуху и наједаред одлећу; мушице се вију као стуб, светлећи се у сенци, тамнећи на сунцу; птице мирно поју. Златни гласић стрнајкин звучи невином, брбљавом радошћу: он пристаје уз мирис ђурђевка. Даље, даље, дубље у шуму... Шума глуви. Неисказана тишина пада у душу; а и све наоколо је тако сано и тихо. Но ево, ветар налете, и зажуборише врхови дрвета, као падајући валови. Кроз лањско мрко лишће расту високе биљке; гљиве стоје свака за се под својим капицама. Зец из небуха испадне, пас се са звучним лавежем отисне за њим.

Па како је та иста шума лепа у позну јесен, кад долећу шумске шљукe! Оне се не баве у срцу шумском: њих ваља тражити по окрајцима. Ветра нема, а нема ни сунца, ни светлости, ни сенке, ни кретања, ни шума; у меком ваздуху разливен јесењи мирис, сличан мирису вина; танка, нежна маглица стоји у даљини над жутим пољима. Кроз оголело, тамно-мрко грање мирно се бели непомично небо; овде, онде, на липама висе последње златно лишће. Влажна земља мека је под ногама; високо, сухо биље не миче се; дуге нити блистају се на побледелој трави. Мирно дишу груди, а на душу наилази чудна узбуђеност. Идеш дуж окрајка шумског, гледаш за псом, а међутим миле слике, љубљена лица, мртва и жива, долазе на памет; давно-давно заспали утисци изненада се буде; уображење пролеће и лебди, као птица, и увек једнако јасно диже се и стоји пред очима. Срце час наједаред задрхти и залупа, страшно нагне напред, час опет неповратно потоне у успоменама. Сав живот

одмотава се лако и брзо као рубац; свим својим прошлим, свим осећањима, силама, свом својом душом влада човек. И ништа му око њега не смета — нема ни сунца, ни ветра, ни шума...

А јесењи, јасан, малко хладан, из јутра мразан дан, када се бреза, као неко баснословно дрво, сва златна, лепо оцртава на бледо-плавом небу, када ниско сунце не греје, али сија јаче но лети, омален јасенов шумарак сав се блиста, чисто му је мило и лако стајати голу, слана се још бели по дну долина, а свежи ветар полагацко креће и гони опало, уковрчено лишће, — када се по реци радосно отискују плави таласи, одмерено подижући расејане гуске и патке; у даљини топоће млин, полусакривен у врбама, и, шаренећи се у светлом ваздуху, голубови се брзо вију над њим...

Лепи су и летњи, магловити дани, премда их ловци не воле. У такве дане не може се пуцати: птица, прхнув вам испред ногу, онај час ишчежава у беличастој тами непомичне магле. Но како је тихо, како неисказано тихо све унаоколо! Све се пробудило, и све ћути. Ви пролазите поред дрвета — оно се не миче, оно се мази. Кроз танку пару, наједнако разливену у ваздуху, црни се пред вама дуга пруга. Ви је држите за блиску шуму; дођете ближе — шума се претвара у високу леху пелина на међи. Над вама, око вас — свуда магла... Но ево, ветар се мало крену — комадић бледо-голубастог неба нејасно се промаља кроз разређујућу се, рекао би, задимљену пару, златасто-жути луч продре наједаред, потече као дуг поток, удари по пољима, испречи се у шумарак, — и погле, опет се све навукло. Дуго се

продужује та борба; но како неисканано великолепан и јасан постаје дан, када светлост, најзад, побледи и последњи таласи загрејане магле или спадају и разастире се као простирке, или се извијају и губе у дубокој, нежно-сијајућој висини . . .

Но ево, кренули сте се у удаљено поље, у степу. Каквих десет врста пролазили сте њивским путовима, а најзад ево вас и на друму. Поред бескрајних каравана, поред механица са кипећим самоваром под стрехом, широм отвореним вратницама и кладенцем, од једног сеоцета до другога, преко непрегледних поља, поред зелених конопљаника, дуго, дуге возите се ви. Свраке прелећу са раките на ракиту; сељанке, с дугим грабљама у рукама, миле у поље; човек путник, у изношеном нанкинском кафтану, с телећаком на леђима, промиче уморним кораком; теретне спахиске кочије, запрегнуте шесторком крупних, истераних коња, плива вам у сусрет. Кроз прозор вири крајичак јастука, а на месту за колима, на врећи седи лакеј, у шињелу, испрсан блатом до самих обрва. Ево и окружне вароши с дрвеним, кривим домовима, бескрајним плотовима, трговачким ненастањеним каменитим зградама старинским мостом над дубоком провалијом . . . Даље, даље! . . . Почеше најзад и степска места. Погледаш с брда — какав изглед! Округли, ниски хумови, поорани и засејани до врха, разишли се као широки таласи;

жбуњем обрасле провалије вијугају се међу њима; као дугуљасте острови разбацани омалени шумарци; од села до села трче уски путеви, цркве се беле; међу лозњацама блиста речица, на четири места сужена насипима, далеко у пољу поређале се неколике друпље; постарији племићки дворца са својим стајама, воћњаком и гумном приљубио се уз омалени рибњак. Но и даље, даље идете ви. Хумов и су све ниже и ниже, дрво се скоро и не види. Ево је, најзад, — безграничне, непрегледне степе! . . .

А у зимњи дан ићи по дебелом снегу на зецове, удисати студен и оштар ваздух, и нехотице штурити очима од засењивог ситног блистања мекога снега, наслађивати се зеленом бојом неба над црвенкастом шумом! . . . Па први пролетњи дани, када унаоколо све блиста и пуши се, кроз тешку пару окопнела снега већ мирише загрејаном земљом, на отопљеним местима, према косим зрацима сунчаним, поверљиво поју шеве, и с веселим шумом и грајом, из провалије у провалију јуре потоци . . .

Него време је и завршити. Збиља — ја споменух пролеће; у пролеће је лако растајати се, у пролеће и срећне нешто вуче у даљину . . . Збогом, читаоче; срећа и напредак нека вас вазда прате.

С руског превео

Јован Максимовић

ДЕНИЗА

ДРАМА У ЧЕТИРИ ЧИНА, НАПИСАО

АЛЕКСАНДАР ДИМА СИН

с пишчевим допуштењем превео с француског

Милан Вл. Ђорђевић.

Дима Син је добро познат нашој публици: ко није читао „Госпођу с камелијама“ (коју је на српски лепо превео г. Марко Цар)? Сви важнији комади његови представљају се на нашим позорницама у Београду, Новом Саду, Загребу. „Денизу“, која сад први пут излази пред српске читаоце, представља београдско Краљевско Позориште у добром преводу г. Милоша Н. Христића.

Александар Дима Син суверено влада француском позорницом ево већ по века. Дима је несумњиво данас први драматик у Француској, па ма шта о томе мислио г. Сарсеј и остали обожаваоци Емила Ожије-а. „Госпођа скамелијама“, „Полу-отмено друштво (Demi-monde)“, „Дениза“, „Франсина (Francillon)“ спадају у најбоље и најславније комаде француског театра. Али намера ове скромне белешчице не може бити да о Дима Сину даде ма и најблеђу слику, њезина је сврха само да у две речи представи „Денизу“ читаоцима „Зоре“.

„Дениза“ је, по мишљењу великих критичара: J. Lemaître, G. Brandès, Sarcey и т. д. с којима имам срећу да се потпуно слажем, једно од најлепших и најсавршенијих дела сувремене драмске књижевности. Од свију драма Дима-ових мени се „Дениза“ највише допала, јер у њој, чини ми се, таленат Дима Сина достигао је врхунац. Дубок познавалац људског срца, фин психолог и строг

моралиста, који високо стоји над конвенцијама и предрасудама модерног друштва, чије махне верно износи и немилостиво шиба, уз то несравњив мајстор у драмској техници, а поврх свега писац препун најживљега париског духа: Дима Син јавља нам се у „Денизи“ са свима тим сјајним особинама. Не поричем да се може дискутовати начин, на који је Дима решио психолошки и морални проблем „Денизе“, али зацело нико неће оспорити неодољиву речитост и вештину, којима нас он у „Денизи“, бранећи своје гледиште, тако силно узбуђује.

„Дениза“ је први пут давана године 1885. у Паризу, у француској Комедији, чијем је тадашњем управитељу г. Емилу Перену и посвећена.

Својим врло љубазним писмом од 21. децембра 1894. године допустио ми је Дима Син да на српски преведем сва његова дела, која ми се буду допала. Захвалио сам најтоплије славном драматику на том драгоценом доказу његовог пријатељства према српској књижевности, и превео сам „Денизу“, која одавно краси европске књижевности у многим преводима.

„Дениза“ је, по моме мишљењу, неоцењива добит за нашу, још тако сиромашну преводну књижевност. Мило ми је што заслуга за ту добит поглавито припада мостарској лепој „Зори“, која ево пружа српским читаоцима ту славну француску драму.

Цариград, јуна 1897.

М. В. Ђ.

ЛИЦА :

Конт Андрија од Бардана.

Брисо.

Фернан од Тозета, син госпође од Тозета.

Тувнен.

Понферан.

Марта од Бардана, сестра Андријина.

Дениза Брисо, кћи Брисо-ова.

Госпођа од Тозета.

Госпођа Брисо, жена Брисо-ова.

Госпођа од Понферана.

Клариса од Понферана.

Слуга.

Комад се догађа у наше време, на селу, између доручка и ручка.

ПРВИ ЧИН.

Врло елегантан салон у летниковцу.

У дну стаклена врата гледају у врт. Побочна врата.

ПРВА ПОЈАВА.

Дениза, Клариса од Понферана, доцније Андрија, Тувнен, Госпођа од Понферана, Г. од Понферана, Госпођа Брисо, доцније Марта, Фернан, Брисо.

Пре но што се дигне завеса, а пошто се завони, чује се како Дениза пратећи се на гласовиру пева из „Миреје“ песму: „А ја, ако случајно какав младић...“ Последњи став отпева пред публиком, пошто се завеса дигне. Клариса стоји на позорници и знацима зове личности иза кулиса да са свим тихо дођу, како их Дениза не би приметила, те да слушају. Кад Дениза сврши, Клариса пјеска.

Клариса.

Браво, браво! Још још!

Дениза.

Шта, зар сте ме ви слушали, госпођице? Мислила сам да сам сама. То је издајство.

Остала лица: Андрија, Тувнен, Понферан и његова жена, госпођа Брисо уђу. Сви, осим госпође Брисо, пјескају.

Тувнен.

Продужите, госпођице, продужите као да ми нисмо овде.

Госпођа од Понферана (тихо господињу од Понферана).

Знала је врло добро да смо ми били присутни.

Понферан.

Мислите, драга пријатељице, мислите?

Клариса (Денизи).

Каква је то арија?

Дениза.

Арија из „Миреје“.*

Клариса.

А шта је „Миреја“?

Дениза.

Зар нисте, госпођице, никад чули „Миреју“?

Клариса.

Где то?

Дениза.

У Комичној Опери.

Клариса.

Не воде ме у позориште.

Дениза.

Зар ни у Комичну Оперу?

Клариса.

Ни у Комичну Оперу: изгледа да кад девојка мојих година тамо оде треба за тим да се уда.

Тувнен.

То се често дешава, али није неизбежно.

Клариса (Андрији).

Господине, пева ли госпођица Брисо сваки дан?

*) Позната опера славнога композитора францускога Шарла Гуно-а; тема је узета из чувенога спева истога имена који је написао први савремени провансански песник Фредерик Мистрал. Прев.

Андрија.

Да, госпођице.

Клариса.

О, ви сте врло срећни.

Андрија.

И јесам.

Клариса (Дениза).

Узајмићете ми ову партитуру.

Седне за гласовир и чита „Миреју“.

Дениза.

Иштите најпре допуштење од госпође ваше мајке.

Клариса.

Мама неће дати. Однећу је кришом.

Дениза.

То не могу да допустим.

Клариса.

Кад ми будете окренули леђа... А после, ја је зовем мамом али ми она није мама. Мама би ме водила у Комичну Оперу; она ме је тако волела. Ова је друга жена татина, па је врло строга јер тврди да на њој лежи одговорност. Одговорност! Шта ли то треба да значи? (Претурајући ноте). Имате ли још што лепо овде? Али где је госпођица Марта?

Дениза.

Послали смо по њу. Мало час је била у врту.

Андрија (госпођи Брисо).

Госпођици Брисо глас се свакога дана све више и више враћа.

Госпођа Брисо.

Да, одиста.

Госпођа од Понферана

(госпођи Брисо).

А, госпођо, госпођица је ваша кћи?

Госпођа Брисо.

Да, госпођо.

Госпођа од Понферана.

Честитам вам; говорено ми је о њојзи. Није ли ту скоро требало да пева на свадби сина закупника Бертрана?

Госпођа Брисо.

Да, госпођо.

Госпођа од Понферана.

Пратећи себе на оргуљи, коју је господин од Бардана поклонио.

Андрија.

Да, госпођо.

Госпођа Брисо.

Али је требало имати овлашћење владичино.

Госпођа од Понферана.

А Његово Преосвештенство није хтело. Не воли да жене певају у цркви. То увек мало одврати пажњу од службе. Што се мене тиче, ја сам за парохијске певаче. Они по кад што погрешно певају, али у цркву се не иде певања ради.

Тувнен.

У цркву се иде да се учи милосрђу.

Клариса (свирајући неку арију из „Силвије“).

А, ово је умиљато.

Понферан, полу-успаван певуши арију, коју Клариса свира.

Госпођа од Понферана

(госпођи Брисо)

Мора бити да се госпођица ваша кћи много вежбала, док је постигла да тако пева.

Госпођа Брисо.

Да, госпођо, много се вежбала с једним нашим старим пријатељем, професором певања у конзерваторијуму, који је силом хтео, да она ступи на позорницу. Тврдио је, да

би могла зарађивати сто хиљада динара годишње.

Госпођа од Понферана.

То није сувише да човек пристане да се појави на даскама.

Тувнен.

Има простирака, госпођо.

Госпођа од Понферана.

Али не за играчице.

Понферан.

Али, душо, госпођица Брисо није играла.

Госпођа од Понферана.

Чим се јавно и за новац ради, играти или певати са свим је свеједно.

Тувнен (за себе).

Љубазна жена. (Гласно). Само што има једна разлика, госпођо. Глуви више воле игру а слепи више воле песму.

Госпођа од Понферана (Андрији).

Ко је тај господин?

Андрија.

То је један велики фабрикант, велики пољопривредник, богат човек и, преко свега тога, златно срце.

Госпођа од Понферана.

Зовете га?

Андрија.

Тувнен.

Госпођа од Понферана.

Тувнен! Тувнен!

Понферан.

Не тражите, душо. Нема га у „Готском Алманаху“. Он је само у „Ботену“.*)

*) „Готски Алманах“ је годишњак, у коме се налазе имена и подаци о члановима свију влада-лачких и поглавитих племићких породица и дипло-магекога кора. „Ботен“ је књига, која такође сваке године излази названа тако по имену издавача; у њој се налазе имена и адресе свију француских трго-ваца и друге адресе од практичне вредности, Прев.

Госпођа од Понферана.

Нови слојеви. (Андрији). И тако ова госпођица је учитељка ваше сестре?

Андрија.

Не, госпођо, она је пре свега њена другарица, њена пријатељица,

Госпођа од Понферана.

Њена пријатељица! Плаћена при-јатељица, јер претпостављам да јој плаћате, и то подоста, за посао који код вас врши.

Андрија.

Госпођица Брисо не прима од мене никакву плату. Она је кћи управника мојих добара, најпоште-нијега човека на свету, бившег офи-цира, декорисаног*).

Госпођа од Понферана.

Дала му орден садашња влада?

Андрија.

Не, претходна.

Госпођа од Понферана.

Ни она није много боља била.

Андрија.

На послетку, госпођо, ствари тако стоје. Био је добар војник, био је рањен у Криму и у Италији, дали су му орден. То је несрећа, али шта да се чини?

Госпођа од Понферана.

А што је напустио војску кад је тако храбар био?

Андрија.

Због женидбе. Девојка, коју је волео, није имала мираза; он није имао ништа, а ви знате, госпођо, да у војсци...

Госпођа од Понферана.

Треба мираз, знам; оженио се, дакле, из љубави.

*) Т. ј. одликован орденом Почасне Легије. Пр.

Андрија.

Управ.

Госпођа од Понферана.

Из љубави према овој баби?! То је смешно. Зар не налазите да је смешно, кад вам се каже за једну бабу, да је неко у њу био заљубљен?

Андрија.

Не налазим, ако је та жена била лепа и ако је остала добра као што је ова. А чудновато ми изгледа, да је човек могао волети и оженити се женом, која је увек била ружна а никад добра.

Госпођа од Понферана.

Има доброта и доброта. Има доброта, за које свака жена није распложена. У кратко, ти људи имали су несрећа,

Андрија.

Које су подносили врло достојно и врло храбро.

Госпођа од Понферана.

А од чега су живели у несрећи?

Андрија.

Од рада.

Госпођа од Понферана.

И кћи?

Андрија.

Кћи је давала младим девојкама лекције из францускога, из историје, из музике: јер она је врло образована, има све могуће сведоџбе.

Госпођа од Понферана.

Сувремено образовање.

Андрија.

У то време су ми препоручили оца, који се бавио трговачким књиговодством. Присуство тих ваљаних људи у мојој кући допустило ми је да доведем сестру из манастира, што дотле нисам могао урадити јер сам

живео у Паризу као момак, а већ десет година нисам имао ни оца ни мајке нити какве рођаке, која би могла доћи да са мном станује и да се брине о Марти.

Госпођа од Понферана.

Те тако сте поверили земљу Брисо-у, кућу његовој жени а сестру његовој кћери.

Андрија.

Да, госпођо.

Госпођа од Понферана.

То се зове имати поверења. Мислите ли ви да је једна женска, која је хтела да ступи на позорницу, врло пристojна и врло поуздана другарица за девојку из добре куће. Јер ваша је сестра из добре куће.

Андрија.

А и ја, јер сам из исте.

Госпођа од Понферана.

Ви сте присталица нових идеја. Ноћ Четвртог Августа! Скупо нас је стала та ноћ Четвртог Августа.*) Даћете ми добрих новости о вашим новим идејама . . . (Понферану). Ну, Филиберте, о чему мислите?

Понферан.

О вама, душо. Тешко је мислити на што друго кад сте ви ту.

Тувнен (Андрији).

Допада ми се овај Понферан. Изгледа ми да весело подноси своју судбину.

Андрија.

О, врло весело, уверавам вас; препредњак је то.

*) Четвртога августа 1789. француска Уставотворна Скупштина (Assemblée Constituante) укинула је племство у Француској, уништила све његове повластице, прогласила човекова права (Déclaration des Droits de l'homme et du citoyen): једнакост свију грађана пред законом и т. д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Тувнен.

Али за што полажете толике рачуне његовој жени?

Андрија.

Данак суседства на селу. Кад јој не бих одлучно одговарао, Бог зна шта вам не би све о целој кући говорила.

Госпођа од Понферана

(Марти која улази).

Једва један пут ето вас, драго дете моје.

Марта.

Извините ме, госпођо. Бејак отишла до чувареве жене, чији је синчић нешто болестан.

Госпођа од Понферана.

Није прилепчиво?

Марта.

Није, госпођо, умирите се.

Госпођа од Понферана.

Уплашила сам се да се нисте разболели не видевши вас јутрос у цркви на служби. Ето за што смо вас посетили, и ако ћемо вечерас код вас ручати.

Марта.

Кад сам била у манастиру толиким сам службама присуствовала, да се сад одмарам; имам их у напред. Ви идете у цркву само недељом, драга госпођо, а ја сам ишла сваки дан.

Госпођа од Понферана.

Да ли вас госпођица Брисо учи свему томе?

Марта.

Не, госпођо, јер је госпођица Брисо била јутрос у цркви.

Понферан.

До госпође од Тозета.

Госпођа од Понферана.

Зар је она овде?

Марта.

Да, госпођо, за неколико дана.

Понферан.

Нема ни десет година како смо је звали лепа Зезета.

Госпођа од Понферана.

Зар сте је ви познавали у то доба?

Понферан.

Као цео Париз, јер у то доба становао сам у Паризу. (Уздихе).

Госпођа од Понферана.

Још и сад доста често идете тамо.

Понферан.

Сваког другог месеца од прилике, и то с билетима за одлазак и повратак, та не вреди ни говорити.

Госпођа од Понферана.

Да није удовица та лепа госпођа од Тозета?

Андрија.

Јесте, госпођо.

Госпођа од Понферана.

Њен муж био је на челу некога финансијског друштва и оставио је послове у доста рђавом стању.

Понферан.

После његове смрти стање је рашчишћено.

Госпођа од Понферана.

Ну, имало се шта чистити. Она има сина?

Андрија.

Који је био са мном у гимназији.

Госпођа од Понферана.

Он је млађи од вас?

Андрија.

За шест или седам година.

Госпођа од Понферана.

Велики и лепушкаст момак, који ни за шта подобан није. Она би га

радо оженила, али њега није лако сместити. Је ли с њом и он овде?

Марта.

Да, госпођо. Данас пре подне заједно ћемо изјахати у шетњу; госпођа од Тозета даје ми лекције.

Госпођа од Понферана.

О, да, она би могла давати лекције из јахања као госпођица Брисо из правописа. Збиља, покажите ми како сте се из нова сместили, јер овај део замка сав је обновљен.

Обе се удаље.

Тувнен (Понферану).

Госпођа од Понферана има много духа.

Понферан.

Да, да. Зла је као шуга. Чујте ме ви, који сте у многим поузданим предузећима, јер изгледа да су ваша предузећа поуздана...

Тувнен.

Јесу.

Понферан.

Честитам вам. Баш би требало да ме утурите у какав извршни одбор. Понферани су старога порекла. Ето прилике за демократију да ступи у везу с племством. А после, на тај начин могао бих отићи по који пут у Париз.

Тувнен.

Одеуства у одбору била би за драгану.

Понферан.

Ко вам је тако што казао?

Тувнен.

Говори се у околини.

Понферан.

Брбљивци једни!

Тувнен.

Виђају вас, с времена на време, како се одшеткате до телеграфа, куда сами собом носите ваше депешице.

Понферан.

За једнога пријатеља.

Тувнен.

Па ваљда их нећете упутити непосредно драгани, мудри сте ви; али сутрадан редовно одлазите у Париз, где остајете два пуна дана.

Понферан.

Истина је.

Тувнен.

Наћи ћу вам место у каквом извршном одбору; али реците ми, пошто сте обудовили, за што сте се понова оженили? Из чамотиње?

Понферан.

Погодили сте. Бејак неутешан после смрти моје прве жене; између ње и ове нема поређења, анђео, анђео, и што је човек неутешнији...

Тувнен.

У толико више осећа потребу да се утеши. Али не на тај начин.

Понферан.

Али ја сам искрено мислио да се никад нећу утешити. Те тако су злоупотребили мој бол. Рекоше ми, да због Кларисе треба да се оженим каквом озбиљном женом. Тражио сам такву младу, за коју ми се не би могло рећи да сам је из љубави узео. Упутише ме на госпођицу од Лавила Серте-а, а ја одмах помислих: тако нешто мени треба.

Тувнен.

Боље се није могло наћи.

Понферан.

Не верујем. Јер треба да знате да сам ја, у пркос свом изгледу, остао врло млад.

Тувнен.

Срцем?

Понферан.

Срцем и свим.

дару ове куће рато бих је дао. Је ли он слободан?

Понферан.

Мислим да јесте.

Понферан.

У околини се говори да ова млада учитељка . . . Тхе, тхе!

Понферан.

Ну, нека се они, који то говоре, чувају да их њен отац не чује, јер би зло прошти.

Понферан.

Мислите? Међу нама буди речено, то не би било први пут, да једна учитељка . . . Умиљата је. За њу бих

радо уштедио пут у Париз.

Госпођа од Понферана (убе).

Дакле, Фиглиберте, хоћемо ли?

Понферан.

Ево ме, душо.

Госпођа од Понферана.

Шта то свира ваша кћи?

Понферан.

Нешто лепо.

Капариса свира једну арију из „Сизифа“.

Госпођа од Понферана.

Шта је то што свирате, Капарисо?

Капариса (предајећи у посмртни марш).

Један ораторио, мамо.

Госпођа од Понферана.

Ораторио, који тако весело почиње?

Капариса.

Поздравен је, мамо, на два дела: први за свадбу, други за пореб.

Понферан (Тувену).

Не рекох ли вам ја да има душа.

Госпођа од Понферана.

Затворите те ноге ви, што се нећете орати позорништу. (Фернан улази у ловачком оделу). Ко је опет овај?

Понферан.

Па онда?

Понферан.

У почетку мог новог брака, што је мање било зато моје стране, тим је више било право, да доведем у сагласност дужности према ус-

сам дуговао тежњама друге. Бејаш се понова оженио, друговах бар . . .

Тувен.

Уловчев прилог. То не износи бог зна колико, али ипак нешто износи. Добро сте били удешили.

Понферан.

О да, са свим добром. Али ме она ни мало не напрати. Постаје будива, љубоморна. Дружина се само с бабама. Све остале би обесила, да је могла. У кратко, живот ми је са њом постао тако несносан, да ми се бол потпуно променио. У место да останем неутешан, што сам изгубио прву жену, ја сам био неутешан, што сам узео другу. Али од тог другог бога занело сам имао право да се излечим.

Тувен.

И за то идете у Париз.

Понферан.

Тако је.

Тувен.

Ну, онда се госпођица Капариса мора проводити с вама.

Понферан.

О занело не, сирото дете! Још пут, јер она ништа друго и не тражи; али у њеним гојинама отац није довољан. Требао би је урати. Чим је господин од Барана узео к себи своју сестру, моја је жена пристага да дође и да доведе Капарису. Посно-

Марта.

То је господин од Тозета.

Фернан поздравља врло елегантно и с пуно поштовања обе жене.

Госпођа од Понферана

једва му одговори на поздрав, тихо Марти.

Не представљајте ми га. Имаћемо времена вечерас. (За себе). Ми смо овде у цирку. (Понферану). За Бога, Филиберте, хајдемо пре него што дође госпођа од Тозета.

Фернан (гласно Денизи).

Једва једном да те видимо. Како си данас?

Дениза.

Врло добро, хвала ти на питању.

Фернан.

А твоја синоћна главобоља?

Дениза.

Прошла је.

Госпођа од Понферана (Марти).

Они су род?

Марта.

Не, али њихови родитељи живели су у највећем пријатељству. Заједно су васпитани и увек говоре један другом ти.

Госпођа од Понферана (за себе).

Гле! Дивота! (Гласно) Кларисо!

Клариса.

Мамо!

Госпођа од Понферана.

Ходите!

Клариса.

Ево ме мамо, (Денизи). Како се зове овај господин, што је сад ушао?

Дениза.

Господин Фернан од Тозета.

Госпођа од Понферана (Понферану).

Ну, Филиберте, хоћемо ли?

Понферан (греје ноге).

Ево ме, душо! Мало ватре прија

у септембру. Требало би да наредите да се и код нас наложи.

Госпођа од Понферана.

Није пристojно пре Свих Светих. Вечерас ћемо ручати овде, пошто друкчије радити не можемо, али више нећемо доћи у ову кућу, која није пристojна за Кларису, чак ни за мене . . . а ви ћете ми учинити задовољство, одмах сутра, да отиднете владици и да му кажете да је потребно његово посредовање . . .

Понферан.

Да . . . ?

Госпођа од Понферана.

Да се ово девојче (показује Марту) уклони од жалосних утецаја овога друштва.

Понферан.

Владика је у Паризу.

Госпођа од Понферана.

Па добро, ићи ћете у Париз.

Понферан (за себе).

Послаћу депешу.

Госпођа од Понферана (Марти).

До виђења вечерас, драго дете. (Анрији). До виђења, господине.

Сви излазе осим Фернана, Денизе и Марте. Фернан се поклати Клариси с пуно поштовања.

Клариса (за себе).

О, да лепога младића! Изађе.

Фернан (Марти која хоће да се повуче иза кулиса).

Госпођице, ево књиге, коју сте, чини ми се, синоћ желели да читате; отишао сам јутрос у варош по њу.

Марта (узме књигу).

Четири миље на коњу, то је љубазно.

Фернан (тихо).

У књизи има писмо.

Марта остави књигу на сто и придружи се госпођи од Понферана, Клариси и Анрији, који излазе.

Фернан (за себе).

Оставља овде књигу знајући да у њој има писмо. Је ли то учинила из презрења, из смелости или из обазривости! Хоће ли да књигу на-траг узмем или ће се вратити по њу? Видећемо.

За то време Дениза је уредила ноте, затворила гласовир не гледајући Фернана, чини се као да не зна да је он ту. Фернан се прави да је не види и стоји пред пећи, као да греје ноге, окрећући час по главу ка врту. Дениза уредивши све полази вратима не гледајући Фернана. Брисо улази.

Фернан.

Добар дан, драги мој господине
Брисо.

Брисо.

Добар дан, пријатељу.

Дениза (Брисо-у).

Добар дан, оче.

Брисо.

Гле истина, данас те још нисам видео. (Дениза се спрема да изађе). Куда ћеш?

Дениза.

Госпођица од Бардана изјахаће кроз који час. Сац се облачи, те идем да видим, да још што год не затреба.

(Наставиће се)

У С К Р С
(спев у прози)

од Вас. Немировића-Данченка.

Брисо.

Иди, иди, теби никад није довољно пажње према њојзи. (Пољуби Денизу, која изађе). У мал' те не заборавих, ви ћете јутрос у шетњу на коњма.

Фернан.

Хоћете ли и ви с нама?

Брисо.

Нећу, треба да прегледам рафинерије и ергелу пре него што покажем цело наше имање господину Тувнену. Управ и тражим господина конта, да га питам...

Тувнен (уће на последње речи).

Господин од Бардана је ту, у врту. Хоће да испрати господина од Понферана до ограде. Већ сам једном прегледао ваше радове, господине Брисо; честитам вам врло искрено. Брзо сте ушли у посао.

Брисо.

Радио сам што сам боље могао, а тако је лако радити добро, кад човек воли људе, за које што ради.

Тувнен.

Волите конта?

Брисо.

Као што бих волео свога сина.

Изађе.

Тад, или позната, давнашња туга не остављаше га. Она се, као сенка, час скраћује, а час расте, али увијек је за њим. Већ се и не сећа од кад га прати. Иста проклета, мучна питања не одступно су између њега и ових сјајних дана на југу. Она су му

све застрла, и као сура завеса падаху пред оним, што његова душа тако чезне да види. Под небом талијанским, на љупким водама модрога залива, на угледу полуваздушног плавога Каприја — он је остао онај исти очајни болесник, каквим га је знала његова далека постојбина са својим

хладним и влажним маглама. — Ни правог задовољства, ни минута заорава. Вечно једно исто питање: „зашто? чему?“ Непрекидно тражење узрока и основâ; увек она иста страст — која се није декорацијана задовољавала — страст загледати иза кулиса, давити се њином прашином и прљавштином, и она иста навика: повређивати своје старе ране, уронити у своје душевне невоље и зла, и живети од боље, коју је сам себи створио. Лекар који га је на југ послао, рекао му је:

— Само југ, пун радости и задовољства према животу, излечиће вас. Та он ће вас тако крепко обгрлити, да вам неће дати дахнути. Ви сувише мислите, сувише и непрекидно себе анализујете. Тако неваља. Пођите на југ што пре јер вас ја овде не могу излечити. Ви ћете овде само без икаква успеха трошити на апотеку и на мене, лекара. Почекајте, па ћете овде и суху болест добити. Нити сте први ни последњи. У осталом, — после вам већ никакав југ не би помогао.

И, ево, снег и магле осташе за њим. Тамо, кроз влажну југовину, смењивану мећавама, тешко и мучно се навештавало северно пролеће. Земља цеђаше неку влагу, која до кости продире. Суморно небо, превучено густим тамним облацима читавих дана плакаше над пределом, који се тешко буђаше од зимњег сна... За тренут се беше заборавио кад га, пред Венецијом, јужно сунце огреја, и кад се пред њим заталаса дивни лазур Јадрана, лак и прозрчан као привиђење, а на којем се љуљушкаху лагани дивни вали... А пред вече, последњи одсев сунчев показа му ружичасту силуету обескруњене царице мора, која се губљаше у својим немим сивим лагунама. Ноћ сусрете на каналима њеним. Замишљени, сањалачки дворови према сребрнастој светлости месечевој беху још дивнији. Нешто као да ослушкиваху. Тихо кретање весала мицаше његову мрку гондолу све даље у плавичасту сумрак мимо

тих дворова, чије фасаде чињаху се мраморним валовима увијене...

Сваки дан сија сунце. Заљубљени вали, данас као и јуче, заплускују сањиве обале. Месец увек тако светли над немим лагунама. А овог незадовољника и очајника ништа не привлачи. Ни стари градови, у мистичној глухоћи својих кула, у тајанственој тамнини хиљадугодишњих цркава, преживљених и за навек ућутаних палата, — ништа не умањиваше сталну, бољешљиву радљивост мозга, што га — као црв у ораху — непрекидно подгриза и троши оно исто недоступно питање: „зашто? чему?“ Мину мимо њега и монументална Верона, која као да и данас снови о својим Скалигерима, и ослушкује величанствено читање Дантових канцона. Мину и сјајна Фиренца, коју ласкаво успављују нежне песме реке Арна; и мрачна витешка Сијена, за навек затворена и упепељена у своје средњевековне оклопе; и величанствена силуета царског Рима; и дивно ритмично Средоземно Море, где се вали за валима нижу као стихови бескрајног пева, пуног неисказаних лепота. Све је то видео, и ништа му не даде праве среће. Ишао је и у свет, у гомилу, не поимајући њених радости и задовољства, или презирући је. Лутао је по развалинама, и видео у њима увек исту вечну славу моћне неправде над добром немоћи. Чињаше му се, да крв струји кроз сиве зидове Колосеума; у врелом ваздуху причуо је руку острвљеног звера и мученички јаук растргнуте жртве... И заман онда у преживеним хиљадугодишњим сводовима сија плаво небо, а горе сабинске и лацијске меко обгрљавају зелену Кампању... Пилатово: „где је истина?“ трзаше му душу, држећи је као у сумраку или тами.

И сувише је навикнут да мисли. У шумним фразама, које опијаху друге, распознавао је или тренутни занос или себични рачун. Његови другови и пријатељи били су практичнији: заједно за старим књи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гама оставили су и своје идеале у слушаоницама на универзитету.

А он? Сваки дан нема Мојсија, да сиђе с горе Синајске и да разбија златне теоце веселог и срећног незнања. Не једном наоружан знањем и талентом, био је излазио на борбу с идолима. И, за њихним победничким колесницама, био је далеко одбациван, измучен, истрзан, изубијан. Уметност, коју је он тако љубио, падала је. Нецеремонијална бестидност лактовима се гурала и смештала тамо, где јој пређе није било места. Лепота, вечита лепота била је умрљана и сваљена у блато, — ради просте истине и правде, измишљене, оклеветане, рођене кужним устима! Крв је капала из његових безбројних рана, у мозгу се нијило и болело га несносно питање: „Зар није зло — вечито; и зар победама његовим има краја и граница?“

А како сјајно и заслепљиво у његовим успоменама блиста онај дан, кад му се указао био пут идеалима, — из даљине примамљив, а у ствари мучан. На небу не беше ни једног облачка у његовим сновима о будућности. Тада је мислио, да је живот тако светао и једар; све је гледао у сјајним и привлачним бојама. Пред очима је треперио сјајан, светао хоризонт, и што је била тешња и тамнија његова собица, тим је пространији и сјајнији био свет његових снова, што су га окружавали. Млада прса дисаху тако, као да им је мало ваздуха. Снаге беше толике, да не знађаше на што да је расточи, где да је утרוши, а да га не угуши својим силним бременом. И на све се душа осмеживала и одзивала.

Његови први, његови надахнути стихови! Боже мој, разуме се, сновио је о слави, али она није била на главном плану његове будућности. Веровао је, да ће свет преокренути, свет не би напрасно примао и хватао сваку његову заносну реч, из који су били живи откуцаји. Као пламен по жилама проструја му одушевљење и занос искреног уверења. Да, слушајући њега, људи ће постати бољи. Понижени ће по-

дићи главу, а понижљиви ће постати добри, милостиви, у свом срцу ће наћи изворе вечне љубави, истине и правде. Сви, сви ће поћи за њим, у ту блештаву светлост опште среће, која у његовој души сијаше као поуздана зора будућности...

Лепа, чиста, светла привиђења... само привиђења.

Колико још њих ви ћете обманути?

Њему је данас смешно и болно...

Куда се то дену? Питања, која су недавно све усталасавала и покретала — одбачена су као непотребна. Оно, што се чињаше права истина, — исмејано је. Понова су потребна била доказивања, мисли, поставке. Племенитост, љубав и лепоту — дохватале су прљаве руке, и, као знамење своје, узимаху их људи, који цене само новац. Егоизам је све поплавио, и сваким даном та река све више буја...

Затворивши се у своју малу собу, он је из ње видео, да његове идеје и борбе никоме нису блиске ни потребне, не тражи их ничија душа, никакво зло. Видео је — само махнито, шумно, грлато пировање рђавих инстиката. Видео је, — да никоме није зло... нико не пати. Па из тога је и закључио, да и његова борба није потребна...

А време пролазаше. На слепочњачама се показаше и седе. Пређашњих сила не беше. Усахнуле су.

Њему, непоправљивом идеалисти, сви су се смејали. Величаше га као Дон Кихота, који се будаластом великодушноћу бори за добро против уображеног зла. Дошло је дотле, да се и његови непријатељи снисходљиво одзиваху о његовој проповеди, крстише га пророком немогућих идеала, идеала у причама, — и идоше својим путем не осврћући се на њ и на његово очајање... А нико није ни слутио, како већ ни он сам не верује у успех свога рада. Почео је сам себи признавати, да је вера његова живота обмањива, да су идеали његови још тако далеки, као и онога дана, кад је изишао на пут, који му чињаше

да је право њима водио. Истина, вечна лепота, и слобода чињаху му се као дивна сазвежђа непрегледног и неизмерног неба. Оне му сијаху, али с какве страшне висине; гораху, али њихове луче не могоше осветлити мрак неверице и очајања који се све више згушњаваше...

Па тако тужан, суморан, очајан, ево се бави у Неапољу. Већ је два месеца ту... Мимо њега шумним валима пролазаше живот, — и какав живот! — али он се увек осамљиваше. Тај живот није га могао обманути својим привидним сјајем. Знао је вредност тога сјаја. У сликама раскоши, у лепоти декорација умео је да види лоше, јадне саставке ветких кулиса, — дивних само на растојању. Природа?... Али већ у њој не распознаваше душе, налазећи, да је то — вечна илузија; јер треба само затворити очи, — па нема светлости ни контура, сенке ни боја; затворити уши, — па ће изумрети звуци; и треба само зрно у чело — па неће бити ни времена, ни простора, ни мисли. Биће онда нешто друго, загонетно, тајанствено, страшно. Знао је, да је све видљиво — обмана, а стварност — иза граница његова познавања. Живот је — сан; а пробуђење је — смрт, нирвана, блаженство! Њему се чињаше велика бесмислица и недоследност продужавати свој живот. Разуме се, давно би он свршио са собом, кад не би било увек неке нити наде: можда није могао он сам све да увиди и позна, јер и у свету моралних појава има области, чије су границе неприступачне и неизмерљиве, има неких несазнаних начела, на које само треба стати, па да се од једанпут преокрене сав свет, и да се еванђелско царство љубави, истине и правде јави на земљи; а старо зло, хладно, сурово, клизаво, неразумно зло, на вечно да сурва у незнате провале.

И гле, све околу као да се нарочито договорило да измами ма и ништаван осмејак на лице блеђана меланхолика.

У ружичастој јутарњој магли помаља се злаћана слика Неапоља, дивна, као сан младога песника. С тамног плаветнила благослов и милошта веје на нежно озеленелу земљу... Море се јавља у хиљаде боја и одсева. Оно тако мелодично жубори под бајном обалом, а вали се тако тихо луљушкају на његовој површини. По спрудовима је издашно растурило најчудније мреже и чипке од беле пене. У даљини уморни Везув тешко дишаше, обдан димом, а ноћу огњем. У његову подножју, као у страсној заморености, почивају Портичи, Резина, Торе дел Греко, Анунцијата и друга места, што се под зрацима заходнога сунца рује, па се чини да се Везув окитио коралном огрлицом. Преко залива Кастеламаре и Сорента, једва је видљиво, али осветљено, малено, дивно скројено, поетично острво Тиверија; оно као да је срезано из једнога грумена аметиста и спуштено у лазурну воду.

И, као том суморном човеку за љубав, цветови огромних дрва радосно отвараху своје црвене усне; а манOLIје као да расплетаху своје беле и раскошне круне; од јутра до мрака мирисаху дивним ароматима руже и беле лилије. Бадемови цветови као уморни обараху нежно своје лишће, и тихо, као сузе падаху доле ружичасте и нежне пахуљице.

Али меланхолик не налазаше за себе радости у том вечном празновању и слави величанствене лепоте.

Гледајући суревњиво и замишљено на срећна лица питаше се: чему се радују? Колико је пута баш овај немирни рушилац, Везув, те људе засипао пепелом, затрпавао лавом, и читаве градове живе сачувао: па ти робови као и пре, опет се настанују у подножју свога злобнога тиранина. Слабост и глупост људска још се никада и нигде није показала тако јасно и одређено!...

Ноћу, модрикави сутон, прозрачан и чист, пао би на утишано море. У тој ваздушној модрини искраху се ватрена плам-

чици с чунова, као доле обрнути злаћани знаци узвика, а слике им трепере у води.

У тим тихим љупким ноћима југ му певаше најлепше своје песме; а он их остављаше и затвараше се у своју собу, веран својој чами и патњама. Ни једном у души његовој није зазвонио глас пун храбрења: живи и надај се!

II.

Једанпут са *Via di Roma* иђаше на више по узаним улицама горњег дела Неапоља. Оне су час степенасте и стрме, а час као пукотине стена.

Ишао је, желећи умора. Мислио је, да ће уморношћу савладати бол, осећање незадовољштине, које вечно точи своју раздражљиву жуч. Што се више пео, тим се више размицаху даљине широм. Партенопеа, насмејана, ленива као заморена Баханткиња, сва му се пред очи јави, скупа са својим безбројним, као распуклине уским улицама, са малим каменим пијацама, и необичним црквама; и још са глухим затвореним палатама и баштама, што су маховином поткићене. Истакну се и тамни *Castel del Ovo*, чије ћелије изгледаху као тамнице издубљене у сивој маси крша, гледајући отуда на плави залив неапољски као црни, без реда разбацани отвори. Он се заустави нагло, као да никада није видео све то, што му је пред очима. Онамо зелени Позилипо, кршевита Пуцола, дво-врхаста Везув... Ово бајно царство земље и воде обгрљавају две дуге руке, далеко на самом хоризонту — Соренто с једне а рт Мизено с друге стране. На модрој површини залива, тамо, где једна другу те две руке не могу да домаше, — тамо су, као љубоморна стража тога царства према осталом свету, — Капри, Ишија и Прочида... И од једанпут, кад је све то видео, осећање искрене радости и милине овлада његовом душом.

Нема на свету ништа лепше од те бескрајне слике. Никада и нигде твораштво великога уметника природе не блиста таком дубином замисли, тако бескрајном разно-

видношћу као емаљ јасних боја, ни тако уметнички фином деобом светлости сенака.

Једанпут је треба сагледати, па да вечито остане у вашој збуњеној души. Ритмичне врсте саме се намећу; овде разумеш истините изразе надахнућа и полета, који као опојни вихор заносише душе јужњачких песника. Успомене из прошлости оживљавају, а на окрилателој фантазији се и нехотице јавише слике и поређења; а све у светлости блештавог одушевљења. И тај суморни осамљени очајник и нехотице се покори надахнућу, па, као и некада у срећним годинама своје давнашње младости, записа и стихове у своју споменицу.

„На полусањивим обалама уморни Неапољ лежи као побеђени гладијатор. Охоли супарник његов, мрачни Везув стоји над њим са блиставим малем својим...“ И тако даље.

Али од једном пред очи му искрснуше суре зидине припете за стрменити крш, на само теме горе. Оздо их је тек једва био угледао, а сад их је лепо распознавао од тиха обасјана града. Гледаху с висине као грабљиви орлови кад бирају тренутак у који ће раширити своја снажна крила и кроз врели ваздух устремити се за пленом... Сам крш неприметно улазаше у зидове. Не би се могло одредити, где престаје крш и где почиње тврђава. На једном углу, а према загаситом небу, које као да вејаше побожношћу и тишином, оштро се издвајаше кула.

Прође некакав намерник.

— Шта је ово? — упита Рус немилостиво изврћући талијанске речи.

— Ово? Па зар ви не знате? Сант-Елмо! Бивши манастир Чертоза-Сан-Марино.

— Сант-Елмо!

Злогласни палациум страдања племенитих синова Италије; вечни споменик ту измучених апостола за независност и јединство; сура, загушљива тамница,

где се стотинама народних људи у вечном мраку и ужасу заточења, живот гасио.

Сант-Елмо!

Једна од најнезавиднијих успомена, и једва ли за најпостиднији лист историје... Развалине Тиверије виде се преко залива на плавоме Каприју, — а ова тамница овде... Хиљаду година је између њих, а човештво остаде једно те једно.

Па као да нестане све лепоте и величанствености неапољског залива. Боје стамнеше, светлост се угаси.

Он се тихо упути вратима тврђаве. Пут му затвараше кула. Срећом наиђе официра дежурног.

— Шта желите?

— Да разгледам Сант-Елмо.

— А ко сте ви?

— Странац — путник.

— Имате ли путни лист?

— Да; сво га.

— Signor — руски поданик... О, знам!... Un grand impero... molto freddo. Freddo di Siberia... la ricchezza immensa! E... e... poveri Polacchi! (Знам! Једна велика царевина, врло хладна... Сибирска ладноћа... и безбројна богатства... И... и... и... бедни Пољаци). Наши певачи доводе отуда грофице и милионе... Ја бих претпоставио милионе... У осталом, о укусима се не спори... Ја имам рођака, un grand artista! (велики вештак)... он је, знате, певао тамо... на обалама леденог океана... у... како зову... тај град... Та... тага... Таганрогò!... Ecco il nome! (то је назив!)... Биће ми мило, да вас услужим. Показаћу вам i nostri prigionii (наше тамнице). Ми чувамо данас као историјску успомену то, што ћете сад моћи да видите. Шта да се ради! Сваки народ мора да прође кроз такве ужасе и страхоте... Независност се отаџбини не даје на поклон, слобода тражи жртва. Она се мора одстрадати, с тога је тако и цене. Иначе не би вредила ништа.

„Философ, мора бити,“ помисли Рус, идући за њим по уским и мрачним ход-

ницима, и спуштајући се по степеницама све ниже и ниже... Зидови унутрашњи беху сури и наги. Тишина. Кораца одјекиваху далеко, далеко, изумирући негде. Као да их понављају она бледа привиђења, која становаху у тим пустим, празним и немим ћелијама. Дневна светлост гасила се све више. Што је Рус за својим вођом ниже силазио, дисање је било све теже. Можда је то само нервни осећај?... Зидови капаху сузама, а сузе лагано клизише на камене подове. На њима беху барем... а сузе у њих шумно капаху озго с високих сводова у тами изгубљених... На послетку ступише у мрачне подземне просторије, где цароваше потпуни мрак. При светлости буктиње каткад са стране и озго блесне камење, влажно и неравно... Дебели стубови што држе ове гробнице, нејасно се распознаваху. На њима се тамно одбијаху зарђале споне обручева...

— А ово је врло просто? — разјасни официр весело, старајући се да буде што може пријатнији. — За обруч су утврђивали прстење од ланца којим се затварао наручник или огрлица или гвоздени појас — на заточнику... И, знате, заточник је могао врло угодно (col grand piacere) ићи око стуба, као, знате, цето... кад се укаже потреба да се веже у ланац... Заробљеници су, разуме се, могли да се крећу на овом растојању. Погледајте!

Буктиња осветли гранитни под. По пречнику од мест ли корака, опцртаваше се круг, истрвен у граниту ногама безбројних у ланце окованих ходача.

„Колико је покољена требало, па да остане тако дубок траг у камену?“ Русу бејаше тако, као да види заточнике скоро полуделе од вечита мрака и страхобе. Дању — ноћу, они су се махнито вртели у кругу, и само злокобна јека досуђених ланца испуњаваше нему тишину њихне тамнице, или њихне гробнице, — све једно.

Дисање му поче застајати. У глави му се вртело. И нехотице мораде се на камени стуб наслонити. И сам себи из-

гледао је као и ти мученици. Видео се у исто тако безизлазном очајању. Притискиваше своје врело лице на стуб — једини сведок њихних неисказаних мука.

— На ненавикнуте ужасно утиче! — осмехну се официр снисходљиво. — Али само погледајте ове знаменитости...“ Говорећи то принесе буктињу стубу. Стуб је исечен из целог камена, у чијим се шупљинама налазаше та мрачна гробница. На неравној површини стуба указаше се неке црте.

— То су натписи, знаци?

— Да. Прочитајте.

Официру се силно допадао утисак, који чињаше гробница на странца. Очевидно се поносио њоме, и не хтеде се одмах лишити свога задовољства.

— Прочитајте, то није тешко.

Па још ближе примаче буктињу. На стубу се хваташе дугачки језик чађи.

— Томасео Алеарди.

— Тако је... Изврсно... Даље?

— Николо Гвалдо.

— Да! Управо тако! Томасео Алеардо и Николо Гвалдо... Ви сте, без сумње, слушали о тим људима... Алеардо и Гвалдо беху највећи родољуби. Они су стварали италијанско уједињење још у оно време кад нико није озбиљно ни мислио на то. Они су сањали о отаџбини силној независној, слободној, са Римом у срцу своје... краће речено, снивали су о том, чему ми сад служимо. Али њих су овамо довели били, и овде су умрли један за другим... Своја имена су ноктима урезали у камен... као над могилом.

— Ноктима! — узвикну Рус нехотице, ужаснут.

— А можда и гвожђем од ланца! — допуни Италијанац брзо. — Ја, допустите, такође не верујем! Ноктима? Не, ово је сувише дубоко урезано. Погледајте у „Гвалдо“ ово „до“!... А ево овде у зиду прстена. О њему виси крај захрђала окова. Видите, и ту су изрезана слова... около...

— Есео! Јест! Њега су Руси ослободили. Дошли су Russi, и ослободили га. Војска великог северног цара! Војници и официри његови изнели су генијалног композитора на рукама својим, а по том ваш Господар захвалио им на томе. Велики, велики композитор... И он је сањао о великој и слободној отаџбини!... Кад је Гарибалди овамо дошао, ижљубио је те натписе; а наш galantuomo Vittorio Emanuele — скинуо је капу и дуго је пред тим натписима замишљен стајао. А кад се окренуо пратиоцима, видело се, како му из очију капаху сузе...

„Колико страдања, колико најневероватнијих мука, које су сахрањене у том вечном подземном мраку...“

Док се враћаху из те гробнице, необични неки глас говораше у њему. На изласку сунце му удари у очи. Из низине заблиста му плаво море, дивно небо плавило се над њим, а врели ваздух осећаше на лицу. Он жедно и страшно дисаше

Чињаше му се, да су и њега читаве године држали у тој тами, да су ти окови зарђали од његових суза и од капљица његовог хладног зноја, што га из његове изнурене снаге ужас истериваше. За неколико минута сам је преживео све, што су они мученици трпели.

И њему поста у души још страшније, и још жалије тих мученика живих сахрањених, који већ нису ни сањали били о светлоте дану ослобођења. Тај дан није за њих постојао. Сунце се рађало, дан се мењао с ноћи, цвеће цветаше с пролећа, — а они су једно само желили, за једно само питали и молили — за смрт. Смрт је њима отварала тамничка врата, разбијала зарђале у тело упивене окове.

Преко залива још се увек плави тако бајно дивотно острво Капри. Тамо су Тиверијеве тамнице, овамо су ове. Па шта је радило човечанство у тих осамнаест векова што су између Тиверија и Сант-Елма?

И опет плима познатог јада, познате туте и очајања захвати га и понесе собом. Већ не види јарке и топле боје, плави емаљ залива, шаренило Неапоља, ни димљиви и огњени мач Везувљев.

Спуштајући се улицама са степена на степен, слушаше песме које му са свих страна звоњаху.

— *Adio, Signor!* — довикиваше му официр озго, па сетивши се братовљевих причања, и желећи још једанпут показати се као прави *golantuomo*, повиче громко пријатноме странцу.

— Кад се вратите у завичај, у ту *freddo di Siberia*, однесите мој поздрав руским грофицама!... Реците да мој брат, *un grand artista*, гаји најодушевљеније успомене, — о тим аристократским лепотицама из Тангарога — на леденом океану!...

Али Рус га више и не слушаше.

Хтео је што пре утећи од неког чуднога привиђења, које му се појавило. Да је могао, сам би од себе утекао.

III.

До мрака остаде код куће. Вукло га је нешто опет у магле и хладноће далекога севера. Његова чама тамо је била као код своје куће; тамо није било само рђав дисонапс на светломе фону туђе радости и среће. Радости и среће! А зар оне могу да постоје упоредо са тим Сант-Елмом и с развалинама Тиверија и с јамама позилпским, које су заробљеници рукама својим избијали у каменним недрима?

Спустила се ноћ над потамнелим заливом. Ноћ плава, прозрачна, осућа блиставим звездама, које заљубљено гледају са своје недостижне висине на тај дивни крај. На отвореном балкану струји ваздух, расхладљив и напојен морском паром. А море сањиво жубори својим меким ритмичним валима. Над Везувом види се како светле неке мале ватре — то су Партичи и Резина, осветљене. У сумраку по некоја лађица рапиривши своја једра, као привиђење промјине у правцу према Каприју. Дуго би он гледао за малим једрима док

не ишчезну у сутону и даљини. На једанпут га изненади некакав необичан жагор. Као да се сав град пробудио, и не само пробудио, већ изашао и на улицу. Он погледа с балкона. У једном тренутку све засија у пламену.

Рус узе капу и сиђе доле.

Шумне гомиле света пролазе, обилазећи га и гурајући га. Хиљаде ракета лете под небо, па се тамо распрскавају и расипају. Из даљине се чују одушевљени звуци химне *Si levano i morti!* (мртви ускрснуше). Каткад, кроза складну музику, која као да сав тај свет у недогледне висине узносаше, — проламаху се одушевљени узвици безбројних људи. Рус, ништа од свега тога не разумевајући, пође за другима. Били су му необични и ти узвици, и то одушевљење. На тој народној светковини био је само гост и гледалац. Шумни, бурни талас од некуда кренуте гомиле, и њега часком захвати и понесе са собом. И он је ишао и застајао, и опет се кретао, ишао са свима. И, чудно, у том несвесном кретању, па једном, ни сам не зна како, његову душу проструја нешто стихијно. Осећаше, да и њега захвата, да и њега мами и заноси вихор општег одушевљења. Није се могао опоменути како се нађе на *piazza de i Martiri* (пијаца мученика). Беше сва у пламену. Читави зидови од кућа трепере од звезда и разних украса, од блиставих изрека, раскошних разнобојних пламених венаца. Иза отворених прозора струјаху читави млазеви блештаве светлости. А у сред пијаце сија један мраморни стуб, прави огњени стуб. То је споменик, што га је подигао краљ Неапољцима изгнулим за независност, слободу и јединство Италије. Одсеви тога пламена играху на свима лицима, чије су очи гореле а срећни осмејци озараваху свако. У томе тренутку иљадама људи дисаху, мишљаху и осећаху као један човјек.

— Шта је све то? упита Рус свога суседа, чије одушевљено лице беше дивно у свом племенитом заносу.

— Данас народ прославља успомену на своје мученике.

Глас му уздрхта, у очима заблисташе сузе.

Они су се мучили, они су умирали, и својим патњама и смрћу искупљиваху силу и независност отаџбине... И ето, сва се Италија искупила код њихова споменика, да се поклоне великим делима својих апостола.

А Руса нешто само од себе крете брзо огњеном стубу.

Није ни осећао како се жури свим силама, да до стуба дође, као жедан јелен бистроме извору. Хтео је да допре до стуба, те као да ће хладни мрамор самим додиром исцелити његов давнашњи бол и јад. Већ су пред њим четири бронзана лава, — символ патриотских устанака 1799. 1820. 1848. и 1860. године. Сва четири представљаху различита стана: један као прегажен, други умире, а тек четврти победнички и поносито диже главу над раскинутим оковима ропства који се на мрамору ваљаху под ногама лавовим. А људи и плакаху и смејаху се, а заједно с њима и Рус плакаше и смејаше се, не разумевајући што бива с њим. Таман облак што му је толико година заклањао светлост божју, разби се, и понова му се показаше сјајне даљине будућности... На једанпут из даљине забрујаше звона, и сва музика сљџ се у једну народносну химну, и, као величајно знамење, ти звуци лебђаху над гомилом народа, и уздизаху се све више и више. Напред засија нешто много светлије — хиљаде буктиња осветљаваху пут некоме. Узвици се претворише у читав махнити оркан, у којем се све изгуби и стопи... „Evviva“ узвикиваше и Рус са својим суседима; но коме? — А зар му није у овом часу то све једно? Њему се чињаше, да је у целе те гомиле на пијаци само једно срце, и да то срце бије и у његовим грудима. Све очи, па и његове упреше се на последњег лава, из године 1860. Буктиње се размакоше, светина се

у силном таласању измаче давајући места некоме. А тај неко, срећан, поносит, знајући, да је у том часу он у свима а сви у њему, њему, као да се уздизаше у ореолу пламенова, у захвалном evviva целог Неапоља, све ускрсле Италије.

— Ко је то, које је? — нестрпљиво упита Рус.

— Краљ!

Краљ, на челу свога народа, поздрави изгинуле мученике и лаворикама круниса њихов споменик. Он је поздрављао и клањао се онима, који су извојевали његовој земљи слободу и величину. „Да живи Хумберто... evviva Savoja!“ као из једнога грла клицаше му захвални народ, који се овде осећао и сам себе познао уједињеним и великим...

Да, да, вреди живети, вреди страдати! Има се зашта страдати, и мучити.

Рус и сам не знајући зашто, проли тихе сузе.

Љуби и страдај, — ништа добро не пропада. Само зло и само насиље остављају свет и не остављају трага.

Ено, горе су подземне јаме, остаџи зарђалих окова, имена ноктима издубљена у камену; а доле су, ево, ови лавови, овај светли дан прославе независности и слободe отаџбинске с краљем на челу уједињеног народа. Страдали су мученици; а је ли њихно дело пропало?

Позно у ноћ врати се Рус својој кући, уморан и узнемирен, али срећан и насмејан.

Прође неколико времена.

Он се врати кући, у завичај.

Нису га познали. Младост његова, која га беше оставила, ево је понова ускрснула. Оживела је. У његовим речима, у његовој беседи понова закупа било, живот, веровање и надање.

Сваком врстом својом опет је служио добру, истини и правди, — трима лицима једнога божанства. И кад би му се смејали, кад га у очи подсмешљиво називаху остарелим идеалистом, и док је светина јурила за новчаним интересима: пред њим је ускр-

шавала она пијаца сва у пламену, и онај стуб сав у пламену, и они бронзани лавови, и опет би ослушнуо у себи онај необични глас, глас одушевљења и уверења.

„Ништа добро не пропада!“ Тако је сам себи говорио пун вере и наде, и осмеживаше се благо на општу равнодушност.

А у младим, да, — у младим срцима речи његове проповеди већ су много и много шта будиле и пробудиле. Будиле су добро, истину и лепоту, битна својства сваке душе, али која ипак по каткад застиру тамни облаци жудње за добитком.

С руског Ц.

НЕ УЗИМАЈ ЖЕНУ С ДЈЕТЕТОМ

— ПРЕВОД СА АРАПСКОГ —

Прича се, да је један човјек од Бени Израела (Израиљца) рекао: „Ја се не ћу женити, дотле, док се не посавјетујем са стотином људи; а тада ћу послушати савјете или већине, или који ми се најбоље допану.

И он се савјетова са деведесет и девет људи, те му остаде још само један, па, да му ријеч буде на мјесту. Он дакле тврдо одреди, да ће се споразумјети са онијем, кога сјутра првога сретне и да ће баш његов савјет саслушати, а не савјет већине, — као што је био рекао.

Сјутра дан, кад се свануло, изиђе он из своје куће и на своје велико чудо, среће једнога будалину, гдје јаше на штапу. Чисто се запањео кад га је угледао и кад му паде на памет његова синоћња одлука. Мислио се и мислио: шта ће да уради, али све узалуд! Није сада могао прекршити своју ријеч. И он ступи пред будалину ставши му на пут.

— Чувај се овог мога коња, да те не удари ногом, — рече будалина.

— Заустави дер ти коња, јер те имам нешто питати, — рече му овај.

Он стане, а овај га запита:

— Ја сам се наќастио женит' и сад те молим, да ми кажеш: какву жену да узмем?

А будала му одговори:

— Женā има три сорте. Једна је *ради тебе*; друга је *чувај је се*, а трећа је, може бити, и *ради тебе*, а може бит' и *чувај је се*, бива, како се кад узме.

То изговори, па онда опет дрекне:

— Бјежи ми од коња, да те не удари ногом.

Но онај му опет проговори:

— Заустави тога твога коња и истумачи ми твој говор, јер те не разумијем.

Будалина стаде и рече:

— Прва женска, што је *ради тебе* јест ђевојка, јер њезино срце и њезина љубав само су твоји. Она ни за кога другог не зна, нити може кога другог миловати. . . . А она *чувај је се* јест жена, која има дијете. Она ти једе твој мāl, а плаче за првијем домаћином. А трећа је жена она, која је прије удата била, а нема ђетета. Ако јој будеш бољи од првог мужа, онда је и она *за те*, а ако будеш гори, онда тешко теби (*чувај је се*).

Онда опет онај рече:

— Ти говориш као прави филозоф, а твој рад и покрет показују, да си будала.

А будалина одговори:

Мостар.

— Знаш ли ти, да, гдје ја станујем, хтједоше ме направити кадијом и ја се направих оваки само због тога, да се тога кутаришем.

Превео

Хасан еф. Наметак

КНЕЗ СРЕБРНИ

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја

С руског преводи **Вукосава Иванишевићева.**

(Наставак)

Онуфревна — рече он престрашено — ко оно хода у предсобљу? Ја чујем нечије кораке.

— Бог с тобом, баћушка! ко ће бити у ово доба? Учинило ти се.

— Иде, неко иде. Баш овамо иде? Погледај, Онуфревна.

Старица отвори врата. За вратима бјеше Маљута.

— Ко је то? викну цар и скочи.

— А оно твоје риђе псето, баћушка — рече љутито Онуфревна — што нас препаде проклетиња једна.

— Григорије Лукијановићу — рече цар, обрадован Маљутинијем доласком — добро ми дошао, гдје си био?

— У тамници, господару, донио сам ти кључе. Маљута се поклонил цару и срдито погледа на стару помајку.

— Кључи! мрмљаше старица — да Бог да те на ономе свијету пржили усијаним кључима, сотоно једна. И лице ти није као у осталог свијета. Тешко теби, лизаћеш на ономе свијету усијано гвожђе, и у смоли ћеш кључати, запамти моје ријечи!

Муња сијевну и обасја старицу, која бјеше врло страшна са подигнутијем штапом, и са пријетећим погледом. Маљута се сам мало препаде, али Јована бјеше охрабрило присуство љубимчево.

„Не слушај је — рече он — гледај свој посао, па не обраћај пажњу на њена

лудорије. А ти, стара лудо, одлази, остави нас на миру!

У Онуфревне се очи засвијетлише.

— Стара лудо? рече она — ја стара луда? Добро, добро, спомињаћете ви мене на ономе свијету. Сви ће твоји љубимци бити онда кажњени, и Басманов, и Вјаземски и сви остали, како је који заслужио, а ви — она показа штапом на Маљуту — овоме је већ мјесто отворено на дну пакла, већ га сотоне са нестрипљењем очекивају. А и теби тамо има, Иване, широко топло мјесто! Ех! — Старица изиђе једва влачећи ногу, и дупкајући штапом.

Јован бјеше блијед. Оба два дуго ништа не проговорише.

— Па шта је мој, Лукијановићу — проговори цар јесу ли Количеви признали кривицу?

— Нису још, господару, ама ће морати признати!

Разговор о Количевима даде други правац царвијем мислима. Њему се учини као да би могао заспати, зато отпушћа Маљуту, леже на постељу, па се занесе...

Учини му се као да га неко гурну и пробуди. У соби бјеше тишина. Пред иконама слабо свјетлуцаху кандила, мјесец бацаше слабе зраке по соби, само се чуло како негдје миш гриска дрво. Јована бјеше страх од ове тишине. Наједанпут, учини му се, као да се на поду даске подижу, а испод њих га вири отровани бојарин.

Таква су се привиђења често догађала са Јованом, али би се он прекрстио, и све би прошло. И сад се прекрсти . . . Али мртви бојарин продужи га гледати својим укоченим погледом. Очи су му биле исто онако избуљене, лице исто модро, као и за ручком, кад је испио отровано вино, што му га је Јован послао.

— Опет ми се причиња — мишљаше цар — али не дам се ја сотони у руке. Да восткрснет Бог и да расточатсја врази его!

Мртавац се полако извуче из пода, па се стаде приближавати Јовану. Цар хтједо вриснути, али не може. У ушима му је страшно зујало. Мртавац му се поклони:

— О здраво, Иване! — рече муклим, мртвачким гласом — дошао сам да ти се поклоним, што си ме невина погубио!

Ове су се ријечи разлијегале у души Јовановој. Он није знао или их мртавац говори, или се његовом раздраженом слуху причиња. Опет се даске подигоше, и испод њих се указа лице Данила Адашева, што га је Јован назад 4 године казнио. И Адашев се приближи и поклони цару:

— Да си здраво, Иване, ево ти се клањам, што си ме невина погубио!“ За Адашевим изиђе испод пода бојариња Марија са пет синова, што их је цар казнио. Сви се они по реду поклонили и сви рекоше цару:

— О да си здраво, да си здраво, Иване! Клањам ти се!

Затим изиђе кнез Куљатев, Оболенски, Шереметјев, и сви остали, што их је Јован казнио. Пуна соба бјеше мртаваца. Сви су се они клањали и говорили цару:

— О да си нам здраво, Иване! Клањамо ти се! Клањамо ти се!

Ево изиђоше и калуђери, старци, калуђерице у црним хаљинама сви блиједи и кржави. За њима опет војници, који су се са царем били, освајајући град Казан. И на њима су зијале ужасне ране, али не у боју добивене, него ране од руке целатове. Ту су се могле видјети и неvine дјевојке раздргијех хаљина, и жене са одојче-

тима у наручју. Дјечица су пружала пут Јована кржаве ручице и викала су му:

— Да си нам здрав, Иване, и ако си нас неvine погубио!

У собу их више није могло стати. Сви су викали и лармали. По гдјекад су се чуле мртвачке црквене пјесме. Цару се од страха коса накомострила. Он је био изван себе.

— Преклињем вас Богом живим — викну он — ако сте ђаволски посланици пропаните у земљу, а ако сте заиста душе што сам вас ја погубио, причекајте ме на страшноме суду. Тамо ће нам Господ судити!“ Вриснуше мртави и стадоше се вртити око Јована. Појање бјеше још тужније, киша опет залупа у прозор, а мртави као трубе викаху:

— Иване, Иване, на суд, на суд! Цар гласно врисну. Из сусједнијех соба одмах слуге дотрчаше у цареву собу.

— Устајте! — викну цар — ко сад спава? Настао је пошљедни дан, пошљедни сахат. Сви у цркву? Сви за мном!

Све се узбуни, звона зазвонише. Кад остали опричници чуше познато им звонење, одмах скочише и стадоше се облачити. Неки су сијелили у Вјаземскога, па кад чуше звона, брзо навукоше, поврх златнијех хаљина, црне мантије, а на главу високе камилавке. Црква Божије Матере бјеше изнутра освијетљена. Становници се узнемирише и истрчаше на улицу, да виде шта се догодило. Они су могли видјети, у мраку, пред двором много ужежених свијећа, наскоро се те свијеће уредаше и кренуше у цркву. То бјеху обучени у црно опричници са свијећама у руци, а пред њима иђаше цар, који је гласно плакао и био се шакама у прси: „О, Боже, смилуј се на ме грјешнога! Смилуј се на ме, смрдљивога пса! Боже ми помози! Боже, умири душе, које сам ја неvine погубио!

Пред црквеним вратима, Јован паде од изнеможења. Свијеће освјетлише на

прагу сједећу старицу. Онуфревна пружи цару своју дрхћућу руку :

— Устани, баћушка, — рече она — ја ћу ти помоћи. Давно те овдје ишчекујем. Хајдемо, Иване, да се заједно помолимо Богу. Два опричника узеше цара испод руке и уведоше у цркву. Црква се дупком напуни опричника. Звона су се на далеко разлијегала, двије стотине душа су у цркви пјевали отегнуте псалме, а са иконостаса су их прекорно гледали исполнски ликови Светих Отаца.

И сужњи су у дубокој тамници чули неку вику, па су стали ослушкивати. „Оно пар служи јутрењу — рекоше они. — О Боже омекшај му срце, ули милост у његову душу!“

Пробудише се и мала дјеца у Слободи, па стадоше врискати, тако да их мајке за дуго нијесу могле умирити.

— Шути — рекле би оне при крају — шути, чуће те Маљута. И дијете, чувши име Маљутино, престало би плакати, и страшљиво би се прибијало уз мајку. Тако, да је опет настала тишина у Слободи, и у сред тавне ноћи, само су се чула звона, и несложно црквено појање.

Глава XII.

КЛЕВЕТА.

Освануо је дан, али тужан дан за Маљуту. Кад се вратио кући није нашао Максима, и одмах се јаду досјетио, досјетио се, да му је син за вазда оставио Слободу. Маљута дође у неописану јарост. На све стране посла потјеру, а коњушаре, који нису у спавању чули одлазак Максимов, одмах баци у тамницу. Маљута је шетао по улицама намргођен, размишљајући, или би јавио цару за бјегство Максимово, или не би. На једанпут зачу иза себе коњски тапат и весело ћеретање. Он се окрену: то бјеше царевић са Басмановим и још неколико младих људи, који су се враћали са јутарње шетње. По земљи, ушљед ноћашње кише бјеше велики глиб. Царевић

нарочито потрка коња и заштрапа глибом Маљуту.

— О, клањам се до земље бојарину Маљути! — рече царевић задржавајући коња. — Срели смо мало прије твоју потјеру. Види се да си лијепо држао Максима, кад ти је пете показао. Или си га можда ти сам послао у Москву, да ти купи бојарски чин?

Царевић гласно закикота.

Маљута, по обичају, сиће с коња и стаде свом шаком трати глиб са лица. Он пакосно гледаше царевића.

— Не разумијем, зашто таре глиб? примјети Басманов, желећи се улизити царевићу — да је на коме другоме хајде, али се на њему и не примјећује“. Басманов је ово полако рекао, али га је Маљута чуо. Кад они, весело ћеретајући, одоше са царевићем, Маљута скочи на коња, обуче капу и упути се полако у дворац.

„Добро, добро — мислио је он — само причекајте, господо, причекајте!“ Његове се блиједе усне развукоше у злбан осмијех, а у узбурканоме срцу стаде расти освета. Маљута стиже у дворац, и упути се одмах цару.

Цар је сам сједио у својој соби. На њему бјеше домаћа жута хаљина, на којој висаху, сприједа, осам дугих свилених кита. Пјас и калпак бјеху пред њим на столу, обоје покићено алмазима и бисером. Лице царско бјеше блиједо, поглед грозничав. Ноћна привиђења, плач, молитве, неспавање — све га је то уморило и раздражило. Он је сад премишљао о прошлој ноћи, па је све то опет приписао сотонскоме кушању, и стидио се свога страха.

— Ово се непријатељ Христов, сотона — премишљаше он — са мнош изругива, хоће да ме препане и да помогне мојим непријатељима. Али не дам се ја њему лако у руке, не бојим се више привиђења. Нека зна да није изабрао себи равнога супарника!

— И цар се ријеша, да унапријед утамани и погуби све своје непријатеље,

макар их било на хиљаде. И он стаде у памети бирати све своје поданике, и тражити међу њима издајнике. Сваки поглед, сваки покрет њихов, изгледао му је сада сумњив. Он се опомињаше ријечи својих љубимаца, па и на најближу родбину сумњаше. Ето у таквом је грозничавом стању Маљута затекао цара.

— Ти хоћеш, господару — рече послуже подужег разговора Маљута — ти хоћеш да дознам од Количевих за остале издајнике. Само се ти на мене ослони, па се не бој! Ја ћу их натјерати, да ми све кажу, само ми једино не ће знати казати, а то је име твога највишега супарника и непријатеља!“

Цар га зачуђено погледа.

— Тако је, господару — продужи Маљута — и око види, и ухо чује, а тешко је језику изговорити . . .

Цар га љубопитљиво посматраше.

— Ето си их ти, господару, прилично казнио, а издајство ипак нијеси искорјенио, па ћеш их можда још толико, и десет пута толико казнити, али издајства не ћеш искорјенити!

Цар никако да се сјети у чему је ствар.

— Зато, господару, јер ти кидаш гране и листове, а стабло са корјеном стоји здраво здравцато!

Цар се још не сјећаше, али слушаше са двоструком пажњом.

— Видиш, господару, како бих ти се изразио? Сјећаш ли се кад си једном био на самрти — Бог ти дао живот и здравље — па кад су се били бојари на те болесна дигли, вођа им је онда био твој братац, Владимир Андријевић.

— Аха — помисли цар — дакле ето шта је у ствари. Ђаво ме ноћас кушао и плашио, само да се препанем, па да не дознам замисли братове. Али није тако. Ни брата не ћу поштедити!

— Говори! — изадрије се он на Маљуту — говори, шта то знаш о Владимиру Андријевићу?

— Не, господару, мој говор није о Владимиру Андријевићу, ја сам ти само примјер навео. Ја ништа о њему не знам. Он више нема никаква посла са бојарима. Ја не говорим о њему.

— Да о коме? упита раздражено цар.

— Видиш, господару, Владимир Андријевић је престао бунити твоју државу, али бојари нијесу. Они мисле: ако нам није испало за руком да њега метнемо за цара, метнућемо другога . . . Маљута се збуни.

— Кога? упита цар, очи му се за свијетлише. Маљута позелени.

— Господару, не може се све изговорити. Ми ваља да мислимо и дознајемо, а да језик држимо за зубима.

— Кога? рикну Јован и скочи на ноге. Маљута се устезаше. Цар га шчепа објема рукама за врат, примаче му лице своје лицу, и запиљи у њ очима. Под Маљутом ноге заклецаше.

— Господару — рече он тихо — ти се на њега не љути, он то није сам смислио.

— Говори? крешташе Јован и јаче стисну Маљуту за врат.

— Њему то не би никад на памет дошло — продужи Маљута избјегавајући царев поглед — него су га наговорили. А он јадник мишљаше: „мало раније, мало касније — свеједно је, исто ћу доћи на владу“.

Цар се сјети и поблиједи. Он пушћа Маљуту, који се мало прибра.

„Господару — шапуташе он — не тражи далеко издају. Твој супарник сједи до тебе, пије и једе с тобом, живи с тобом!“ Маљута стаде и погледа на Јована, који шућаше. Он бјеше клонуо — јер је све разумио . . . У то вријеме зачуше се у дворској авлији неки радосни усклици. Док су се цар и Маљута разговарали, дошао је и царевић са својом свитом у дворску авлију, па ту затекоше много трговаца из околних села и из Москве, који бјеху дошли са неком молбом цару. Кад угледаше царевића падоше на кољена.

— Шта ћете? упита немарно царевић.

— Баћушка — одговорише плачно трговачке старјешине — дошли смо твојој милости, да нам будеш покровитељ, и да се заузмеш код свијетлога цара за нас. Ми не можемо више да живимо од опричника, сасвим нас утаманише.

— Шта сте се ту раскмезили, стоко једна! — рече царевић — у осталом, ја ћу рећи за вас ону коју ријеч.

— О, нек ти Бог да здравље! викнуше трговци.

Царевић бјеше на коњу, до њега Басманов и остала свита, а пред њиме на кољенима трговци, најстарији држаше на послужаонику хљеб и со.

Маљута ово опази кроз прозор.

„Господару — шапну он цару — сигурно су га они с њиме наговорили. Ево погледај, већ га народ поздравља, као свога цара. Маљута се препаде, кад видје какав утисак учинише на цара његове ријечи. На Јовановоме лицу не бјеше ништа човјечанскога. Маљута га никад тако страшна није видио.

Прође неколико минута. Јован се на једанпут осмјехну.

— Григорије — рече он, метнувши обје руке на рамена Маљутина — како си оно мало прије рекао, да ја сијечем гране и лишће, а да стабло остаје здраво?

— Григорије — продужи цар полако изговарајући сваку ријеч, и гледајући Маљуту до крајности повјерљиво — хоћеш ли се заузети, да истргнеш стабло, а с њиме сву издају?

На лицу Маљутину засија зловна радост.

— Теби за љубав хоћу — прошапта он, дрхћући свијем тијелом. Израз лица Јованова за час се промијени. Осмјеха нестало, а црте посташе тако хладне, непокретљиве, као да му је лице од мрамора изрезано.

— Не треба оклијевати! рече он брзо и заповиједајући. — Нек нико о томе не зна. Данас ће он ићи у лов. Нека га данас

нађу мртва у шуми. Сам пао с коња, па се убио. Знаш ли ти Погану Лужу?

— Знам, господару.

— Тамо нек га нађу! — Цар му показа врата.

Маљута изиђе и тек сад слободно дахну. Цар је дуго остао непомичан. Затим полако приђе иконама, и паде пред њих на кољена...

Између свију Маљутиних слуга најодважнији је био Матвеј Хомјак. Он се није ничега бојао, волио је ратовати, а у звјерству је само уступао своме господину. Ако је требало запалити село, убити кога, или украсти чију жену — требало је само заповиједити Хомјаку, па би он одмах и запалио и убио, а мјесто једне жене довео би их неколико.

И овом је приликом Маљута зовнуо Хомјака у помоћ, па су се нешто дуго шапутали.

То исто јутро ловио је царевић у шуми са својом дружином. Ловци су били заузети сваком својим послом, па нису ни примјетили, како је нестало између њих царевића, за то су знале само двије слуге, који су, прободени ножем, издасали у једној јарузи. У то исто вријеме скакали су по једном занемареном путу три коњаника; они су хитали право у Погану Лужу. То бјеше Хомјак и Маљута, а међу њима неко трећи, добро привезан за седло, и свезанијех рука. Лице му се није могло видјети, јер бјеше покривено. На једном савијутку придружи им се двадесет наоружанијех опричника, па сви заједно продужише пут, не говорећи ни ријечи.

Погана Лужа бјеше тридесет врта далеко од Слободе. То бјеше нездрава, велика баруштина. Народ је причао чудноватијех ствари о томе мјесту, и у сумрак нико није смио туда пролазити, јер су говорили да туда ходају душе убитијех, што су их разбојници бацали у воду. Па и у сред бијелог дана тај је предјео изгледао страشان. Из воде су расла висока дрвећа, која су на далеко бацала

тамну сјенку. Нигдје живе душе, нигдје човјечјега гласа. Само су чешће прелијећале и пљескале по води дивље патке, а на дрвећу грактали црни гавранови. Пред вече би се чуло досадно жабље крекетање, које се на далеко разлијегало. По гдје кад би се чуло, како вук у даљини завија, или како сова буче. Густа помрчина, вода, тамне сјенке од дрвећа, животињски гласови — све је то човјечјем уображењу учинило Погану Лужу заиста страшном. Ето у какво су мјесто хитали Маљута и Хомјак, а ни слутили нису, да у близини Погане Луже сједе и разговарају између себе њима врло опасни људи...

Глава XIII.

ВАЊУХА ПРСТЕН И ЊЕГОВИ ДРУГОВИ.

На једној широкој пољани, у сред густе шуме, сјеђаше много људи, разнијех година и узраста. Неки сјеђаху на изрезанијем стаблима, неки на гомилама сијена, а неки лежаху на сухом лишћу. Сваки су им час из шуме придлазили нови другови. Много је ту било разлике међу њима. На некима бјеху скупе златне хаљине, а на некима одрпанице. Неки се ослањаху на сабље, а неки опет на огромне тољаге. Зар је ту мало било по главама и лицима трагова од добивенијех рана, зар је мало било чупавијех коса и нерасчешљанијех брада? — Свак ће се с првога погледа досјетити, да су ово разбојници — станичници. Они се бјеху раздијелили на неколике гомилице. На сред пољане једни куваху кашу, а други окрећаху месо на сохама; ватре весело пуцкараху. Мало подаље један сијед старац, заковрчене сиједе косе и браде, причаше неку причу младежи. Он се бјеше, стојећи, наслонио на велику сјекиру, тако му је било лакше причати. Младеж га је заиста са насладом слушала, јер бјеху у заносу и уста растворили. Неки су сјели на земљу, неки на стогић сијена, неки просто

стојећи зинули и очи избуљили на старца, а највише их је потрбушке лежало, подупрвши главу рукама, ово им је „позгодније“.

На другој страни два се младића у игри лупаху шакама, један другога по глави, а игра им је у томе била: ко ће се први уморити, или малаксати. Али ни један није хтио уступити. Већ су оба помодрила, али тврде шаке још једнако лупаху о главе, као чекићи о наковањ.

— Зар ти није доста, Хлопко? упита они, који изгледаше мало послабији.

— Није, брате Андрија, кад ми буде доста — казаћу. Али ето теби је горе него мени...“ И шаке опет почеше лупати.

— Пазите, браћо — рекоше гледаоци — ено ће сада панути Андрија.

— Не ће — рекоше други — та још му је здрава глава.

— А ето видјећете, да ће сад панути!

Али Андрија није хтио да падне. Он се, бајаги, мало осоколи, па у мјесто да удара супарника по глави, он га крхну шаком у слијепо око. Хлопко паде. Неки се од гледалаца стадоше смијати, али већина изјави незадовољство.

— Није право, није поштено! — викнуше они. — Андрија је лукаво поступио. Треба избити Андрију! — И Андрију одмах избеше.

— А одакле ви, дјецо? упита стари приповједач тројинцу младића, који плашљиво око себе посматраху. Њих је довео један рић разбојник.

— Чујете ли, моји соколови, — рече им рић — пита вас ћед Коршун одакле сте, одговарајте!

— А ето одаклен, ја сам из Москве! — рече, отежући, један од оне тројице.

— А што излети из гнијезда, мој соколе? — упита стари Коршун — зар ти је било хладно, или, можда сувише вруће?

— Биће вруће! — рече онај — кад су ми опричници колибу запалили, било ми је најприје вруће, а кад је све изгорело, онда ми је било студено.

— Тако? Види се, паметан си младић.
А ти, други, што си дошао?

— А тражим родбину!“ Разбојници се насмијаше.

— Види ти. А какву родбину?

— Кад су ми опричници убили мајку, бабу, браћу и сестре, онда ми је тешко било самцу живљети, па помислим: „идем каквијем добрим људима, нека ме нахране и напоје, ја ћу их слушати, а они ће ми бити мјесто оца, или браће. У то сретнем овога јунака и замолим га, да ме са собом поведе.

— Добро, добро, младићу — рекоше разбојници — сједи за наш хљеб и со, а ми ћемо ти од сада бити браћа.

— А што је ови трећи овако објеснонос, као да није никада до сад слано окусио? Чујеш, ти, шта си отпечио усне? Одакле си?

— Испод Ко-лом-не! одговори, плачно и једва влачећи језиком, трећи младић, огромнога раста.

— Зар су и тебе опричници увриједили, шта ли?

— А драгу ми отели! одговори он флегматично.

— Дед' испричај.

— А шта да причам? Дошли и одвели!

— А даље?

— А даље ништа.

— А што им је ти не оте?

— Како ћу отети? Дошли и одвели!

— И ти их тако растворенијех уста гледао? чуђаху се разбојници.

— Не, последије кад су отишли, још како сам се наљутио. Разбојници се гласно насмијаше.

— Рано си се брата сјетио! рекоше они. Младић их глупо посматраше.

— Чујеш ли, блесане, — рече му један — па кад су ти одвели драгу, не тужи, наћеш другу.

Младић га гледаше и ништа не говорише. Његова физиономија постаде разбојницима занимљива.

— Чујеш ли, болан, оно он теби говори — рече му један гурајући га у бедру. Младић шућаше. Разбојник га јаче гурну. Младић га сада тако глупо и флегматично погледа, да се сви опет почеше смијати. Неколицина приступише, па га и они стадоше гурати у бедру.

Младић није знао треба ли се срдити или не, али га један мало јачи ударац пробуди из сањивог стања.

— Шта ме бубате — рече он — зар сам вам ја врећа брашна, шта ли? Престаните, наљутићу се!

Разбојници се још гласније насмијаше. Младић би се хтио расрдити, али га је лијеност и природна сањивост савлађивала, па он у себи мишљаше; „не вриједи се ради ове ситнице прекидати.“

— Љути се, болан, — пецкаху га разбојници — е, што се не љутиш?

— А гурните још једном!

— Види како је лаком. Ево ти на!

— А де мало јаче!

— Ево, на!

— А сад се добро држите! — викну он и баш се наљути. Загрну рукаве пљуну у шаке, па стаде тући и праве и криве. Разбојници нијесу очекивали оваких нападај; који су били мало ближе овоме јунаку падоше, па оборише с нога и многе до себе. Неки одступише назад, па оборише котао на ватри, и у њему купусну чорбу.

— Лакше, лакше, ђаволе један! Шта си се размахео? чујеш ли, лакше! викаху разбојници. Али младић ништа више није чуо. Он је непрестано махао шакама на десно и лијево, и свакијем би ударцем оборио на земљу једнога или два разбојника.

— Да чудна међеда, људи! говорили су они, који имадоше времена, да одскоче на страну. Тек сад дође јунак себи. Он престаде махати шакама и зину у преваљени котао, па се стаде чешкати по заштоку, као да би хтио рећи: „Ао, људи, шта ја то урадох?“

— Е, брате — рекоше устајући и намјештајући се разбојници — да си се

на вријеме ражљутио, не би ти опричници украли драге. Баш си јунак!

— Како ти је име? упита га стари Коршун.

— А, Митка.

— Браво Митка! Живио Митка!

— Баш си прави Митка!

— Браћо — рече један из дружине — ено је почео атаман, (овако се зове разбојнички вођа), да прича из свога живота на Волги. Све се око њега скупило да слушају. Хајдемо и ми, да уграбимо мјесто.

— Хајдемо, хајдемо да слушамо атамана! зачу се међу разбојницима.

У хладу, под једнијем дубом, сјеђаше атаман, виђен млад човјек, средњега стаса у богатој златали хаљини. На глави му бјеше калпак, а са калпака пружио се по леђима гвоздена мрежа, која му чува јуначки врат и уши од непријатељске сабље. У руци му бјеше сјекира на дугу дршку, који је са друге стране био зашиљен. У овијем хаљинама тешко је било познати нашега старога познаника Вањуху Прстена, који је ноћу допратио кнеза Сребрнога до млинице.

Његове живе очи леђаху на све стране, а испод мрких брка сјајаху се два реда особито бијелијех зуба, који су му освјетљавали цијело лице.

Разбојници га пажљиво слушаху.

— Јест, браћо — отпоче Прстен — лако је ограбити трговца, и отети му робу, и то кад нас десетеро нападне на његова кола, али ово вам је јунаштво, кад један човјек нападне на 50 људи и ограби их.

— Ех, далеко си зашао рекоше разбојници — као да би ти то могао учинити.

— Ја не говорим о себи, него ја познајем човјека, који је то јунаштво заиста извршио. Један пут је пловила по Вогли лађа, али не низ Воглу, него уз Воглу, а што је било много теже. На лађи је било пуно људи трговаца, који су возили силу робу. Шта ли ту није било натоварено, и бисера, и злата, и других дра-

гоцјених ствари — пуна лађа. А баш су пловили по опасноме мјесту: с једне стране висока обала, а са друге један острвић, али тако шиљаст и оштар, као нож, да се лађа ода њ удари, отишла би у сто комада.

„За ово је све дознао наш јунак, па је рано отишао на тај бријег, сакрио се за један цбун и очекивао. Кад ево ти иду обалом дванаест људи и тегле лађу, која бјеше привезана за дебео коноп. Стењу јадници, напрегли сву снагу, види се да је тешко натоварена лађа.

„А наш ти се јунак сакрио, па брате мој, очекива када ће лађа проћи они шиљастии остров. Па кад га прође, он скочи на ноге јуначке, потегну сабљу и одмах пререза по пола дебелу конопину, тако да они људи, који су теглили лађу посрнуше, па се разбјегоше куд који. Тада вода понесе лађу таман на остров, а трговци се тако бјеху збунили, да им није ни пало на памет, да пуцају из пушака, него су једино мислили, како би се спасли, па да не ударе о остров. У то мој јунак једном руком ухвати коноп, а другом се држаше за дрво, те тако задржа лађу.

— Чујете ли, ви трговци, бацајте у воду пушке и сабље, или ћу пустити коноп, па онда ви одосте у сто комада. Трговци наперише на њ оружје, али се предомишлише: „ако убијемо њега, не ће нам ко имати, да придржи лађе. За то побацаше оружје, није друго, али све не бацише. Јер рачунаху, кад он дође на лађу да га убију. Али се наш јунак не даде преварити.

— Добро — рече он — сад ви, моји трговци, хајдете за оружјем, т. ј. скачите у воду. Они се устезаху, али он привеза коноп за дрво, узне пиштољ и стаде на њих пуцати. Тада трговци сви поскакаше, као жабе, у воду. А он им завика: „Не пливајте овамо, него на другу обалу, или ћу пуцати!“

— Е дјецо, зар није јунак?

— Те још какав. А шта је са лађом урадио?

— Са лађом? Сасвим просто: замотао коноц, као конац око руке, па истегао лађу на сухо.

— Па каквога је он онда раста, као кућа, шта ли?

— Не, није као кућа. Није ни од мене виши, само су му леђа пошира.

— Пошира од твојих? Па онда на што је тај сличан?

— Богме сличан на јунака. Косе заковрчене, браде црне, поширока лица, али што има очи — да вас Бог сачува.

— Ето, атамане, твоја нек је старија, али ти о њему причаш, као о каквоме чуду, да ми не можемо вјеровати, јер од тебе ништа јуначније нијесмо видјели.

— Нијесте? Па да шта сте онда, луде, видјели? А знате ли, да сам ја према њему једна нула. Ништа и нигдје, ето!

— Како се он зове?

— Зове се, браћо, Јермак Тимотијић.

— Види ти имена. А има ли он своју дружину?

— Те још какву, само је цар на њега луг. Ето је и једну четицу на Јермакову дружину послао, и наредио је војницима, да му свакако донесу у Москву главу Јермакова помоћника Ивана Кољца.

— Па ухватише ли га?

— Били су га ухватили, али им је он између прста проклизнуо. Гдје ли је сад Бог зна, само мислим да ће брзо отићи на Волгу. Ко је тамо једном био, више му се нигдје на свијету не мили живљети. А таман се замисли. Замислише се и разбојници, сагоше главе, па глађаху дуге брке и густе браде. О чеме ли сад мисле ови храбри борци? Можда о својој прохујалој младости, кад су још били пош-

тени војници, или мирни сељани? Можда о сребрној матушки Волги? Можда о јунаку, о коме им је малоприје причао Прстен? — Ко зна о чеме ли нијесу мислиле ове храбре и бурне главе?

— Атамане! — викну један разбојник и дотрча вас задуван к Прстену — ево на пет врста одавле, по Рјазанскоме путу иду на коњима око 20 људи, у врло богатој одијелу, и на краснијем коњима.

— А куда иду? упита Прстен и скочи на ноге.

— Таман су окренули у Погану Лужу. Чим сам их опазио, одмах сам потрчао, да вам јавим.

— Дјецо на посао! викну Прстен. Двадесет људи нека иду са мном. А ти, Коршуне — рече он староме разбојнику ти узми са собом другу двадесеторицу и стражари код кривога дуба, ако ми закаснимо, ви им пресеците пут. Брзо за сабље?

Прстен завитла сјекиром, а сијевну очима. Он је сада био прави војсковођа, међу послужном војском. Оних првих интимних одношаја нестале, међу разбојницима завлада ропска покорност. За један час одијелише се четрдесет станичника, па се раздијелише на двије половине.

— Хеј, Митка — рече Коршун ономе флегматичноме див-младићу, узми ово дрво, па хајде и ти за нама, само гледај, да се на вријеме расрдиш!

Митка га глупо погледа; узе из његових рука огромну тољагу, пребаци је преко рамена, па хладнокрвно пође за својом дружином, да стражари код кривога дуба. Друга двадесеторица под Прстеновијем заповједништвом упутише се у Погану Лужу на сусрет Маљути.

(Наставиће се)

СУДИЈА УБИЈЦА

Ги де Мопасан.

(Свршетак)

Август 15. Искушавање! Ах, да грозно ме је оно напало! Раскида ме и гризе, као оно крв земљу. Трчи ми по читаву телу, по жилама мојим. Само на једно непрестано мислим, на убијање. Ено га, ено прва у очима ми, који је жељан да види крви, смрти. У ушима ми зуји неки досад непознат ми звук. Звук, што срце раздрије. Звук, што одјекује као последњи вапај умирућег.

Август 23. Нисам више могао да се одупрем жељи својој. Убио сам неку малу животињицу. То беше само увод, почетак.

На прозору служитеља мога у малену кавезу цвркулала је малена тичица. Служитеља сам одаслао, и тичицу из кавеза узео. Осећао сам, како јој срце лупа. Било ми јако топло. Отишао сам у своју собу. С времена на време све сам је већма стискао. Срце јој јаче бјло. Осећао сам неку необичну сласт. Стиснуо сам је јаче, удавио сам је. Али тада још крви видео нисам.

Узео сам маказе и лагано засекао јој врат. Сиротица, отворила је кљун, раширила крила на лет, али сам је ја чврсто држао. Као бесно псето стиснуо сам је уживајући, како крв кап по кап из ње цури. Како је то била лепа, црвена, светло чиста крв! Зажелио сам да је испијем. Умочио сам врх језика у њу. Како ми је добро пријало. Али сиротица, тако је мало крви имала! Нисам толико уживао, као што сам мислио. Гледати крв, кад из бика тече зацело је веће уживање.

После тога чинио сам оно, што и друге убијце. Опрао сам маказе и прсте, а тичицу однео сам у врт и закопао је под дудово дрво. Не ће је тамо нико наћи.

Служитељ ми је плакао, кад се вратио. Држао је, да му је тича одлетела. Како би и могао на мене посумњати?

Август 25. Желео сам да убијем човека.

Август 29. Догодило се и то. Како то све није ништа.

Пошао сам да се по шуми проходам. Нисам мислио ни нашта, заиста ни нашта. Према мени ишло дете неко, које је јело намазан хлеб с маслом.

Застало је и кад пред њега дођох, поздравило ме:

— Добар дан, господине председниче!

Севнуло ми нешто у памети: Кад би га сад нешто убио?

— Да ли си сâм у шуми? упитао сам га.

— Сâм, господине.

— Сасвим сâм?

— Јест, господине.

Жеља за убијањем није ми дала мира. Лагано сам пришао детету. Чекао сам хоће ли бегати. Ухватио сам га затим за врат... Стиснуо сам га из све снаге своје. Оно ме устрашено гледало. Страшан му беше поглед. Својим рукама ухватио моје руке, отимао се, грчио, но све усалуд. Замало, па му руке и сво тело клонуло.

Срце ми је заиграло... Ударало, као оне тичице мале. Мртво тело бацио сам у јарак и лишћем га покрио.

Отишао сам кући. Необично сам добро ручао. У вече сам и преко обичаја весео, расположен био. Чисто сам се подмладио.

Али крви, крви још видео нисам!

Август 30. Нашли су тело. Почели су трагати за убијцом.

Септембар 1. Ухватили су две скитнице. Но никаквих доказа не беше.

Септембар 2. Детињи родитељи дошли су ми данас. Плакали су.

Октобар 6. Нису пронашли ништа. Држали су, да је каква скитница убијство учинио. Да сам још крв видео, много бих мирнији био.

Октобар 10. Жеља за убијством гонила ме је и даље. Така је отприлике и чежња за љубављу, која нас грозно мучи у двадесетим годинама нашим.

Октобар 20. Још једно убијство, Једнога јутра по доручку ходао сам покрај реке. Под врбом једном спавао је неки рибар. Време се баш на подне ближило. У близини стајала мотика, како су људи кромпир њоме копали. Зграбио сам је! Отишао натраг спавачу и једним ударцем расцепио сам му главу на двоје. Ох, овде већ беше крви. Заједно са мозгом просула се по трави и обојадисала је. Однео сам га до реке и отиснуо га у воду, а затим се сасвим мирно удалио. Ох, да ме је когод видео. Прогласили би ме за необичног убијцу.

Октобар 25. Смрт рибарева узбунила је читаву варош. Окривили су његова неког рођака, који с њим заједно пецао.

Октобар 26. Истрага показала, да је само он и нико други рибарев убијца. И то је цео свет веровао.

Октобар 27. Оптужени се бранио. Рекао је, да кад се убијство десило он и није на реци био. Отишао је у село да хлеба и масла купи. Клео се, да није он убијца. Ујака му неко убио за оно време, док је он у селу био. Али му то нико веровао није.

Октобар 28. Оптуженога дотле бедили, док најпосле није и сâм признао. И то је правда!

Новембар 15. Пронашли су чак и узрок убијству. По смрти рибаревој имао је оптужени наследник његов бити. Ја сам био председник суда.

Јануар 21. Смрт! Смрт! Смрт! На смрт сам га осудио. Бранилац оптужеников бранио га, као Цицерон какав. Ох! И још једно убијство! Отишао сам да видим, како су га са света уклонили.

Март 10. Крај! Данас по расвитку слетела му је глава са рамена. Врло је лепо умр'о. Јако ми се допало. Крв му из тела шиктала, као оно вода из шедрвана. Чисто сам зажелео, да се у њој окупам. Како би то дивно изгледало, да сам могао у том крвном купатилу да натопим главу, косу, а затим сав црвен да се из њега подигнем . . . Ох, још само то да ми је могуће било . . .

Дневник је још неколико страница имао, али више злочина не садржаваше у себи.

Лекари су тврдили, да на свету много таквих луда има, који су доста вешти и у чије речи нико не посумња.

Мол.

Жарко.

АУСТЕРЛИЦ

од Роже де Бовоара.

Не знам ништа забавније, поучније нити пак природније од књижица капетана Коњијеа, које је публиковао Лоредан Ларшеј.

Коњије преставља свуда правог Наполеоновог војника. То је био победилац и храбар човек.

Пратио је цара у свима завојевањима и у највећој слави као и у поразима. Код Аустерлица био је поред њега и прича његова о овој бици пуна је чаробности са своје војничке простоте.

Год. 1805. 2. децембра изјутра, вели Коњије, цар оде да обиђе предстраже и да осмотри положај руске војске; он сиђе на плато испод оног платоа, где је преноћио и нареди нам да иза њега поставимо у бојни ред гренадире Одимотове. Маршали су га пратили и он им нареди да иду на своја места.

Војска је прелазила брежуљак и слазила на ниже у подножје планине Працена, где су нас Руси са свим мирно очекивали. Кад су колоне већ прошле, цар нареди кретање.

Нас двадесет и пет хиљада било је све у шубарама.

Батаљони наши пређоше ову страну с оружјем у руци и кад су дошли на одстојање пожелише добар дан првој линији својом ватром; за тим се бајонети укрстише на првој руској линији и отпоче јуриш.

Музика је свирала:

On va leur percer le flanc, а добоши су одговарали:

Rantanplan, tirelire en plan!

On va leur percer le flanc

Que nous allons rire!

При првом јуришу војници наши ударише на прву линију а ми, што бесмо иза њих — на другу.

Ускоро пробисмо центрум непријатељски и тако постадосмо господари платоа Праценског, али је при том наше десно крило много претрпило. Цела гарда руска била је на овој висини.

Њихова коњица јурну на један батаљон 4-те регименте и овај покри својим жртвама бојно поље.

Кад цар то примети нареди ђенералу Рапу да јуриша. Рап јурну са шасерима на коњима и мамелуцима и ослободи батаљон али би одбивен руском гардом. Маршал Бесијер оде у галопу с гренадирима на коњима, који им вратише реванш. Наста неред за неколико минута да се није могло знати ко ће бити господар, али на послетку гренадири победише и дођоше опет по зади цара.

Ђенерал Рап врати се сав крвав водећи са собом једног принца. Би нам наређено да идемо напред у ногу да би издржали ову битку; руска пешадија била је иза ове масе и ми смо мислили да је свршено, али они су се одупирали ватром у одступању кроз долину. Требало им је да пређу само рибњак лево од нас и кад цар примети њихову забуну нареди да сиђе артилерија и 2-га регимента гренадирска.

Топови осуше ватру, а гранате и ђулад падаху на лед, који под масом Руса попусти, те се Руси окупаше 2. децембра.

Све трупе тапшаху рукама а наш Наполеон шмркао је бурмут. То је био потпун пораз.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Дан се је свршавао у гоњену, заузимању топова, кола и заробљеника. Кад вече дође, полегасмо на оном лепом положају, које је руска гарда заузимала прошлог јутра, а цар нареди да се покупе брижљиво сви рањеници.

Требало је трчати на простору од две миље по бојном пољу да се скупе рањеници.

Ето, то је Коњијева прича. То је сведочанство очевидног сведока и борца.

Као што се зна последице битке код Аустерлица биле су огромне.

Аустријанци и Руси имали су 15.000 мртвих и рањених, од при-

лике 20.000 заробљеника, међ којима је било: 8 ђенерала и 10 пуковника. Изгубили су 180 топова, знатну количину коња, кола, артилеријског материјала и осталог пртљага.

Од 65.000 Француза, 40—45.000 учествовали су у борби и потукли 900.000 противничких.

Наполеон је имао право вичући тада: „бесани Аустерличе, требало је свршити ову битку једним пуцњем грома“.

Тај пуцањ био је његов врхунац.
Нит.

С француског
Liseron

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

La nation tchèque.

Sa mission et son rôle en Europe. Revue publiée par Charles Hipman. Prague. 1895. и 1896.

Чешка народност, тако се зове један повремено часопис, који излази у Прагу на францускоме језику а кога уређује, уз сарадњу главнијих чешких писаца и уметника, публициста Карло Хипман. До данас изађоше две свеске тога часописа: за 1895. и 1896. годину, са врло богатом и разноврсном садржином, украшене дивним илустрацијама, већином репродукцијама знаменитијих дела чешких уметника.

Покретачи овога значајног књижевног предузећа, као што сами веле у своме предговору, имали су за сврху: упознати страну публику шта смо били, а шта смо данас; пробудити интересовање те публике за чешки народ причањем наше старе славе, наших борба и мука, наших тежња, обмана и нада... Они се овим својим предузећем обраћају нарочито Француској, земљи племенитих људи, али преко ње и свима пријатељима Словена, као и свима поборницима слободе и братства међу људима. Рад наше браће Чеха на очувању и развијању народне свести, а који се и на свима културним пољима могу мерити

са многим старијим европским народима који су се развијали и развијају у много повољнијим приликама од ових, треба да интересује и нас Србе. Чешко усталаштво и пожртвовање, чешка љубав према свему што је народно и словенско, нека послуже као најбољи пример нарочито нашој браћи свих религија у Босни и Херцеговини — како ваља љубити свој народ...

Ево у најкраћим потезима садржине ових двију свезака. По самим насловима чланака, наши читаоци могу већ судити о важности ове лепе и укусне књижевне и уметничке збирке. Тако у првој свесци наилазимо на ове главније чланке: *Чешки народ и чешко питање*, од посланика Густава Ајма; *Чешка поезија*, од проф. Едуарда Алберта; *Чешко позориште*, од секретара чешког нар. позоришта у Прагу др. Карла Кадлеца; *Чешко-словенска етнографска изложба у Прагу 1895. год.* и један интересан чланак о знаменитом чешком композитору, *Фридриху Сметани*, који ће скоро изаћи у српском преводу у „Зори“. — Од главнијих илустрација у овој свесци спомињемо на првоме месту репродукцију са величанствене слике Венцеслава Бројика, *Јован Хус пред црквеним сабором у Констансу* и *Осуђен*, врло лепа слика Ру-

долфа од Отенфелда. На гледаоца је утисак ове слике заиста дирљив! Чујте само! Ноћ се почиње хватати, једна млада и лепа жена стоји наслоњена на суро стење, држећи на рукама своје драго олојче. Управљеним погледима к небу, са стиснутим зубима, осећајући како јој сузе долазе и стежући све јаче детенце на своје болне и од силнога плача изнурене груди, изгледала као да се небу обраћа, да јој оно да рачуна о злочину који је мало час извршен, јер пред њеним ногама одлетела је пре неколико тренутака глава милога јој супруга. А та глава, из које је истекла већ сва крв, стаклених очију, гледа је укочено, а тај поглед, израз лица, казује нам, да има у себи нечега што презире целата и тај поглед-смрт није могла уништити!! Заслужује још из ове свеске нашу пажњу статуа, *Пожртвовање*, од Јосифа Мислбека, која је рађена за бечки парламенат и још неколико слика, као народнога позоришта и музеја у Прагу, етнографске изложбе, и т. д.

У другој свесци нарочиту пажњу привлачи чланак Ф. В. Крејчи-а, *Сувремени покрет у чешкој књижевности*, где су изређани сви данашњи познатији чешки књижевници са главнијим делима. *Економски и друштвени положај чешкога народа*, то је језгровита студија једне највиђеније личности данас у Чеха, Др. Албина Брафа, који нас упознаје са свима оним фазама и многобројним напорима, кроз које је прошао чешки народ, радећи на своме економскомечањању и еманципацији. Овде бележимо и знамениту студију слаviste Луја Лежера, *Јован Колар и наиславистичка поезија у XIX. веку*. Исто тако од интереса је и чланчић о сликару *Јосифу Манесу*, кога сматрају за највећег генија међу чешким уметницима и који се истиче као творац праве народне уметности. Нај-после ваља нам забележити и један чланак о *Народним установима и удружењима*, где нас публициста Л. Шмит-Боше упознаје са сврхом, организацијом и радом *Чешке школске латице*.

Од илустрација у овој другој свесци свиде нам се две лепе слике Јосифа Манеса, *Где је моја отаџбина?* и *Кадран на сату варошке куће у Прагу* (Кадран је површина часовника на којој су означени часови), који се састоји из 24 слике у кругу и од којих 12 представљају 12 месеци у години по календарским и астро-

номским знацима, а других 12 слика разне човечије радове у пољу и природи за то исто време. Међу осталим врло лепим и укусно израђеним сликама долази и акварели Ђорђа Стибрала, *Стара варош Праг*, која је била изложена на етнографској изложби 1895. године у Прагу...

Напори наше браће Чеха на свима пољима народног им живота, уродиће извесно жељеним плодом. На томе ће их путу пратити симпатије целог истински образованог света, а нарочито њихове искрене браће Срба.*)

Н. С. П.

*) Свака свеска овога часописа стаје три дин., а може се набавити преко издавача-штампара Јохан Столар-а у Прагу.

Моји записници,

слике и успомене. Написао *Стеван Бешевић Петров*. Загреб. Српска штампарија 1897.

Готово увијек, кад нам до руке дође каква нова књига, најприје ћемо погледати на прву страну корица: само да прочитамо име писца. И ако опазимо да нам је писац непознат, или боље рећи да је почетник, ми или оставимо књигу на страну, па да је на „беспослици“ читамо, или је пак отворимо са неким неповјерењем. Дочим кад нам је писац познат, — а особито ако нам је то мио познаник, — ми и највећи посао забатаљујемо, а књигу жељно отварамо и почињемо читати... Но колико год нам је пријатно изненађење, кад прочитамо какву лијепу ствар од писца — почетника, десет пута теже је разочарање, кад наиђемо на рђаву работу нашега љубимца.

Стеван Бешевић одавна нам је познат због лијепијех његовијех пјесама (а нарочито оних патриотске садржине), но ради тога, што нам није био познат и као прозаиста, ми смо његову књигу узели и са неком радошћу, а богме и са неком зебњом у срцу... А да ли нас је задовољио и да ли смо, по читању, оставили ову књигу радосни због лијепе принове у нашој књижевности, ради смо да овђе мало опширније изнесемо.

И због тога морамо почети са прегледом свију ових „слика и успомена“ и то онако, како их је сам писац распоредио.

Прва је Бешевићева слика *Зимски дан*. Некакав господар Прокоп, не имајући

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

никаква другог посла, гледа „кроз замрзнута стакла“ на прозорима „како се снијег цакли“. И гледајући тако, он се сјећа млађег доба, а уједно и некакве Марије, коју је он хтио узети, а отац му није дозволио. У тим мислима затече га неко сироче, које се од глади свратило амо и које господар Прокоп, без дуга размишљања, узе у службу, а кашње га чак и миловати поче, јер му се учинило, да ово сироче сличи на ону његову Марију (!!!)

Ма да је ова слика врло кратка, ми ипак жалимо оно вријеме, што га је Бешевевић утрошио на њу. Ништа, ама баш ништа у њојзи није могло да нас задовољи. Причање је некако тешко, досадно и кад би било још само двије стране дуже, морали би смо оставити ову слику непрочитану.

Ни друга слика *Два срца* није боља. Ту се прича како богат момак оставља сироту ђевојку, а жени се другом, такођер богатом. Ова тема препричавана је до сада толико и толико пута, те нам је толико омрзла, да нам је ни покојни Лаза Лазаревић, ни живи Јанко Веселиновић, Матавуљ и Сремац неби могли омилити. Због тога је још најбоље, да више о њој не говоримо.

У трећој слици *Робијаша*, писац нам слика једнога робијаша, који је осуђен на 8 година дана робије, због тога, што је убио своју жену и једног официра, кад их је „нашао заједно“.

Овђе је пред нама само контура, али праве слике немамо. Бешевевић је хитно набацао на хартију ово неколико редака. Зашто нам није боље описао тога разбојника? Зашто нам није казао: каје ли се он због свога уморства или не?... Да ли га ми имамо разлога сажаљевати или мрзити?... Ми овако само можемо нагађати, а то, богме, није пријатно... Има писаца, који нам *све* кажу и између редака, али тек... тек... Бешевевић то није био у стању.

Четвртој слици наслов је *Сирена*. Ово је једна од најдужих слика у књизи. Једно момче заљубило се у вижљаву глумицу, пошло за њом у свијет, гдје га је она оставила, а оно се вратило кући и — умрло.

Лудак ће обично лудо и свршити, а овај Јоца, бар како нам га Бешевевић слика, није ништа друго, него нека преи-

сподња луда, каквијех често налазимо у многим причама наших млађих приповједача. Још кад помислимо, да то није момче у осамнајестој и двадесетој години, него још старије, онда нам постаје чак и смијешно... Ако је писац доиста био друг овоме јаднику, онда га од срца жалимо. Зар он не може да нађе мудријег друга?

У слици *Четрнајести Јануар*, писац нам прича, како је као војник једанпут дочекао светог Саву. Но док нам је описао свој пут до Котора, дотле је заборавио да проговори опширније о утисцима, што их је на њега учинила светосавка пјесма, коју је, након толико времена, први пут чуо. Он нам је то казао у три четири ријечи, па је одмах прешао даље и почео причати, како је у заповједника тражио допуст, (што је лако могло и изостати). А да нам је вјерно описао своје душевно расположење у онако свечаном часу, ми смо заиста могли имати једну лијепу сличицу, коју би у сласт прочитали. Овако нас ни она задовољила није.

Слика *Судбина карташева* такођер није обрађена како ваља. Бешевевић нам доста опширно прича о путовању на пароброду и о увреди једнога луде (који је прије био карташ), али што је главно: он нам је сасвим у кратко описао саму судбину његову (карташеву). Гдје је и како је полудио, то нам није јасно, као што нам није јасно ни то: за што њега, као лудака, пуштају слободно по пароброду, те да вријеђа људе или — што је још горе, — да се можда и удави?... Писац је морао бити мало јаснији, а не овако загонетан.

Страшна ноћ, била би заиста красна хумореска, да је писац знао зачинити мало финијим хумором и да је мало више пажње обратио на њу. Или можда он мисли: кад је лијепа тема, онда се са причањем не треба много мучити? Ако је тако, онда му је мишљење сасвим неоправдано, те се чисто љутимо, што ни за ову слику не можемо рећи, да је добра.

Лијепа је сличица *Шта је скупље?* у којој се прича, како јунак Рајко иде у бој за слободу, те изгуби обје руке. Па ипак скупља му је слобода него руке и он их не жали.

Од срца се радујемо, што овој причи не можемо много замјерити, те држимо, да ће је сваки у сласт прочитати.

Слабија од ове, али ипак доста добра је и сличица *Лажни социјалиста*. Неки газда Трајко размеће се, да би у случају нужде, све своје раздао сиротињи. Но кад се на лицитацији продавала кућа једне сироте удовице, газда Трајко једва пристаде, да откупи ту кућу и да дозволи, да удовица смије у *једној соби* живити колико јој је воља... Дабогме да кашње није одржао ријеч, него у брзо сиротицу из куће истјерао...

Као што видимо, сиже је добар, а и обрада је прилична, ма да нам газда Трајко није карактерисан онако, као што би требало да је. Ова је сличица ипаче доста кратка.

Слика *Музичар* слаба је исто тако, као и оне прве. Сиромаш музичар заљубио се у једну нешто отмјенију госпођицу, вјенча се с њоме и оставља је — јер му није дотекло новаца за њезину моду... Ово је један обичан догађај, још обичније испричан, те нам се због тога и не може свиђети.

Иза ове долази опет сличица *Над гробом љубави*. Морнар Бакомо волио дјевојку Марију, вјенчао се с њоме и живио годину дана у љубави. Једанпут се возио по мору са њоме и још неким друговима, и њихова барка потопи се, само оста жив он (Бакомо) и један му друг. Од тада је Бакомо често пута долазио на мјесто, гдје му Марија вјечни сан борави и спуштао јој киту цвијећа у море. Лијепа је сцена, кад се он моли Богу над њезиним гробом. Ту нам се приказује Бешевић као истински пјесник. Иначе прича сама по себи није боља од пређашњих.

Још је најслабија у читавој збирци слика *Разорено гнијездо*. Писац није умио да нам вјерно оцрта психолошки процес у души Светозаревој након смрти његове жене Наде, коју је он тако волио. У неколико обичних ријечи он нам је изнио све, а то, разумије се, није и не може нам бити доста.

А најљепша је у свој збирци сличица *Верглаш*, који се борио за своју слободу и сада слијеп окреће свој вергл. Ми нијесмо остали равнодушни прочитавши ову причу; шта више осјетили смо и сузе у очима... А то је најбољи знак, да нам се врло допала.

Но слика *Како се пада?* покварила нам је опет лијеп утисак, што га је прва прича на нама оставила. И опет једна обична тема (коју не треба ни да износимо) и опет оне обичне фразе, обично слабо приказивање. Ми смо је једва дочитали.

Задња је слика *Први пут у Боју*. То је само један сан, испричан доста лијепо.

И тако смо готови са прегледом ових прича. Сад би требало, да изречемо један суд о свима т. ј. да укажемо на главне мане и главне врлине Бешевићеве, у колико их он има

Бешевић је пјесник и то лирски пјесник; то се може познати у овим причама, по неким мјестима, којих нема баш тако много, али који нам се ипак допадају и освајају нас. Али, шта ћемо кад он, као такав пјесник ријетко када знаде да изабере лијепу тему за причу или слику. Јер има код њега тема, које би могле поднијети за пјесму и то лијепу лирску пјесму, али за приповијетку — не могу. Осим тога ријетко која тема да је нова; све су старе; све су нам добро познате, те нам се већ због тога ове приповијетке не могу свиђати.

Друга је мана Бешевићева, што на обраду врло мало пази. Он хити, страшно хити. Чини нам се као да га гледамо за његовим столом, како са грозничавом журбом ради, да слику или причу у штампцу даде. Ако је по каткада и опширнији, то је обично у описивању споредних ствари, док се на главне скоро и не обзире. Осим тога он би често хтио, да га читамо између редака, али, на жалост, или ми, или он нијесмо још дорасли за тога.

Па и стил је Бешевићев доста тежак, те често пута умара читаоца и тако, по овој збирци сличица, никад не бисмо могли познати онога нашега старог Бешевића, који онако лијепо пјева:

Тамо, тамо, гдје је небо плаво
Кршне Боке загрлило кам,
Тамо ја сам љубећи познав'о
Како грије младачки плам!...

Puck

КЊИЖЕВНЕ БИЉЕШКЕ

Нешто мало о нашим календарима. Још који дан, па ће да изиђу са више страна огласи на народне календаре за 1898. годину, а септембра и октобра мјесеца, почињу се већ растурати у хиљадама примјерака по свијем нашијем крајевима и у све дијелове нашег народа. Колико су наши календари постали чисто народна књига, доказује најбоље онај огромни број, који их се сваке године распрода. У оним слојевима нашег народа, у којима читање није још одомаћено, календар је једина књига, која се набавља редовно сваке године, и његов забавни и поучни дио, прочитава се често по више пута на годину. У нас, у Босни и Херцеговини, нема ваљда ни једнога дућанчића, ни једне српске писмене куће, која сваке јесени не купи нов календар, лађајући се с особитом вољом, да прегледа нове слике и прочита нове чланке. Већ то, само по себи, довољно је, да нас учини пажљивим на сваки такав календар, који, мимо све остале књиге, улазе најдубље у српски народ.

Но баш слаба пажња, и скоро никаква критика на нашу календарску књижевност, једини је узрок што се са тим књигама почела у потоње доба да води недостојна и срамна спекулација. Неки наши књижари и књижевни издавачи, а ја Браћа Поповићи у Н. Саду (нарочито Браћа Поповићи) злоупотребљују ту околност и већ више године растурују у хиљадама екземплара такве календаре, чији књижевни дио служи на срамоту и српској књижи и њиховом издавачу. Ко не зна оне Поповића календаре, које са *истом садржином* а под *разним насловима* гурају по Српству сваке године, па ипак са садржином без икакве литерарне вриједности, без здраве хране и без чисте поуке за народ. Таква недостојна спекулација превазилази сваку мјеру. Према њој треба поступати као и према сваком другом чивутлуку.

Колико су мизерни и гнусни често такви календари, ево једног примјера. „Нови Орао“ „Српски Народни Илустровани Велики Календар за 1897.“, који је у формату „Орла“ изишао издањем књижаре Поповића у Н. Саду, донио је у свом дијелу „Библиотека за народ ради поуке и забаве“ приповијетку *Зелена Просјакина* од неког В. Зорића. Прича је „из новије босанске прошлости“ и то из године 1889., а у овом календару јавља се као превод. Биће да је писао какав од оних биједних Срба, који све што пишу, пишу на њемачком или ком другом страном језику. То судимо по његовом презимену, ма да је цио дух приповијетке чисто страначки.

Та приповијетка је најгладнија инеултација на српски народ у Босни и Херцеговини. Њоме се представља маса нашег народа као разбојнички елемент, који живи пустим номадским и примитивно-патријархалним животом, управо животом бедујинским. У

њој се народ и не зове другим именом него разбојници и између осталог приповједач, желећи да опише страхоте нашег живота, вели: „Ти разбојници су сасвим особите врсте. Маленкости они не дирају, нити нападају на поједине људе — они нападају читаву села, отерају стоку, поробе све што има сребра и злата.“ Вели: „ратују и данас да задовоље свој нагон,“ а да покаже одношај масе према оним устанцима прије оно неколико година, говори даље: „свугде имају они (т. ј. они синови нашег народа који ратују отворено с оружјем у руци) ближе и даље своје сроднике и пријатеље; дају им експропријацију, опомињу их, бране их од изненадна нападаја, потпомогну их у бегству и кад продају плен. — Један ће другом одсећи главу због љубоморе, из освете, верске мржње, или због друге какве побуде, или ће убити из пушке...“ и т. д. и т. д. Описујући у тој причи страсну љубав једне Босанке (управо Херцеговке, са обале Неретве), са неким странцом Фридрихом Линднером, износи најцрњу карактеристику родољубивог женскиња наших крајева. То је нека *Катица (!)* Радићева, која с радошћу гледа, гдје жандари поубијаше њену „разбојничку породицу“, само да може да буде Фридрихова. Њу видимо како умије да се каткад „баца на прса свог љубавника“. Она му говори страшно: „Не бојим се за себе! Умрети за тебе јесте блаженство, а живети без тебе паклао“. И кад пострадаше сви сељаци као устанички („разбојнички“) јатаци, а њена „разбојничка породица“ и вјереник Аћим погибе псећом смрћу, она се вјенчаје с јунаком приче, Фридрихом Линднером, и приповједач их одведе у Њемачку. — Зелена Просјакина, је један каплар Пражак, коме су „разбојници“ осјекли нос и уши, и који лута, преобучен у одијело просјакине Туркиње, вребајући разбојнике и светећи им се.

Дивљаштво, какво се приписује у тој причи нашем народу, не постоји ни у Арнаутлуку, гдје за кромшир падају мртве главе. И Малисори су племенитији и човјечнији! Но њежности и преданости Фридрихове љубазнице, нема ваљда ни у његовој отаџбини. Њој је „живот без њега прави паклао!“

И тако ко би прочитао ову причу, а никад не сишао у та „разбојничка гнијезда“ на обалама плаховите Неретве, могао би да о нама створи себи слику једног живота чисто бедујинског, „гдје се ратује из нагона“ или слику неких европских Берберца!

А то показује колико води рачуна издавач те „књиге за народ“ о угледу свог народа и његове књиге; и о томе, коликог ће васпитног утицаја имати та књига на онога, коме је намијењена. Приповијетке, у којима се погрђује један велики дио његовог народа, а која су, зајамачно, преведене из којих чивутских новина, он доноси у календару, у „Библиотеци за народ ради забаве и поуке“. То је јавна

саблазан, коју отворено и најжешће осуђујемо! Према таквој срамној спекулацији, која се води на рачун новчане и умне тековине нашег народа, треба предузети најштрије мјере.

Књижари Поповићевој, којој такве ствари нису првина, нека то служи на срамоту!

А примјер овај наведосмо за то, да покренемо српске листове и српске књижевнике на мало буднију пажњу према таквим недјелима; да управимо очи српској критици, на ону страну њене књижевности, гдје се с „њигама за народ“ не врши никаква патриотска и хумана мисија, него чивутска спекулација. Јер за који дан, ето нам нових календара.

Јонатан.

Шумадинска слобода, зове се најновији сјев Радоја Црногорца, штампан на Цетињу у државној штампарији 1897. И ако се у овоме сјезу спомињу славни борци за слободу Србије, и ако ту читамо имена бесмртног *Карађорђа и Милоша Поцерца и Богитевић Анте, Хајдук Велке, Ђера и Рувица*, и т. д. и т. д., не можемо прећутати а да pjesнику не примјетимо, да је он ово на брзу руку испјевао те стога и није успјео у техничкој обради. Полет је у овом сјезу врло слаб; израз једноставан а и стихови нису најтачнији. Да је pjesник свој сјев обрађивао једну годину или више, да је улио осјећаја и да се дубље уживио у дјела и јунаштво славних бораца, можда би нам тада пружио лијеп сјев о „Шумадинској слободи“. Али овако, није задовољио никога ко ужива у лијепој и истинитој појезији.

Љетописа Матице Српске књига 191., свеска грећа 1897., изашла је са овим садржајем: I. *Успомене из нашег црквено народног живота* (II) од дра Теодора Мандића; II. *Грци и Срби*, од Васе Вујића; III. *Тукидид и његова значајност на пољу историографије*, од дра Ђорђа Дера (свршетак); IV. *Оковани Прометеј*, трагедија од Есхила, с грчког превео Александар Писаревић (свршетак); V. *Срце*, бајка од Илије И. Вукићевића; VI. *Књижевност*: Лимунација у Селу. — Господа Сењаци. — Хајдук Станко. — Неимари. Оцјене Драгутина С. Илијћа. — Лимунација у Селу. Приповетка Стевана Сремца, оцјена дра Каменка Суботића. — За тим су изводи из записника књижевног одбора 1896. године.

Као што се види, најновија књига *Љетописа* спада одиста међу најбоље доданање књиге овог алманаха Српске Матице. Научни су чланци све бољи од бољег, а оно забаве, колико је, одабрана је и ваљана. Једино на чему се *Љетопису*, штоно ријеч, не би могло позавијети, то је она друга рецензија на Сремчеву *Лимунацију у Селу*. То је субјективно и површно наклапање о књижевним приликама, о слабој студији српских књижевника (!) и буквица коју им писац чита за то, гуркајући им у шаке да уче „културну историју и историју философије.“ Говорећи о себи и изјављујући да му је „универзитет

разорио сву вјеру у што је дотле вјеровао“, он говори о српским писцима као о онима, који не учећи „културну историју и историју философије“ чине, да се гледају „друштвене прилике једнострано, филистарски, партајски и абдеритски“. — Сјезе и прави смисао Лимунације, направичко је обрнуту слику у умним очима овог Сремчевог критичара, и тако рђаво свађена и самовољно тумачена ствар, претреса се у овом приказу. — Заиста омања ствар, али свакако неприкладна за *Љетопис*. Јон.

Гласник. Овако ће се звати орган уједињених занатлијских еснафа у Србији. Излазиће у Биограду и то једном недељно. Да га не би рђав одзив претплатника прије времена у гроб сахрањено, побринули су се покретачи и посигурали му унапријед сталан живот. Тако ћемо поред добро уређеног органа трговца србијанских *Трговинског Гласника*, имати и орган занатлијски *Гласник*. Нека је и нашим занатлијама топло препоручен.

Метеоролошке опсерваторије као просвјетне и културне установе у суседству. — Биоград: Цијена о. 40 дин. 1897.

Метеорологија, т. ј. наука о појавама у ваздуху, спада у оне науке, чија испитивања имаду најзамашније резултате за практични живот, нарочито земаљску привреду. Пажљиве метеоролошке опсервације, дају нам да се упознамо са климатским положајем појединих мјеста и по томе се да тачно одредити, када ће се који од појава, о којима та наука говори, догодити. У овој књизи вели писац, да су и *поплавe* по тој науци тачно испитане и ваљаним посматрањем може се знати, када ће и у коме мјесту бити поплава и колики ће простор захватити. — Послије оних грдних поплава које се недавно догодише у Србији, Босни, Црној Гори и т. д. лако је разумјети, колико значи то тврђење пишечево и колику би штету предупредити метеоролошке опсерваторије, да их је било нешто у оним крајевима и то онаквих, какве препоручује писац ове лијепе књиге. Важност испитивања метеоролошких појава постаје све јаснија, те се у свима државама подижу, сваком даном све већма, метеоролошке станице. По овој књизи Србија има 128 таквих станица. Бугарска 106, Румунија 340, а Босна и Херцеговина 77. Једна од врло знаменитих метеоролошких станица у нашим крајевима, то је она на *Бјеланици*, између Мостара и Сарајева, која је подигнута 1894. и на које се приносе велике материјалне жртве. Писац ове књиге, г. проф. Михајловић, препоручује показивајући напредак сусједних земаља, Србији, да повећа број својих опсерваторија, да им одреди већи буџет и већи сталан персонал. Увјерава, да у томе лежи једно јавно углед те земље међу осталим научним државама, а друго, да лежи велика помоћ српским занатлијама трговцима и земљорадницима. — Овој књижци већ њена племенита и корисна намјера, најбоља је препорука. Јон.

Писма из Ниша, о харемима, од Јелене Јов. Димитријевића, која су излазила у београдском *Делу* у више свезака, изишла су засебно отштампана. Цијена им је 1.60 дин. — Један наш уважени критичар (Цензор — Драгутин Ј. Илић), оцјенујући ово „уметничко дело, пуно лирског заноса, који нас и нехотице заводи у чаробне светове оних бујних машта, што их сањасмо, читајући бајке из хиљаде и једне ноћи“, вели за ова Писма: „Уз Мирза Шафију и севдалинске *Дахире* пристају ова писма као лале уз ђул и шебој. Наша лепа књижевност може се подичити њима“.

Хаџи Бера, приповијетка Драгутина Ј. Илића, један од оних бисерова, које наш дични пјесник није од лањеке године у свом низу *Светле слике из борбе за крст часни*, отштампана се у засебну књигу. Доносећи његов оглас на корицама овога листа, ми је својим читаоцима препоручујемо од свег срца. Ова слика из борбе „за крст часни“, биће заста најљепша лектура за родољубивог српског читаоца. У њој се огледа она гигантска борба за Ослобођење, на почетку овог вијека. *Хаџи Бера* је из доба првог осмјејка оног дана кога васкрснуше Бера, Рувима, Борђије, Луке, Главаша, Хајдук Вељке, Синђелићи, Обреновићи, Раићи и т. д. Пјесник Драгутин описује то у својим „Сликама“ најживљим бојама своје дивне пјесничке кичице, онако, како је то чинио пишући пређашње своје слике из „Хришћанских борба“ и српских борба за крст часни.

„Зора“ ће врло радо да прима претплату на „Хаџи Бера“ из ових крајева, а примила се тога с увјерењем, да ће наш родољубиви народ да се што више претплати на ово дјело, које је огледало његове величине у борби за своје име, вјеру, језик. Имаће тиме прилике да се диви оним свештеницима српским који се не одрине од свог имена и свог народа ни у најмучнијим данима коца и конопца, него стајаху са својим народом и с крстом у једној а мачем у другој руци, војеваху с њима за најсветије аменете својих предака. Моћи ће да се диви њиховом витештву, које им остави вјечан споменик у сјећању њиховог српског народа, као што се дивисмо читајући Хаџи Рувима, Игумена Пајсију и т. д. Нека је топло препоручена и нашим свештеницима.

Граничар, лист за културне и народне господарствене интересе југославенских земаља, почео је од 1. јулија да изилази у Земуну. Штампана се ћирицом и латиницом а изилази сваки дан осим понедељка. Уредник му је Флоријан Маркс. Цијена на годину 12. форината. Вели се да ће лист стајати изнад сваких парламентарних националних тежња. Економија и просвета југославенских народа, биће му једино на срцу, што изјављује својим мотом (испод натписа): „Брат је мио, које вјере био“.

Le Conflit serbo-croate, тај наслов носи једна студија о српско-хрватским размирицама, која изиђе у прошлогодишњој *Revue des deux mondes*, књизи од 15. септембра. Писац је те студије Charles Loiseau,

који, као убијеђени католик, више је на страни Хрвата, те се није могао довољно уздигнути изнад обичних наших вјерских и национално-политичких зађевица. Изгледа да прилично прати наше ствари, али му се ипак има пребацити ова једностраност: док води рачуна и о најмањем чланку из „Обзора“ и „Црвене Хрватске“, догле не зна неколико озбиљних и објективних студија, које се појавише у посл. вријеме у Срба о срп-хрватским несугласицама. Ова студија заслужује ипак, колико ради извијезних погрешака и једностраности, толико и ради оних пријатељских осјећаја, које писац манифестује према срп. племени, да се о њој у нас проговори опширније. — Г. Лоазо је написао исто тако, поводом прошлогодишњег митинга трију народности у Паризу, један чланак у *Revue hebdomadaire* (Nr. 218, од 25. јула, стр. 578—590): *Маџаризам у сали Ваграм*, гдје се неколико страница тичу и српскога народа у Босни и Херцеговини.

Чеси и савремена Чешка. Почетком ове године париска књижара Alcan издала је ову књигу: *Les Tchèques et la Bohème contemporaine, par Jean Bourlier*. То је више историско-политичка студија којој је задатак да упозна страни свијет са чепким народом и на тај начин припомогне бар у неколико исти народ, који се бори више од три стољећа, да дође по ново до независности и свога народног живота. Извијесна српска уредништва добила су ову књигу од самога писца, те би требало да нас упознаду детаљније њеном садржином. Књига је штампана на на обичној 12-ци, а стаје дин. 3.50.

Опера-комик о Црногорцима. У Лоренцовом француском каталогу наишли смо на једну књигу, која је штампана 1848. год. у Паризу, а носи слиједећи наслов: *Les Monténégrins, opéra-comique en trois actes, par Alphonse de Pujol et Gérard; musique de Limbaniéer*. Нисмо је могли нијгде набавити у француским књижарама, а не могамо је наћи ни у антикварницама, те смо замолили једног нашег пријатеља у Паризу да потражи ову књигу у тамошњој Народној Библиотеци и да напише о њој неколико редака за читаоце „Зоре“.

II Montenegro, di Gaetane Frisoni. Поводом ступања у брак црногорске кнегињце Јелене са италијанским престолонаследником Виктором Емалуиом, појавило се је у Италији много књига и публикација, које говоре о Црној Гори. Међу овима ваља забиљежити и једну књижицу њеновог професора Фрисони-а, *О Црној Гори*, у којој износи најглавније географске, историске и статистичке податке о Црној Гори, те се може сматрати као користан и поуздан вођа за познавање данашњих прилика и организација братске нам кнежевине. На крају је забиљежена библиографија важнијих дела о Црној Гори на њемачком, француском, италијанском и енглеском језику. Књижица је штампана у Бенови 1896. год. о трошку самога писца, а стаје само 50 сантима.

Народна мисао. За сједињену хрватску и српску акад, омладину издали *Јован Р. Бањанин, Милан Костић, Иван Лорковић, Душан Манђер, Лав Мазура, Светозар Прибићевић.* Загреб. Дионичка Тискара 1897. Цијена 2 круне.

Приликом Милетићеве прославе, коју су недавно чинили Срби, ђаци загребачког универзитета, придружило се и више младих Хрвата, њихових другова, прослави овог великог Србина. Плод тог првог узајамног братског отвореног рада, јесте *Народна Мисао*, књига Сједињене Српско-Хрватске Омладине. Но што је још више, покренула се мисао и жива воља да Академска Сједињена Омладина поради на живој заједници и слози та два разбраћена братска народа, и у то име обратили се за савјет многим српским и хрватским великим књижевницима, научењацима и политичарима. И у књизи *Народна Мисао* остраг, штампани су одушевљени одзиви са једне и друге стране, на које су се обратили.

Наши листови нијесу ни ту појаву пропратили са довољно пажње. Неки је пропратише са нешто мало и заједљивости и неповјерења, говорећи отворено о крајњој немогућности те заједнице, и, мал' те не, о Сизифовом послу Сједињене Академске омладине. Неки видише у том и неку другу намјеру; и — наклапало се на разне начине.

То је одиста један чудан појав. Колико се већ говори о потреби споразума, братске пажње и слоге између Срба и Хрвата, и с каквим су одушевљењем поздрављани и мањи знаци бољих одношаја — а сад? Како се прима с неким проблематичном поуздањем, с предубређењима и тјесногрудошћу вијест, да се тог посла латила сама Академска Омладина у Загребу. Што то чини „Обзор“ то није ни чудно, али што то чине неки наши независни, чак и књижевни листови, то није најповољније за њихову увиђавност и појимање о значењу јавне ријечи. Поред оних злих прилика, које су наступиле у многим словјевима једних и других друштава, у питању о слози; поред трзавице која сваким даном постаје већа, и поред учестаних испадаја, који једну и другу страну још већма огорчавају, зар да се и још споразум Омладине квалификује јавно као узалудан и дјетињаст посао. Па ко то још квалификује тако? Наша мјеродавна јавна штампа. — Ту грешку не можемо уписати у врлину ни

нашој сестри „Б. Вили“, која је то чинила иначе са добром намјером, и која је тиме дошла у отворен сукоб са свима капацитетима, који се својим писмима (штампаним у овој књизи) одазваше том сјајном појаву. Учинила је то својом биљешкомо *Народној Мисли*, гдје се отворено вели, да је та замисао „лијепа али немогућа.“

Многобројни су, додуше, догађаји, који злим успоменама вежу Српство и Хрватство. И једна и друга страна забадала је веома често и неустрашимо нож у прса тој жељеној злози и заједници и ако је таквих догађаја мање било од стране српске. Нијесу се тога надали ни најпризнатији загребачки књижевници, ни Академија ни Хрватска Матица. (Хрватска Матица учинила је то и ових дана са народним пјесмама, гдје је злоупотребила писмо г. Јагића, који јој је препоручио, да ту едицију назове *Српске* и хрватске народне пјесме). Можемо рећи баш нарочито Матица Хрватска. — Задирало се и са српске стране, као што је и природно, но српски народ, хвала Богу, у рају братске заједнице, нема ни једнога демона који је живот провео и прославио се рушећи сваки братски осјећај у грудима једног према другом, као што је оној страни Старчевић на читаву странку, као што је његова странка. Српски народ, хвала Богу, нема у својој штампи ипак ни једног органа, који ће слогу држати за утопију своје народне идеје, као што то учинише неки хрватски листови, сматрајући жељу Хрватске Акад. Омладине као непатриотску, јер се сукобава са познатијем *Хрватским Правом*. Има, велимо, таквих успомена доста, али не соколита још ту Сједињену Омладину у тако дивној мисији, није довољно ни промишљено ни патриотски. Омладина, не заражена партијском жучи, која оружана знањем и умјењем, полази сутра у фанатизован народ, као апостол једне узвишене идеје, кадра је одиста да учини више него што држе сви они, који говоре о тој немогућој заједници. Када та Омладина срцу прими ту свету задаћу, она ће знати да јавно осуђује све оно, што иде на штету обостраних народних идејала и штету сталне заједнице, (као што појав *народних пјесала* у Хрв. Матици о којима рекосмо, а који би ваљало да Омладина Хрватска јавно и одмах енергично осуди); она ће знати да лијечи фанатизован народ, који није до краја заражен, а на служби јој ваља да буде и своја књижев-

ност и свој политички живот. Она то умije и она то може. Ни *словинска* ни *илirsка* ни *југословенска* идеја у литератури, није могла имати тако сталну основу, као што може имати једна идеја која тежи отвореније и јасније, да изкрвљену браћу стиша и измири, а да *свако* и остане *своје*. Томе у прилог иде пресија врло озбиљних прилика и једног и другог народа.

Тешка је, мучна и упорна до крајности та дивна циљ и баш за то изгледа немогућа; али кад се ставе њој у службу читаве Омладине, читаве генерације, читаво васпитање, онда је она могућа и јасна. Кад се правилно у том правцу образује читаво једно покољење („на ком свијет остаје“), мање ће бити шовинизма и тјесногрудности. Нека се та ствар само схвати правилно, нек јој се дадне довољно огња, па да видимо хоће ли за десет година искрснути колико пређашњих испадаја,

који ће бити увијек пред јавном критиком толерантне и нетјесногруде Сједињене Омладине. Да видимо колико ће се учинити за првих десет година, само нека буде оног одушевљења и љубави која је родила *Народну Мисао*.

И баш због једног васпитног принципа, не би ваљало на нашој српској страни да се чује неповјерење и сумња у моћ једне снажне Омладине. Боље је и прећутати него отворено изјављивати своје увјерење о немогућности те заједнице. Наше је мишљење: *колико се год учини, добро се учинило. Било мање било више успjеха, успjех је и корист за обе стране.*

Атворитети, на које се Омладина обратила, јемче својим мишљењима за успjех. То је једна утјешна појава, а њихов одушевљен одзив, појава је, вриједна сваке хвале и признања.

Jonathan.

Р А З Н О.

Из Чикага до Мостара. Многи синови српског народа одликовали су се до сада на многим књижевним и научним пољима и стекли свијетска признања. У потоње доба рашчуо се својом физичком снагом млади медицинар бечки, Драгољуб Михајловић, а сада опет многе америчке и европске новине пишу о гигантском путу велосипедом од Чикага (из Америке) до Мостара, кога је предузео *Михајло Мерћеп*, Србин Херцеговац. Послије дуге и упорне војње од Чикага до Њујорка, а нарочито од Хамбурга преко Европе, стигао је ових дана наш дични земљак у Биоград, гдје су га Биограђани, нарочито његови другови по *спорту*, дочекали најусрдније, приредивши банкет у част његову. *Велосипедски лист* који, већ трећа година, изилази у Биограду, донио је његову слику гдје сједи на бициклу и дневник његовог јуначког путовања. Слика, која је у том листу, јесте клише његове слике из Америке. О њој се вели ту, да је рађена по нарочитој жељи неке велике америчке трговине, која је послѣ изложила у прозорима своје радње, и то оних дана, када је наш Мерћеп хтио да крене у Европу. Десетине хиљада људи, жена и дјеце, гуркали су се, како веле, око те радње, само да виде слику оног човјека који ће да поду свијета пређе и то на велосипеду.

Њемачке и друге стране новине, доносиле су врло често биљешке о његовом путовању, а свуд на путу приман је с великом предусретљивошћу од

велосипедских и других дружина. Њемачки листови хвалили су понашања и галантерију овог младог Србина, којом се одликовао пред туђим свијетом, на свом путу кроз европске државе, што му нарочито на част служи.

Послије свога пута до Биограда, кренуо је нама на југ, у своју Херцеговину а у друштву г. Љубе Станојевића, познатог члана Краљевског београдског позоришта и г. С. Савића, књижара, и дојури на свом крилатом точку у Мостар. Срби бициклисте у Мостару, предусрели су свог дичног друга српски и пријатељски, и бавећи се два дана у њиховој средини, кренуо је у Билећу, својој кући, а оданде са својим друштвом на Цетиње. Част и признање првом српском велосипедисти, Србину јунаку М. Мерћепу, Херцеговцу, који је стекао у цијелом свијету име *свијетског* јахача!

Из школе. Министарство просвјете у Русији истакло је питање у Просвјетном Савјету, да се школска година у свим средњим и нижим школама смани, те да не траје пуних десет мјесеци него само осам, и то, да почиње увијек 1. септембра, а да се заврши с испитима 1. маја. — У свима норвешким школама законским одређењем, искључено је учење класичких језика грчког и латинског, с разлога, што норвешке школе хоће да стичу образовање више сувремено и више опће. Учења класичких језика, сматрају за узалудно губљење времена, стрпљења и новца.

ЧИТУЛА

Никола Манојловић, добро познат у српској новијој књижевности под именом *Рајко*, преминуо је као парох 11. јулија о. г. у Слатини, у Славонији. Српски народ губи у њему једног од најврједнијих млађих снага на свом јавном пољу, а нарочито на пољу књижевном, гдје је пок. *Рајко* био за превођења прозе са страних језика, што је прослављени *Змај*, за превођење стихова. Његови пријеводи са пољског језика, бјеху узор у нашој књижевности пријеводâ, и раденост и продуктивност његова у том послу, бјеше јединствена. Да нам га немилосрдна смрт не оте тако нагло, имали бисмо, за неколико година у српском пријеводу најљепша дјела пољских приповједача; а и овако је тужни глас ране смрти даровитог преводиоца Крашевског, Шенкјевића, Ожешкове, Дигасињског и т. д., сваког пријатеља лијепе српске књиге до срца потресао. — Осим превађања, покојни је Рајко познат и у колу млађих српских пјесника. Пјесме је писао, додуше, много ређе, но у њима се ипак огледала увијек чиста и идеална пјесничка душа.

Рођен је у Слатини 1864. децембра мјесеца, од сиромашних родитеља занатлија; но у раној младости његовој остане сироче и, борећи се с великом невољом, школовао се у Карловцима, гдје сврши 6 гимн. разреда, затим у Загребу препарандију, а најпослије у Н. Саду, гдје је матурирао и Ср. Карловцима, гдје доврши богословију. Био је парох у Болчи, Мељанима, затим катихета у пакрачкој српској препарандији, а најпослије парох у његовом родном мјесту у Слатини. Ове године га је народ, у коме је као свештеник високо поштован био, изабрао за посланика за карловачки сабор, гдје је био и отишао. Но како је одавна био порушеног здравља, врати се одмах из Ср. Карловаца болестан кући, гдје сутри дан умре. Родољубиви посланици у карловачком сабору, приредили су му, како чујемо, парастос и одали му тиме достојно поштовање; а, чује се, да су покренули живу и родољубиву мисао, да се добровољним прилозима издају и *Рајкове пјесме*, а чист приход поклони његовој породици. —

Вјечан му спомен!

Јанко Крсник, књижевник и велики словеначки родољуб, умр'о је 15. 27. јулија о. г. С неколико омањих његових приповједачких пријевода, познат је и у нашој књижевности. Био је најбољи словеначки новелиста. Родио се на Брду на Горанском, гимназију и права учио је у Љубљани и Грацу. Био је на Брду до своје смрти адвокат, гдје и написао неколико потоњих својих радова и одакле је потпомагао сваку мисао, која је била за подизање просвјете у Словенаца. Слава му!

„ЗОРА“ ИЗЛАЗИ ЈЕДАН ПУТ У МЈЕСЕЦУ И ТО НА СВРШЕТКУ СВАКОГ МЈЕСЕЦА. ИЗНАША 4—5 ТАВАНА А ЦИЈЕНА ЈОЈ ЈЕ ЗА СВЕ ЗЕМЉЕ: НА ЧИТАВУ ГОДИНУ ФОР. 4.— НА ПО ГОДИНЕ ФОР. 2.— ЗА ТАКЕ НА ЧИТАВУ ГОДИНУ САМО ФОР. 3.— ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ ШАЉУ СЕ НА УРЕДНИШТВО.

Огласи се рачунају од петит ретка у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 8 новч., за 3 оглашавања по 6 новч., а за више од 3 пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније, по погодби. За сваки пут оглашавања урачунава се 30 новч. биљеговина.

ХАЏИ ЂЕРА.

Тако се зове приповетка из низа *Светлих слика*; која се већ одштампава.

У овој књизи покушао сам, да што пластичније опишем хиљаду осам сто трећу годину, у очи устанка на Дахије.

Књига ће изнети на *шеснаест* до *седамнаест* штамп. табака, а стаје за претплатнике само *једну* фор.

Рок претплате трајаће до 11 августа по ст. кал. скупљачи 10 књ. имају једну уздарја.

Имена претплатника штампаћу.

Молим скупљаче и претплатнике *Св. слика* да се овом приликом пријатељски одазову овоме позиву.

Претплату ваља слати за Србију: г. Мити Ђорићу, књижару, Београд. За Аустро-угарску: Управи Српске Манастирске штампарије у Ср. Карловце, уредн. „Бранкова кола“ или писцу. За Босну г. Н. Кашиковићу, ур. „Босан. Виле“, Сарајево. Херцеговину: г. Св. Ђоровићу, уредн. „Зоре“, Мостар. За Црну Гору: г. Радоју Рогановићу, Цетиње. За Далмацију, уредн. „Дубровника“, Дубровник.

Карловци, 11. јула 1897.

Драгутин Ј. Илијћ.

Лик Вука Караџића!

Навршило се већ четрнајест година од онога времена како је народ српски пренео из туђине кости свога великог песника, *Бранка Радичевића*. Пренос Бранкових костију испао је тако сјајно, да се те светковине сваки Србин с поносом сећа.

Српски народ се и сада поново спрема да свечано пренесе и кости свога највећег скупљача умнога народнога блага и творца данашњег дивнога језика нашега. Наумио сам да при овој светковини израдим лик његов, те да и ја из даљине и овој светковини нешто допринесем, старао сам се, да слика са сваке стране буде достојна онога генија српскога, кога она хоће да престава. Трудио сам се да слика Вукова ни у чему не изостане иза слике Бранкове, коју сам израдио приликом преноса костију његових. Слика Бранкова довољно препоручује мој рад, о њој су се у оно доба сви српски листови изјаснили са великом похвалом. Слика ће бити у великом формату (као и Бранкова, сам лик износиће 24. с. т. у висину и 16. с. т. у ширину, још кад се томе дода и венац од жира и лаворике с којим ће лик Вуков бити украшен, а и друге разне украсе које старини Вуку доликују, онда ће слика изнети 45. с. т. у висини и 30. с. т. у ширину. Ја се тврдо надам, да ће народ српски где га год има ту слику са радошћу примити и даће ми се он одазвати с оном готовошћу и љубављу с којом сам се и ја и овога пута подухватио овога прилично тешког и скупог предузећа. Не треба да спомињем да се ја највише уздам у професоре, свештенике, учитеље и ђаке, као и на моје пријатеље да ће се они највише заузети око растурања слика. Слика ће коштати 2 дин. или 1 фор. а. вр. Слика ће бити готова почетком августа о. г. и може се добити у књижарници *Пахер и Кисића* у Мостару, (за Босну и Херцеговину) *В. Валожића* у Београду, *Арсе Пајевића* у Новом Саду и *Браће Јовановића* у Панчеву. Све друге српске књижарнице које би желиле исту слику продавати умољавам да се на мене обрате, како би им слике на време послати могао, за готов новац дајем већи проценат. Све српске и хрватске листове умољавам да овај оглас, ма у најкраћем смислу, у своме листу прештампају.

Петар Анчић

Ксилограф

Leipzig — Neustadt, Eisenbahnstr. 7. III.